

Slovenská spoločnosť pre výskum mládeže

Slovak Youth Research Society

Bratislava

**Občianska a politická aktivita vysokoškolskej mládeže
na Slovensku: 2005 a 2007**

prof.L.Macháček

Bratislava 2007

Identifikačný list výskumu

Politická a občianska participácia vysokoškolákov na Slovensku (2007)

ID výskumu: DAVM 015

Autor výskumu: Ladislav Macháček, Mária Bošňáková, Mária Dugovičová, Slovenská spoločnosť pre výskum mládeže/SYRS, Bratislava

Obdobie zberu dát: 2007

Zber dát: ASA s r.o, Bratislava

Abstrakt:

Na prelome mesiacov október a november 2005 (870 respondentov) a 2007 (934 respondentov) sme uskutočnili sociologické výskumy študentov vysokých škôl na Slovensku. Ich poslaním bolo priniesť dôležité informácie o ich názoroch a postojoch, ako aj vedomostiach a kompetenciách orientovať sa v zložitej oblasti občianskeho a politického života. Predovšetkým sme nazreli do problematiky rozvoja účasti študentov na samospráve ich vlastnej strednej školy. Výskum umožnil získať niekoľko informácií o činnosti akademických senátov na vysokých školách v SR ako aj o Rade študentov vysokých škôl.

Ciele projektu a predmet výskumu

Ciele:

Výskum v roku 2005 bol koncipovaný ako východisko pre monitoring indikátorov životnej situácie vysokoškolskej a stredoškolskej mládeže na Slovensku, v ktorom oblasť politickej a občianskej participácie mládeže má svoje dôležité miesto. Výskum v roku 2007 umožňuje v niektorých oblastiach priniesť poznatky umožňujúce objasniť isté trendy participácie mladých ľudí na občianskom živote konfrontujúc ich názory a postoje, správanie, politické znalosti a občianske kompetencie tak ako si to vyžaduje pripravovaná koncepcia monitoringu občianskej a politickej participácie v Európskej únii:

Predmet výskumu:

- 1.premeny politickej a občianskej participácie študujúcej mládeže od roku 2005 do roku 2007
- 2.úroveň politických vedomostí vysokoškolákov na podklade testov politických znalostí a čitateľskej gramotnosti
- 3.participácia, motivácie a očakávania študentov na fungovaní školskej samosprávy , najmä na činnosti akademických senátov.
4. získať informáciu či študenti vedia o existencii Rady študentov vysokých škôl

Výsledky výskumu:

I. Politická socializácia vysokoškolskej mládeže

1.1.Celkový záujem o politiku dosahuje u vysokoškolákov 38%. Nemá žiadny záujem o politiku 20%. Prekvapuje až to, že tí, ktorí majú záujem o politiku sa politicky polarizujú. Z pôvodne veľkej skupiny zastávajúcej pozíciu „zlatého streda“ na škále „ľavica a pravica“ v roku 2005 sa v roku 2007 presúva relatívne veľká skupina študentov smerom od streda na ľavo i na pravo. Môžeme teda hovoriť o výraznejšej politickej polarizácii študujúcej mládeže na vysokých školách. V prípade vysokoškolákov je jednoznačné posilňovanie pravicovej orientácie nielen na úkor stredovej pozície, ale aj na úkor pôvodne ľavicovo orientovaných vysokoškolákov.

Pre vysokoškolákov platí, že dôvera k politikom, politickým stranám, parlamentu v roku 2007 je relatívne nízka (10-15%). Pre vysokoškolákov sa v podstate nič nezmenilo na štruktúre dôvery(17,1% a 18,9%) a nedôvery (42,4% a 44,1%) k vláde SR v porovnaní rokov 2005 a 2007.

Európske inštitúcie (Európska komisia a Európsky parlament) i mimovládne organizácie (Greenpeace, Amnesty International), majú vyššiu dôvera (38%) ako nedôveru.

1.2.Očakávania mladých ľudí *ako sa im bude dariť v budúcnosti v porovnaní s ich rodičmi* boli v roku 2005 celkovo optimistické. Očakávania vysokoškolákov ohľadne ich budúcnosti boli optimistickejšie v roku 2005 (60%) a ako v roku 2007 (55%). Svoju budúcnosť hodnotia aj tak, že „bude horšia“ (18% v roku 2007, v roku 2005 iba 10%).

1.3.Hodnotovo-politické orientácie študentov, ktorými reagujú na najaktuálnejšie spoločenské problémy, sa menia.

Osobnú vinu za nezamestnanosť v súčasnosti pripisujú vysokoškoláci už oveľa viac ako pred dvomi rokmi samotným ľuďom bez zamestnania.

Polarizuje sa postoj k imigrantom, ktorí prichádzajú na Slovensko. Stredové, nerozhodné postoje ohľadne imigrácie sa posilnili u vysokoškolákov .V roku 2005 sa priklonilo k postoju „ani,ani“ 24,7% , ale v roku až 36,9% vysokoškolákov.

V hodnotení rovnosti chudobných a bohatých občanov pred zákonom sa v podstate nič nezmenilo. „Nerovnosť pred zákonom“ na Slovensku konštatuje v roku 2007 75% študentov vysokých škôl.

Dochádza k radikalizácii stúpencom trestu smrti. Vysokoškoláci prehlasujú, že takúto úpravu trestu by podporilo 56%. V roku 2005 to bolo iba 50,7% vysokoškolákov..

Priznačný je odklon od silnej politickej osobnosti, od tzv.silného muža, ktorý by riešil zložité problémy Slovenska. Posilnili sa odporcovia silného vodcu u vysokoškolákov z 40,6% v roku 2005 na 49,3% v roku 2007.

Približne 55% vysokoškolákov sa domnieva, že by malo byť viac žien v politike. Silných odporcov žien v politike nie je veľa. Skôr možno konštatovať,že je tu väčšia skupina s neujasneným postojom k tejto otázke.

Približne 27% vysokoškolákov odpovedalo pozitívne na otázku či Európska únia značí pre nás trend straty národnej kultúry a tradícií. V roku 2005 ich bolo iba 21,6%.

Orientácia vysokoškolákov na výchovu detí k disciplíne a poslušnosti v rodine a v škole patrí k tej hodnote, s ktorou je najvšeobecnejší konsenzus medzi študujúcou mládežou (78%)

II. Občianska participácia vysokoškolákov- tradičné a netradičné formy

2.1. Výsledky výskumu potvrdili , že vysokoškoláci uprednostňujú najmä športové a kultúrne združenia. Mládežnícke združenia získali si nielen nových členov- aktívnych organizátorov-5,6% a členov pasívnejších 4,7%, ale aj nových sympatizantov, ktorí nie sú jej členmi , ale sa radi zúčastňujú jej otvorených podujatí a programov či už pravidelne alebo iba občas podľa svojho záujmu. V roku 2007 ich bolo už 24,3 percent.

2.2. Dôvod ich nezájmu o činnosť občianskych združení je nedostatok voľného času. Mnohí nevnímajú združenie mládeže ako možnosť osobnej seberealizácie, ale skôr ako miesto, kde sa ponúka nejaká možnosť niečo „spotrebovať“ (nenašiel som, neviem). Iní môžu byť členmi iných ako mládežníckych združení a dokonca sme našli i takých, ktorí zásadne odmietajú združovanie ako cestu alebo spôsob ako dosiahnuť nejaký cieľ.

2.3.Najfrekvencovanejšou formou netradičnej občianskej aktivity sú finančné príspevky alebo dary na rozmanité aktivity ekologického alebo charitatívneho charakteru. Výsledky v roku 2005 (66.7%) a v roku 2007 (79,6%) naznačujú, že ide o neobyčajne významnu formu občianskej participácie.

2.4.Volebná participácia vysokoškolákov je relatívne vysoké. Ak budeme porovnávať rok 2005,„vždy“ (57%) a rok 2007 „vždy a často“ (61%) máme tu približne rovnaké skupiny študentov, ktorí sa zúčastnili nejakého volebného procesu.To nesporne súvisí s predčasnými parlamentnými voľbami v roku 2006.

III. Tradičné a netradičné formy edukácie k demokratickému občianstvu

3.1. Výskum študentov vysokých škôl potvrdil, že občianska výchova i nauka o spoločnosti zaujali dôležité miesto (80-85%) medzi vyučovacími predmetmi ak sa pýtame na otázku, v ktorých predmetoch získali vedomosti o parlamentnej demokracii, fungovaní politického systému a pod. Počas stredoškolských štúdií.

3.2. Záujem o politiku by mala sprevádzať aj istá úroveň vedomostí o politických udalostiach a symboloch. Vedomostný test dokumentuje, že vysoké znalosti dosahujú študenti v prípade najelementárnejších politických skutočností na Slovensku (poznatie prezidenta SR, parlamentné voľby každé 4 roky). Relatívne dobré výsledky dosiahli študenti aj v prípade otázok európskej politiky. Poznajú vlajku EU (modrá farba žlté hviezdičky), poznajú, ktoré krajiny nepatria medzi členov EU (Turecko).

3.3. Tradične najproblémovejšou otázkou z hľadiska úspešnosti respondentov vo vedomostnom teste je už od počiatku otázka skúmajúca vzťah dvoch mocí v demokracii – exekutívnej (vláda na čele s predsedom vlády, t.j.premiér) a zákonodárnej (parlament). V zásade sme vždy položili identickú výskumnú otázku „Premier môže rozpustiť parlament“ a respondent mal možnosť štandardne odpovedať neviem, správne, nesprávne. Vysokoškóľáci v roku 2005 správne odpovedali (21,6%) menej ako v roku 2007 (31,4%). Na otázku môže parlament odvolať premiera odpovedali správne stredoškóľáci (48%) ale najmä vysokoškóľáci (54,8%).

3.4. Testy čitateľskej kompetencie naznačili, že študenti dokážu najlepšie rozlíšiť subjekty v predvolebnej kampani (84,9%), rozpoznávajú kedy je vláda nedemokratická (83,2%), menej si boli istí pri rozlíšení „tvrdenia“ od „názoru“ (63,7%), problémy mali vtedy, keď mali zistiť v akom prípade dochádza k porušeniu sociálnej rovnosti (66,1%). Najmä nevedia čo sa to vlastne deje s učebnicami dejepisu. Problém je, že menej v roku 2007 (53,5%) ako to bolo v roku 2005 (66%) sa domnieva, že sa v nich menia názory na hodnotenie historických skutočností. To by mohlo signalizovať, že všetko čo bolo treba zmeniť sa už zmenilo a teda sa iba pridávajú obrázky?

IV. samospráva na vysokých školách

4.1. Zisťovanie rozličných úrovní participácie vysokoškóľákov na samosprávnom živote školy v roku 2005 a 2007 potvrdilo, že sa už utvára akási participačná pyramída ktorá vyjadruje logiku zastupiteľskej demokracie. Výsledky naznačujú, že v roku 2007 približne 80% študentov vie o existencii študentského parlamentu na svojej fakulte alebo univerzite. Ich účasť na voľbách do AS sa v roku 2007 významne zvýšila (41,5%) a dokonca aj viac študentov kandidovalo vo voľbách do AS (9,1%).

4.2. Motívy občianskej alebo dokonca politickej participácie, s ktorými aktívni študenti zdôvodňujú svoju obetavú organizačnú prácu akceptujú aj ich kolegovia ako legitímne. V prvej skupine sú to motívy „byť užitočný“, „pomáhať iným“ „seberealizovať sa v zmysluplnej činnosti“, „nebyť sám“. V druhej skupine sa nachádzajú motívy ako „využívať svoje schopnosti“ a súčasne „získavať skúsenosti pre budúcu kariéru“, „ovplyvňovať chod vecí“ alebo „zažiť, že sa

niečo mení“. V tretej skupine motívov je „získať si uznanie“ a „isté výhody“, ktoré z takejto práce vyplývajú.

4.3. Očakávania spájajúce so samosprávnymi orgánmi na ich školách alebo úlohy, ktoré by študenti radi uložili AS predovšetkým:

- A. Do popredia sa dostáva *zlepšenie informovanosti študentov o činnosti AS, prípadne študentského parlamentu prostredníctvom jej vlastnej webstránky.* (60-70%)
- B. Študenti očakávajú, že na rokovaniach AS budú ich zástupcovia predkladať ich návrhy a riešiť ich sťažnosti (rozhodne áno 45%-50%)
- C. Podpora vedeckej činnosti študentov, vybavenie školy didaktickou technikou, budovanie knižnice a pod. si udržiavajú svoju naliehavosť na takej istej úrovni ako je požiadavka hodnotiť systematicky a efektívne učiteľov (rozhodne áno 35%-40%).
- D. Problematika mimoškolských aktivít, pracovného servisu a údržby školy je na veľmi nízkej úrovni z hľadiska naliehavosti. (20-25%)
- E. Napokon ostatné miesto v tejto ponuke zaujíma organizovanie finančných zbierok (16,8%)

4.4. Študenti vysoko oceňujú činnosť svojich zástupcov v AS (skoro 70%). Vcelku sa zdá, že dokonca činnosť študentov-členov AS sa oceňuje vyššie ako ostatných členov v zmysle ich zodpovedného prístupu k úlohám. Niektorí študenti poznajú prípady, keď návrhy študentov-členov AS pomohli vysloviť a vyriešiť nejaký skutočný problém (30%) či dokonca sú známe prípady študentov-členov AS, ktorí hlasovali proti návrhu, ktorý predkladal dekan alebo vedenie fakulty (25%).

4.5. Inou je otázka ako sa dozvedajú o rokovaniach AS na fakulte prípadne ich rozhodnutiach. Jednoznačne je tu www konkrétnej školy, kde sú zväčša k dispozícii uznesenia ako verejne dostupné dokumenty pre všetkých členov akademickej obce (56%). O výsledkoch sa dozvedajú aj priamo na rokovaniach AS alebo z informácií vedenia fakulty.

4.6. Špecifickým prípadom v štruktúre univerzitnej samosprávy je Rada študentov vysokých škôl. Vo výskume sme získali predovšetkým orientačnú informáciu, že značná časť študentov nevedela o jej existencii (23,8%) a aj tá časť, ktorá niečo o nej počula nevie nič bližšie o jej poslaní a konkrétnej činnosti (35,9%). Ostatní študenti nielenže poznajú ŠRVS, ale zamenali jej stanoviská k niektorým aktuálnym problémom (31%), navštevujú jej webovskú stránku (2,5%) a dokonca osobne poznajú jej člena (7%).

Odporúčania výskumu:

1. „Jadrové“ problémy zastupiteľskej demokracie, t.j. súvzťažnosť zdrojov moci – zákonodarnej, výkonnej a súdnej - je oblasť, ktorá by si zaslúžila systematickejšiu a intenzívnejšiu pozornosť v špecializovaných predmetoch akými sú občianska výchova a nauka o spoločnosti.
2. Pokiaľ sa to týka, zdrojov vedomostí o poslaní a činnosti samosprávy na vysokej škole je to trochu odlišné ako v prípade ŽSR na stredných školách. Budeme musieť

- podrobnejšie analyzovať či vôbec a ak áno, čo sa skutočne učí v nauke o spoločnosti najmä na gymnáziách o vysokej škole a fungovaní akademických senátov.
3. Isté informácie máme o propedeutike do vysokoškolského štúdia, v rámci ktorej sa na niektorých vysokých školách novoprichádzajúci študenti môžu niečo dozvedieť o samosprávnom charakter školy. Túto prax by bolo treba podporovať na všetkých vysokých školách.

Publikácie:

a/výskumná správa (Pdf) na www.syrs.org a www.iuventa.sk

b/ príspevok o stredoškólakoch na: <http://www.ucm.sk/revue/2007/4/Machacek.pdf>

Typ výberu, zber a vzorka:

Výberovú vzorku, zber údajov a ich spracovanie v SPSS programe na základe výberového konania zabezpečeného Iuventou zrealizovala Agentúra sociálnych analýz ASA, s. r.o. v Bratislave.

1. Konštrukcia výberovej vzorky: Stanovený rozsah výberovej vzorky pre zber dát bol 950 respondentov pre vysokoškolskú mládež denného štúdia. Výberové vzorky boli konštruované ako kvótne podľa výberových znakov.

Vysoké školy: kraj SR, veľkosť trvalého bydliska respondenta, typ navštevovanej strednej školy, fakulta vysokej školy, ročník a pohlavie respondenta.

Sledované znaky: vek bol stanovený ako sledovaný znak, pretože u študentov vysokých škôl denného štúdia je viazaný na ročník štúdia.

2. Metodika zberu dát: Terénny zber dát uskutočnila anketárska sieť Agentúry sociálnych analýz „ASA“, s.r.o. Reálne sa na zbere dát v roku 2005 podieľalo 202 anketárov pre vysoké školy a v roku 2007 to bolo 167 anketátov. Kontakt agentúry s anketárskou sieťou sa uskutočnil poštovým stykom po predbežnom telefonickom avíze. Poštová zásielka pre každého anketára obsahovala rozpis výberovej kvóty pre každého anketára s určeným počtom rozhovorov k realizácii. Kontakt s respondentmi zo vysokých škôl sa uskutočnil v ich domácnostiach. V prípade úspešného kontaktu a súhlasu s realizáciou výskumného rozhovoru v domácnosti nasledoval výskumný rozhovor. Podmienkou bola neprítomnosť tretej osoby pri realizácii rozhovoru.

3. Termín zberu dát: Vysoké školy od 2.10. do 25. 10. 2005 a v roku 2007 od 22.11.2007 do 12.12.2007.

4. Vyhodnotenie záznamov o priebehu výskumných rozhovorov: K povinnostiam každého anketára patrilo urobiť záznam o uskutočnených rozhovoch. V rámci záznamu bolo požadované uviesť hlavný dôvod odmietnutia rozhovoru – ak taká skutočnosť po úvodnom kontakte nastala. V roku 2005 Rozhovor odmietlo 90 vysokoškolákov (z toho až 25 pre veľký počet otázok) a v roku 2007 odmietlo rozhovor 59 vysokoškolákov. Hlavným dôvodom odmietnutí bol značný rozsah výskumnej techniky, často vyjadrený ako nedostatok času. Po každom odmietnutí rozhovoru nasledovalo vyhľadanie, kontakt a rozhovor s ďalším respondentom.

5. Nahrávanie dát: Dáta uvedené v dotazníkoch boli nahrávané do systémového súboru SPSS zrkadlovo, ako nevážené. Získané numerické údaje (napr. vek) boli nahrávané v podobe uvedenej respondentom (nekategorizované).

6. Komparácia výberových vzoriek 2005 a 2007 z hľadiska najdôležitejších výberových znakov.

Nakoľko v tejto výskumnej správe dávame dôraz na komparáciu celkových výsledkov, ktoré dosiahli vysokoškooláci nielen v oblasti svojich názorov a postojov, ale aj vedomostí a kompetencií (testy) v roku 2005 (spolu 829 resp. respondentov) a v roku 2007 (spolu 934 respondentov), pokladáme za potrebné podrobnejšie analyzovať kompatibilitu oboch výskumných súborov z aspektu ich reprezentatívnosti voči základnému súboru a navzájom voči sebe.

Osobitosťou výberového súboru je skutočnosť, že sú vňom predovšetkým študenti druhého (30,8%), tretieho (32,7%) a štvrtého (34,1%) ročníka nakoľko výskum sa v oboch rokoch realizoval krátko po začiatku školského roku. Hlavným cieľom výskumu bolo skúmať názory študentov na fungovanie akademickej samosprávy. Takúto reflexiu nemohli poskytnúť noví študenti prvého ročníka.

Predovšetkým treba uviesť, že v oboch súboroch bol dodržaný podiel študentov slovenskej národnosti (96,4% v roku 2005 a 93,8% v roku 2007), ako aj podiel študentov podľa pohlavia (50,3 % chlapcov v roku 2005 a 49% chlapcov v roku 2007).

Výskumný súbor vysokoškoolákov v roku 2007 charakterizujú tieto údaje z hľadiska veku (do 20 rokov 15,9%, 21 rokov 20,9%, 22 rokov 31,9, 23 rokov 17,6%, 24 rokov 8,4% a 25 a viac rokov 5,1%), vzdelania otca (základné 1,2%, stredné bez maturity 15,5%, stredné s maturitou 42,3%, vysokoškolské 37,4%), veľkosti obce v ktorej vyrastali do odchodu na vysokú školu (do 5000 obyvateľov 22,3%, do 10000 obyvateľov 8,9%, do 20 000 obyv. 12%, do 50 000 obyv. 17,6%, do 100 000 obyv. 23,4%, Košice 8,5%, Bratislava 7,4%.), druhu strednej školy. (sú s maturitou 7,7%, soš 20,8%, gymnázium 62,1%). Obdobné údaje sú k dispozícii aj za súbor vysokoškoolákov v roku 2005.

Dostupnosť dotazníka – je prístupný pre odbornú verejnosť

Citácia: SYRS, Občianska a politická participácia študentov vysokých škôl na Slovensku, 2007

Dostupnosť dátového súboru: - je prístupný pre odbornú verejnosť v SPSS

Politická a občianska participácia vysokoškolákov na Slovensku

Stručné výsledky sociologického výskumu IUVENTA (2005-2007)

Ladislav Macháček

Slovenská spoločnosť pre výskum mládeže, Bratislava

Na prelome mesiacov október a november 2005 (870 respondentov) a 2007 (934 respondentov) sme uskutočnili sociologické výskumy študentov vysokých škôl na Slovensku. Ich poslaním bolo priniesť dôležité informácie o ich názoroch a postojoch, ako aj vedomostiach a kompetenciách orientovať sa v zložitej oblasti občianskeho a politického života.

Predovšetkým sme nazreli do problematiky rozvoja účasti študentov na samospráve ich pôvodnej strednej školy retrospektívnym pohľadom vysokoškolákov na ich stredoškolské aktivity. Výskum umožnil predovšetkým získať niekoľko informácií o činnosti akademických senátov, študentských parlamentov a Rady študentov vysokých škôl očami študentov vysokých škôl.

Na rozdiel od výskumu stredoškolákov (september a október 2007) sa zber pre výskum vysokoškolákov uskutočňoval neskoršie(október a november 2007). To má vždy veľký význam pri zisťovaní tak citlivých skutočností ako sú politické názory a postoje. V tomto období sme už zaznamenali na európskej úrovni úspešné výsledky rokovania EK o tzv.európskej zmluve a na národnej úrovni vrcholila kríza vládnej koalície kauzou okolo Slovenského pozemkového fondu.

Na jeseň v roku 2005, keď sme realizovali prvý výskum vysokoškolákov (pozri www.vyskummladeze.sk) vrcholili komplikácie udržiavania vládnej väčšiny v parlamente a konflikty vo vládnej koalícii medzi SMK, SDKU a KDH sa vyostřili až natoľko, že došlo k predčasným parlamentným voľbám v roku 2006. Pravicovo-liberálne reformy neprinášali bezprostredné výsledky v sociálnej oblasti a mnohé sociálne skupiny (invalidi) a stavovské združenia (zdravotníci) permanentne protestovali na verejnosti voči vládnym reformám.

Na jeseň roku 2007 bola pri vláde nová koalícia (Smer, HZDS, SNS.) už celý rok. Jej opatrenia už od prvých jej krokov (aj keď nesystémových) zmierňovali sociálne dopady reforiem, s príchodom ďalších investorov sa zmenšovala nezamestnanosť, pričom postupujúca európska integrácia otvárala nové možnosti pre mladých ľudí v získavaní nových študijných a pracovných príležitostí. Napokon aj konkurencia medzi mládežou o miesta na vysokých

školách sa znižovala, nakoľko počet mladých ľudí v jednotlivých ročníkoch klesal až tak, že niektoré „neatraktívne“ fakulty a študijné odbory museli obmedzovať počty učiteľov.

Tieto širšie spoločenské procesy a skutočnosť, že v roku 2006 sa odohrali predčasné parlamentné voľby sú pozadím, na ktorom porovnávame výsledky dvoch výskumov vysokoškolskej mládeže a snažíme sa objasniť niekedy prekvapujúce rozdiely v ich názoroch a postojoch na rozmanité aktuálne otázky politického systému na Slovensku a jeho fungovania v európskom priestore, ktoré sme zaznamenali.

I. Politická socializácia vysokoškolskej mládeže

- 1.1. Politická a občianska orientácia študujúcej mládeže, vysokoškolákov a stredoškolákov na Slovensku sa v súčasnosti dosť značne mení. Skutočnosť, že celkový záujem o politiku dosahuje u stredoškolákov (25%) nižšiu úroveň ako u vysokoškolákov (38%) však tomu ešte nenasvedčuje. Obdobne sa nedá zmena konštatovať z toho, že sa u vysokoškolákov stabilizoval počet tých, ktorí prehlasujú, že nemajú žiadny záujem o politiku (20%).

Prekvapuje až to, že tí, ktorí majú záujem o politiku sa politicky polarizujú. Z pôvodne veľkej skupiny zastávajúcej pozíciu „zlatého streda“ na škále „ľavica a pravica“ v roku 2005 sa v roku 2007 presúva relatívne veľká skupina študentov smerom od streda na ľavo i na pravo. Môžeme teda hovoriť **o výraznejšej politickej polarizácii študujúcej mládeže** na stredných školách i vysokých školách. Na rozdiel od stredoškolákov, kde ide o celkovo rovnomerné posilnenie ľavej i pravej orientácie, dochádza na vysokých školách k výraznejšiemu posilneniu práveho krídla politických preferencií. V prípade vysokoškolákov je jednoznačné posilňovanie pravicovej orientácie nielen na úkor stredovej pozície, ale aj na úkor pôvodne ľavicovo orientovaných vysokoškolákov.

- 1.2. Pre vysokoškolákov platí, že **dôvera k politikom, politickým stranám, vláde SR i parlamentu v roku 2007 je relatívne nízka (10-15%)** a nedôvera je oveľa väčšia. V prípade stredoškolákov sme konštatovali, že stúpala dôvera k vláde SR. Analýza údajov naznačuje, že znížil sa podiel tých, ktorí vláde nedôverujú. Analogicky stúpala dôvera v slovenský parlament. Aj v tomto prípade sa presun hlasov smerom k dôvere udial na konto oboch úrovní nedôvery: silná nedôvera poklesla o 4% a nedôvera poklesla o 8% v roku 2007.

To neplatí pre vysokoškolákov, kde sa v podstate nič nezmenilo na štruktúre dôvery(17,1% a 18,9%) a nedôvery (42,4% a 44,1%).

Mierne strácajú na pôvodne vysokej dôvere európske inštitúcie (Európska komisia a Európsky parlament) i mimovládne organizácie (Greenpeace, Amnesty International), ale dôvera k európskym inštitúciám (38%) významne prevažuje nad nedôverou.

Očakávania mladých ľudí **ako sa im bude dariť v budúcnosti v porovnaní s ich rodičmi** boli v roku 2005 celkovo optimistické, ale v roku 2007 **sú ešte optimistickejšie (56,6%) u stredoškolákov**. Treba konštatovať, že celkové očakávania vysokoškolákov ohľadne ich budúcnosti boli optimistickejšie v roku 2005 (60%) a nie v roku 2007 (55%). Svoju budúcnosť hodnotí aj tak, že „bude horšia“ (18% v roku 2007, v roku 2005 iba 10%). Pravda, tento jav nemôže prekryť celkovo optimistickú pozíciu vysokoškolákov k ich budúcnosti v porovnaní s rodičmi.

1.3. Istou zmenou prechádzajú aj hodnotovo-politické orientácie študentov, ktorými reagujú na najaktuálnejšie spoločenské problémy.

Osobnú vinu za nezamestnanosť v súčasnosti pripisujú vysokoškoláci už oveľa viac ako pred dvomi rokmi samotným ľuďom bez zamestnania.

Polarizuje sa postoj k imigrantom, ktorí prichádzajú na Slovensko. Stredové, nerozhodné postoje ohľadne imigrácie sa posilnili u vysokoškolákov .V roku 2005 sa priklonilo k postoju „ani,ani“ 24,7% , ale v roku až 36,9% vysokoškolákov. U stredoškolákov sa posilnila nielen ich akceptácia alebo tolerantnosť k nim (22,6% v roku 2007),ale aj ich odmietanie (na 25,5%).

V hodnotení **rovnosti chudobných a bohatých občanov pred zákonom** sa v podstate nič nezmenilo. „Nerovnosť pred zákonom“ na Slovensku konštatuje v roku 2007 (u stredoškolákov 72,2%). 75% študentov vysokých škôl.

Dochádza k **radikalizácii stúpenčov trestu smrti**. Vysokoškoláci prehlasujú, že takúto úpravu trestu by podporilo 56%. Stúpenčov „trestu smrti“ medzi stredoškolákmi je ešte viac (59,6% v roku 2007). V roku 2005 to bolo iba 53,6% stredoškolákov a 50,7% vysokoškolákov..

Priznačný je odklon od silnej politickej osobnosti, od tzv. silného muža, ktorý by riešil zložité problémy Slovenska rázne a kompetentne. Posilnili sa odporcovia silného vodcu u vysokoškolákov z 40,6% v roku 2005 na 49,3% v roku 2007. To isté sa udialo medzi stredoškolákmi v roku 2007 (35,7%).

Približne 55% vysokoškolákov odpovedá súhlasne, že by malo byť **viac žien v politike**. Aj stredoškolační preferujú túto myšlienku (50%). Silných odporcov žien v politike nie je veľa. Skôr možno konštatovať, že je tu väčšia skupina s neujasneným postojom k tejto otázke.

Približne 27% vysokoškolákov odpovedalo pozitívne na otázku či Európska únia značí pre nás **trend straty národnej kultúry a tradícií**. V roku 2005 ich bolo iba 21,6%.

Orientácia vysokoškolákov na **výchovu detí k disciplíne a poslušnosti v rodine a v škole** patrí k tej hodnote, s ktorou je najvšeobecnejší konsenzus medzi študujúcou mládežou (78%) .

II. Občianska participácia vysokoškolákov- tradičné a netradičné formy

2.1. Ak porovnáme „**mládežnícke združovanie**“ v kontexte rozmanitých a dokonca vzájomne si konkurujúcich možností participatívnych aktivít výsledky výskumu potvrdili tradičné poznatky o tom, že mladí ľudia, aj vysokoškolační, uprednostňujú najmä športové a kultúrne združenia.

Pozoruhodnou zmenou prešli mládežnícke združenia. Získali si nielen nových členov-aktívnych organizátorov-5,6% a členov pasívnejších 4,7%, ale aj nových sympatizantov. Ako vždy je medzi ich členmi isté aktívne jadro členov -organizátorov a jeho pasívnejšie okolie členov-účastníkov. Okolo každej organizácie „krúžia“ aj mladí ľudia, ktorí nie sú jej členmi , ale sa radi zúčastňujú jej otvorených podujatí a programov či už pravidelne alebo iba občas podľa svojho záujmu. V roku 2007 ich bolo už 24,3 percent.

Pre vysokoškolákov je to jednoznačne **nedostatok voľného času**, ktorí uvádzajú ako dôvod ich nezájmu o činnosť občianskych združení.. Mnohí nevnímajú združenie mládeže ako možnosť osobnej sebarealizácie, ale skôr ako miesto, kde sa ponúka nejaká možnosť niečo „spotrebovať“ (nenašiel som, neviem). Iní môžu byť členmi iných ako mládežníckych združení a dokonca sme našli i takých, ktorí zásadne odmietajú združovanie ako cestu alebo spôsob ako dosiahnuť nejaký cieľ.

2.2. Výsledky naznačujú, že relatívne najfrekvencovanejšou formou netradičnej občianskej aktivity sú **finančné príspevky alebo dary** na rozmanité aktivity ekologického alebo charitatívneho charakteru. Výsledky v roku 2005(66.7%) a v roku 2007(79,6%) naznačujú, že ide o neobyčajne významnú formu občianskej participácie, ktorou sa môže vyjadrovať nielen občianska solidarita. Podpora ekologických hnutí finančnými prostriedkami umožňuje ich efektívnu protestnú alebo podpornú aktivitu na adekvátnej a mediálne prítiahlivej podobe.

2.3. **Volebná participácia vysokoškolákov je relatívne vysoké.** Ak budeme porovnávať rok 2005 „vždy“ (57%) a rok 2007 „vždy a často“ (61%) máme tu približne rovnaké skupiny študentov, ktorí sa zúčastnili nejakého volebného procesu. To nesporne súvisí s predčasnými parlamentnými voľbami v roku 2006. Nepriamo to potvrdzuje aj ich relatívne vyššia účasť v tzv. netradičných formách občianskej participácie mládeže v uvedenom období: účasť na zhromaždeniach občanov, získavanie podpisov, rozdávanie letákov, písanie článkov na internete a pod.

III. Formálne a neformálne učenie sa demokracii a občianstvu

Formálna (*učenie o demokracii v školských predmetoch*) a neformálna (*učenie sa demokracii jej robením v škole*) edukácia k demokratickému občianstvu sa pozitívne rozvíja a vzájomne stimuluje.

3.1. Výskum študentov vysokých škôl potvrdil, že **občianska výchova i nauka o spoločnosti zaujali dôležité miesto** (80-85%) medzi vyučovacími predmetmi ak sa pýtame na otázku, v ktorých predmetoch získali vedomosti o parlamentnej demokracii, fungovaní politického systému a pod. Nauka o spoločnosti v roku 2007 si vylepšila svoju pozíciu oproti roku 2005 (iba 74%). Študenti si spomínajú na preberanie alebo objasňovanie témy „demokracie“ nielen v dejepise (64%), ale aj v slovenskej literatúre (21%) alebo v zemepise (27%).

3.2. Záujem o politiku by mala sprevádzať aj istá **úroveň vedomostí o politických udalostiach a symboloch**. Je to nielen indikátor intenzity „záujmu o politiku“ ,ale aj indikátor „predpokladu“ občianskej a politickej participácie. Vedomostný test dokumentuje, že vysoké znalosti dosahujú študenti v prípade najelementárnejších politických skutočností na Slovensku (poznatie prezidenta SR, parlamentné voľby každé 4 roky). Relatívne dobré výsledky dosiahli študenti aj v prípade otázok európskej politiky. Poznajú vlajku EU (modrá farba žlté hviezdičky), poznajú, ktoré krajiny nepatria medzi členov EU (Turecko).

3.3. Tradične najproblémovnejšou otázkou z hľadiska úspešnosti respondentov vo vedomostnom teste je už od počiatku otázka skúmajúca vzťah dvoch mocí v demokracii – exekutívnej (vláda na čele s predsedom vlády, t.j.premiérom) a zákonodárnej (parlament). V zásade sme vždy položili identickú výskumnú otázku „Premier môže rozpustiť parlament“ a respondent mal možnosť štandardne odpovedať neviem, správne, nesprávne. V tomto prípade úlohou respondentov bolo odpovedať, že je to nesprávne.

Pokiaľ sa to týka vysokoškolákov v roku 2005 správne odpovedalo iba 21,6%, ale v roku 2007 už 31,4%. Ostatní odpovedali neviem alebo dali nesprávnu odpoveď. Nová otázka pripravená pre výskum stredoškôľakov a vysokoškolákov v roku 2007: **môže parlament odvolať premiera ?** ukázala, že klesla úroveň nesprávnych odpovedí ako aj odpovede neviem. Správne odpovede poskočili u stredoškôľakov o viac ako 10% (t.j. na 48%) a u vysokoškolákov o 20% (t.j. na 54,8%).

Túto otázku sme zaradili z „didaktických“ dôvodov ako prvú, aby sme umožnili študentom uvedomiť si podstatu problému vzťahu dvoch mocí s očakávaním, že ich to ovplyvní aj pri hľadaní správnej odpovede na otázku o premierovej možnosti rozpustiť parlament. Výsledky nás nepotešili. Didaktický experiment v roku 2007, teda akási „barlička“ so správnou odpoveďou v jednej predchádzajúcej otázke zásadnejšie nezmenila štruktúru odpovedí stredoškôľakov i vysokoškolákov na otázku o právomoci premiera ani v porovnaní s rokom 2005.

„Jadrové“ problémy zastupiteľskej demokracie, t.j. súvzťažnosť zdrojov mocí – zákonodarnej, výkonnej a súdnej - je oblasť, ktorá by si zaslúžila systematickejšiu a intenzívnejšiu pozornosť v špecializovaných predmetoch akými sú občianska výchova a nauka o spoločnosti.

3.4.Testy čitateľskej kompetencie naznačili, že študenti dokážu najlepšie rozlíšiť subjekty v predvolebnej kampani (84,9%), rozpoznávajú kedy je vláda nedemokratická (83,2%), menej si boli istí pri rozlíšení „tvrdenia“ od „názoru“ (63,7%), problémy mali vtedy, keď mali zistiť v akom prípade dochádza k porušeniu sociálnej rovnosti (66,1%). Najmä nevedia čo sa to vlastne deje s učebnicami dejepisu (53,5%). Problém je, že menej v roku 2007 ako to bolo v roku 2005 (66%) sa domnieva, že sa v nich menia názory na hodnotenie historických skutočností.To by mohlo signalizovať, že všetko čo bolo treba zmeniť sa už zmenilo?

Študenti majú v oblasti politických znalostí a čitateľských kompetencií relatívne veľké medzery alebo „manká“ a ako sa ukazuje v ostatných rokoch situácia sa nezlepšuje, ak nie naopak..

IV. Participácia študentov na samospráve vysokej školy

4.1. Zisťovanie rozličných úrovní participácie stredoškolákov na samosprávnom živote školy v roku 2005 a 2007 potvrdilo, že sa už utvára akási **participačná pyramída ktorá vyjadruje logiku zastupiteľskej demokracie**. Výsledky naznačujú, že v roku 2007 približne 80% študentov vie o existenci študentského parlamentu na svojej fakulte alebo univerzite. Ich účasť na voľbách sa v roku 2007 významne zvýšila (41,5%) a dokonca aj viac študentov kandidovalo vo voľbách do AS (9,1%).

4.2. Pre súčasných členov AS je dôležité poznanie, že ich kolegovia ich prácu uznávajú a dôverujú im:

V prvej skupine sú to motívy „byť užitočný“, „pomáhať iným“, „sebarealizovať sa v zmysluplnej činnosti“, „nebyť sám“. V druhej skupine sa nachádzajú motívy ako „využívať svoje schopnosti“ a súčasne „získavať skúsenosti pre budúcu kariéru“, „ovplyvňovať chod vecí“ alebo „zažiť, že sa niečo mení“. V tretej skupine motívov je aj možnosť „získať si uznanie“ a mať aj: „isté výhody“, ktoré z takejto práce vyplývajú. To všetko sú motívy občianskej alebo dokonca politickej participácie, s ktorými môžu aktívni študenti zdôvodňovať svoju obetavú organizačnú prácu navyše a ktoré sa akceptujú aj v iných oblastiach spoločenského života ako legitímne.

4.3. **Očakávania spájajúce so samosprávnymi orgánmi na ich školách alebo** úlohy, ktoré by študenti radi uložili AS predovšetkým:

- F. Do popredia sa dostáva *zlepšenie informovanosti študentov o činnosti AS, prípadne študentského parlamentu prostredníctvom jej vlastnej webstránky*. (60-70%)
- G. Študenti očakávajú, že na rokovaníach AS budú ich zástupcovia predkladať ich návrhy a riešiť ich sťažnosti (rozhodne áno 45%-50%)
- H. Podpora vedeckej činnosti študentov, vybavenie školy didaktickou technikou, budovanie knižnice a pod. si udržiavajú svoju naliehavosť na takej istej úrovni ako je požiadavka hodnotiť systematicky a efektívne učiteľov (rozhodne áno 35%-40%).
- I. Problematika mimoškolských aktivít, pracovného servisu a údržby školy je na veľmi nízkej úrovni z hľadiska naliehavosti. (20-25%)
- J. Napokon ostatné miesto v tejto ponuke zaujíma organizovanie finančných zbierok (16,8%)

4.4. Študenti vysoko oceňujú činnosť svojich zástupcov v AS (skoro 70%). Vcelku sa zdá, že dokonca činnosť študentov-členov AS sa oceňuje vyššie ako ostatných členov v zmysle ich zodpovedného prístupu k úlohám. Niektorí študenti poznajú prípady, keď návrhy študentov-členov AS pomohli vysloviť a vyriešiť nejaký skutočný problém (30%) či dokonca sú známe prípady študentov-členov AS, ktorí hlasovali proti návrhu, ktorý predkladal dekan alebo vedenie fakulty (25%).

Predovšetkým je tu dosť rozšírený názor o „výhodách“ členov AS pri skúškach, ktoré získavajú nakoľko ich učitelia poznajú a predpokladá sa kompenzovanie alebo bonifikovanie v tejto oblasti (36%). Iní študenti sa viac domnievajú, že účasť študentov v AS je vlastne iba hra na demokraciu (25%).

Študenti nemajú príliš veľa času, aby sa oboznámili s príslušnými podkladmi na rokovania či vôbec s pravidlami fungovania senátov (15%). Niektorí študenti sa nechajú zvoliť, ale potom sa už o nich ich voliči nedozvedeli ako hlasujú ak ide o prospech študentov (18%).

4.5. Inou je otázka ako sa dozvedajú o rokovaniach AS na fakulte prípadne ich rozhodnutiach. Jednoznačne je tu www konkrétnej školy, kde sú zväčša k dispozícii uznesenia ako verejne dostupné dokumenty pre všetkých členov akademickej obce (56%). O výsledkoch sa dozvedajú aj priamo na rokovaniach AS alebo z informácií vedenia fakulty.

4.6. Špecifickým prípadom v štruktúre univerzitnej samosprávy je Rada študentov vysokých škôl. Vo výskume sme získali predovšetkým orientačnú informáciu, že značná časť študentov nevedela o jej existencii (23,8%) a aj tá časť, ktorá niečo o nej počula nevie nič bližšie o jej poslaní a konkrétnej činnosti (35,9%). Ostatní študenti nielenže poznajú ŠRVS, ale zaznamenali jej stanoviská k niektorým aktuálnym problémom (31%), navštevujú jej webovskú stránku (2,5%) a dokonca osobne poznajú jej člena (7%).

I. Politická a občianska socializácia vysokoškolákov na Slovensku

Ladislav Macháček

Centrum pre európský a regionálny výskum mládeže FF UCM, Bratislava

Úvodom

Pri obhajobe Národnej správy o situácii mládeže na Slovensku v Štrasburgu (11.10.2005) sme pravdivo uviedli, že u nás mladí ľudia strácajú záujem o politiku, prejavujú nedôveru inštitúciám právneho štátu, majú tendenciu podporovať autokratické formy riadenia života v spoločnosti. Nám sa to zdá už celkom normálne, ale európske inštitúcie úpenlivo volajú: zastavme vznikajúcu hrozbu „občianskeho deficitu mládeže“. Biela kniha o mládeži (2001), ktorá prezentuje ucelenú predstavu Európskej únie o mládeži a mládežníckej politike, pripomína, že demokratické politické systémy závisia od pripravenosti svojich občanov aktívne participovať na občianskom a politickom živote a demokratické vládnutie (governance) vyžaduje aj ochotu mladých občanov Európy venovať sa verejným otázkam.

Týmto permanentne aktuálnym otázkam sa venujú dva empirické sociologické výskumy vysokoškolskej mládeže na Slovensku v roku 2005 a v roku 2007. Ich poslaním bolo preskúmať občiansky potenciál študujúcej mládeže a formy jej participácie na občianskom a politickom živote spoločnosti s osobitným dôrazom na účasť v účasti žiakov na školskej samospráve. Žiacke školské rady na stredných a akademické senáty na univerzitách sú významnou štruktúrnou príležitosťou pre mladých ľudí učiť sa demokracii jej robením v škole.

Pre čitateľa, ktorý bude mať príležitosť oboznámiť sa s týmito výsledkami z výskumu s väčším časovým odstupom treba pripomenúť, že parlamentný rok 2006 oddelil dve obdobia vládnutia koalície politických strán SDKU, KDH a SMK v pravicovo-liberálnej a konzervatívnej vláde pod vedením M.Dzurindu a začiatok vládnutia koalície politických strán Smer, HZDS a SNS, v ktorej dominantné postavenie má politická strana so sociálno-demokratickou orientáciou a vedie ju R.Fico.

Na jeseň v roku 2005, keď sme realizovali prvý výskum vysokoškolákov (pozri www.vyskummladeze.sk) vrcholili komplikácie udržiavania vládnej väčšiny v parlamente a konflikty vo vládnej koalícii medzi SMK, SDKU a KDH sa vyostřili až natoľko, že došlo k predčasným parlamentným voľbám v roku 2006. Pravicovo-liberálne reformy neprinášali bezprostredné výsledky v sociálnej oblasti a mnohé sociálne skupiny (invalidi) a stavovské združenia (zdravotníci) permanentne protestovali na verejnosti voči vládnym reformám.

Na jeseň roku 2007 bola pri vláde nová koalícia (Smer, HZDS, SNS.) už celý rok. Jej opatrenia už od prvých jej krokov (aj keď nesystémových) zmierňovali sociálne dopady reforiem, s príchodom ďalších investorov sa znižovala nezamestnanosť, pričom postupujúca európska integrácia otvárala nové možnosti pre mladých ľudí v získavaní nových študijných

a pracovných príležitostí. Napokon aj konkurencia medzi mládežou o miesta na vysokých školách sa znižovala, nakoľko počet mladých ľudí v jednotlivých ročníkoch klesal až tak, že niektoré „neatraktívne“ fakulty a študijné odbory museli obmedzovať počty učiteľov.

Tieto širšie spoločenské procesy a skutočnosť, že v roku 2006 sa odohrali predčasné parlamentné voľby sú pozadím, na ktorom porovnávame výsledky dvoch výskumov vysokoškolskej mládeže a snažíme sa objasniť niekedy prekvapujúce rozdiely v ich názoroch a postojoch na rozmanité aktuálne otázky politického systému na Slovensku a jeho fungovania v európskom priestore, ktoré sme zaznamenali.

Na rozdiel od výskumu stredoškôľakov(september a október 2007) sa zber pre výskum vysokoškôľakov uskutočňoval neskoršie(október a november 2007). To má vždy veľký význam pri zisťovaní tak citlivých skutočností ako sú politické názory a postoje. V tomto období sme už zaznamenali na európskej úrovni úspešné výsledky rokovania EK o tzv.európskej zmluve a na národnej úrovni vrcholila kríza vládnej koalície kauzou okolo Slovenského pozemkového fondu.

I. Záujem o politiku a jeho intenzita

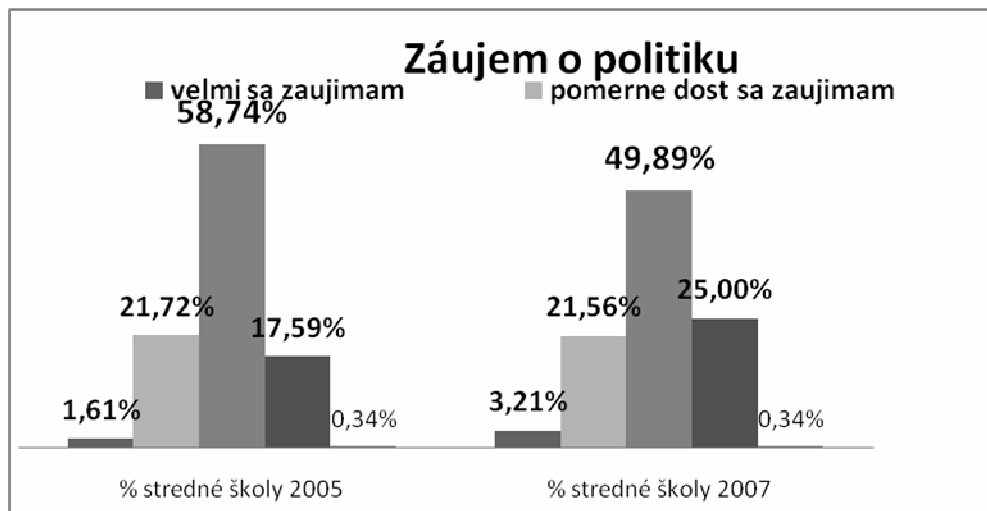
Záujem o politiku patrí ku klasickým indikátorom politickej a občianskej participácie a zdá sa, že relatívne presne odzrkadľuje aj situáciu a tendencie úrovne politickej a občianskej socializácie medzi mladými ľuďmi a ich pripravenosti účastiť sa na rozličných konkrétnych formách demokratického vládnutia v krajine.

Podľa medzinárodného výskumu EUYOUPART(4), konkrétne výsledky získané na súbore 8 tisíc mladých ľudí vo veku od 18 do 26 rokov vo vybraných krajinách Európy ešte v roku 2004, sa o politiku zaujímajú najviac v Nemecku – 51%. Taliansko je na druhom mieste s 43% tesne nasledované Rakúskom s 42%, Francúzsko a Fínsko sa radia vedľa seba s 36% a 35% v tomto poradí. V Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Írska (30%), Estónsku (29%) a na Slovensku (28%) sa mladí ľudia zaujímajú o politiku najmenej. Výskum zreteľne ukazuje, že väčšina mladých ľudí sa o politiku nezaujíma (37% zainteresovaných vs. 63% nezainteresovaných v celku).

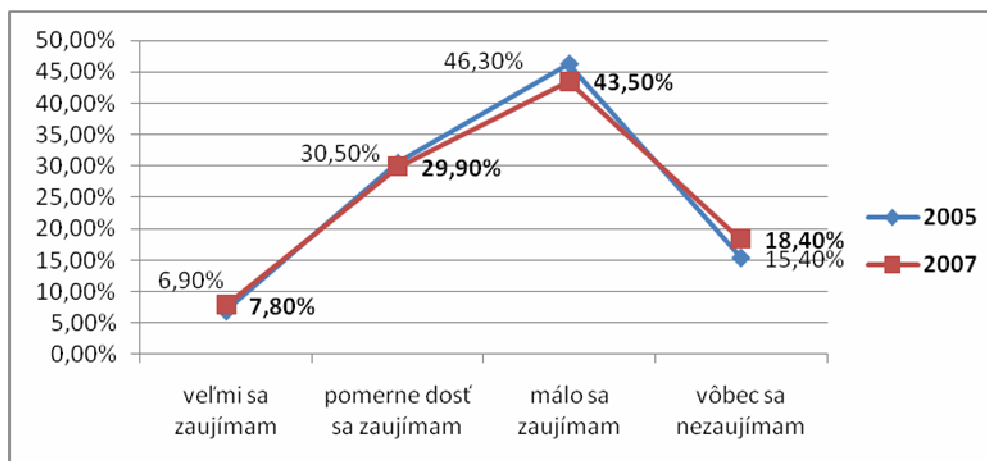
Tú istú otázku sme položili aj vo výskume stredoškôľakov a vysokoškôľakov. (pozri Graf 1 a Graf 2) V prvom(25%) i v druhom prípade(38%) sa záujem o politiku udržiava na úrovni veľmi a pomerne dosť, čo nenaznačuje nejaké podstatné celkové zmeny ani oproti roku 2005.

Napriek tomu z analýzy údajov vyplýva, že významnejšia časť stredoškôľakov v roku 2007 sa oproti roku 2005 presunula do kategórie „vôbec sa nezaujíma o politiku“. Táto časť sa pôvodne v roku 2005 mierne zaujímala o politiku.

Graf 1 Záujem o politiku u stredoškólkov

Graf 2 Záujem o politiku u vysokoškólkov

Na druhej strane treba uviesť, že v roku 2007 došlo k istému nárastu študentov-stredoškólkov v kategórii „veľmi sa zaujímam o politiku (1,6% a 3,2%) Vysokoškólcami mali a aj si udržiavajú podstatne vyšší záujem o politiku ako stredoškólcami aj v tejto kategórii v oboch rokoch (veľmi sa zaujímam - 6,9%.a 7,8%)

V roku 2007 došlo aj k poklesu záujmu o politiku medzi vysokoškólkami predovšetkým presunom časti málo sa zaujímajúcich do skupiny „vôbec sa nezaujímam o politiku“(18,4%). Tento trend sa ukázal aj v skupine stredoškólkov.(25%)

Diskusia o politike

V sociologických výskumoch sa pochopiteľne nemôžeme uspokojiť s charakteristikou nejakého fenoménu, t.j. aj politickej participácie iba na základe jedného indikátora. V tomto výskume sme použili ešte ďalšie dva:

a/s kým diskutuje mladý človek o politike (otec, matka, spolužiak, učiteľ)

b/ či sa snaží aktívne ovplyvňovať v týchto diskusiách ostatných podľa svojho názoru a presvedčenia.

S otcom v roku 2007 diskutujú „vždy“ a „často“ stredoškólači 15% a vysokoškólači 18%. To plne zodpovedá tradičným vzorom politickej socializácie v rodine. S matkou diskutuje o politike intenzívnejšie menej stredoškólačov (8%), ale aj vysokoškólačov (11,8%) ako s otcom. To však nie je až taký veľký rozdiel ako by sa dalo očakávať.

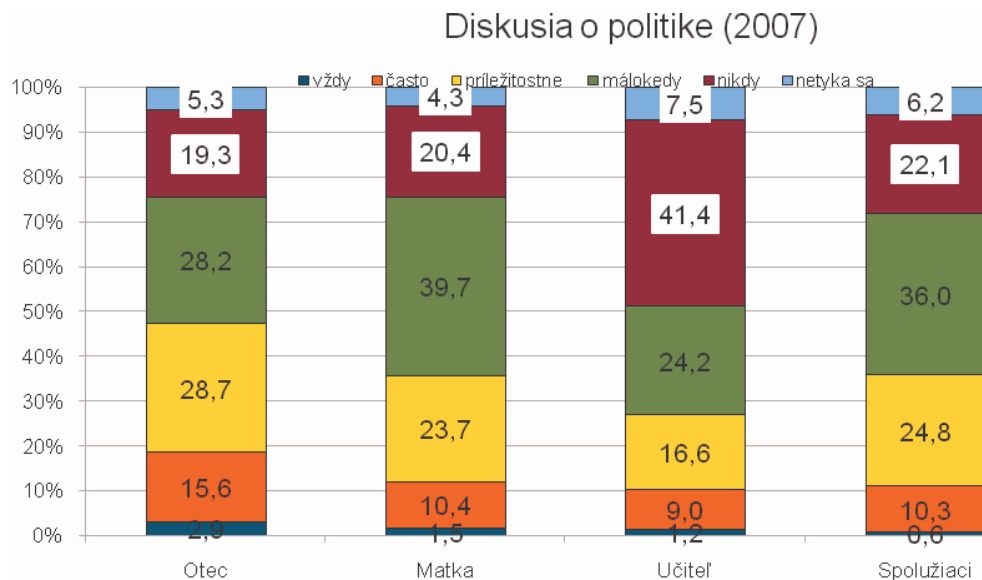
Zdá sa, že sa začína situácia meniť a matky nemožno jednoznačne označiť za občanov bez záujmu o politiku a bez predpokladov prejavíť svoj názor nato, čo sa deje okolo vecí verejných.

Diskusia o politike so spolužiakom alebo priateľom je podstatne menej frekventovaná v porovnaní s diskusiou s otcom. Stredoškólači (6%) a vysokoškólači (10%) diskutujú s priateľmi na obdobnej úrovni ako s matkou.

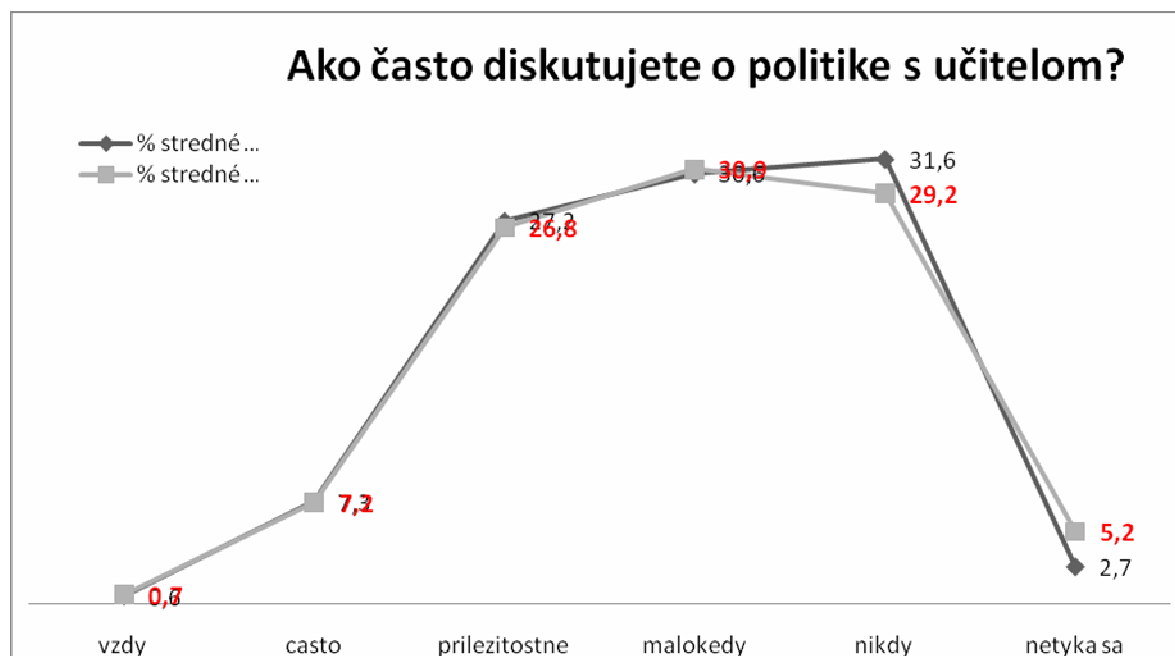
S učiteľom je to obdobne. Učiteľ patrí skôr medzi príležitostných (aj málokedy), ale nie zanedbateľných partnerov pri diskusii o politike. V oboch sledovaných rokoch sa udržiava rovnaká úroveň. Učiteľ je dokonca o niečo dôležitejší partner v diskusiach o politike ako spolužiak alebo priateľ najmä na strednej škole. Ak si všimneme obidve kategórie príležitostne a málokedy“ ide o podobné zastúpenie ako v prípade otca.

Inak je to pri porovnaní učiteľov na stredných a vysokých školách. Podstatnou skupinou, s ktorou sa o politike **nikdy nediskutuje** sú práve učitelia na vysokej škole (41%). To však môže byť neporovnateľné. Postavenie učiteľa na strednej a vysokej škole je odlišné, práve tak aj systém edukácie.

Graf 3 Ako často diskutujete o politike a s kým na vysokej škole

Graf 4 Ako často diskutujete o politike s učiteľom na strednej škole

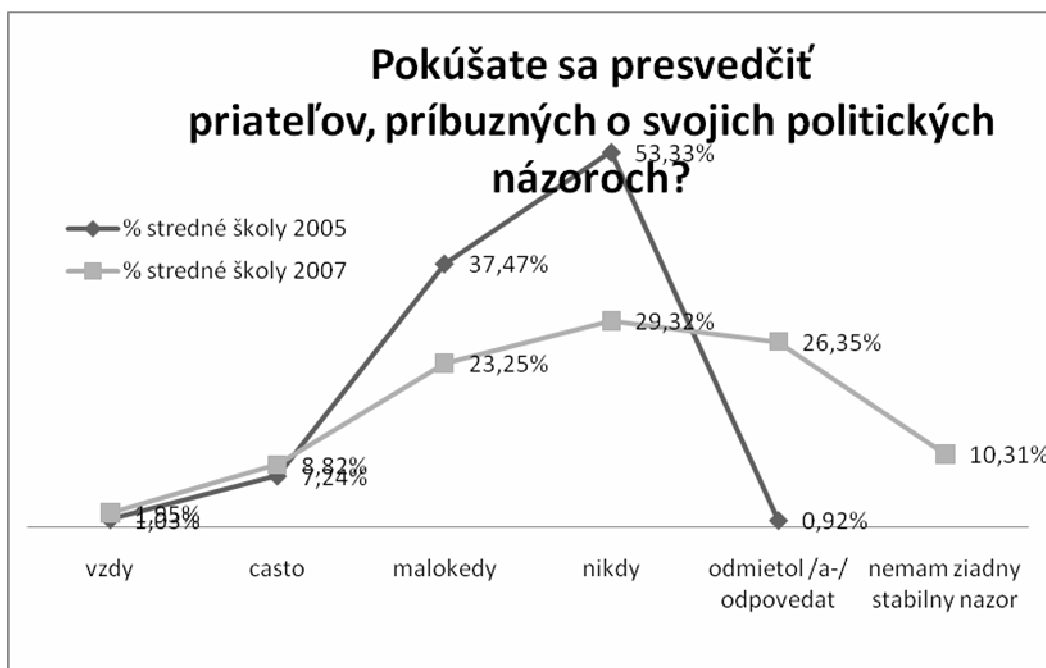

Intenzita záujmu o politiku

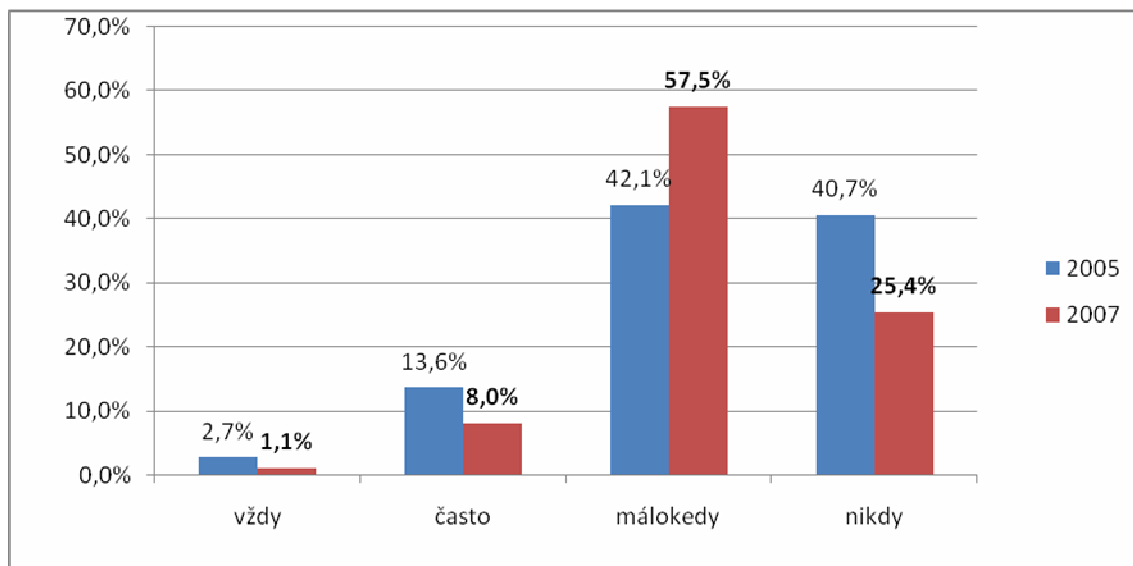
Medzi stredoškólákmi a vysokoškólákmi sú študenti, ktorí patria k aktívnym diskutérom o politike, pričom tak robia s istou úpornosťou. Zistili sme, že časť zo študentov(10%) má akési nutkanie presvedčovať svojich priateľov alebo príbuzných o správnosti svojich politických názoroch.

Je tu však aj skupina, ktorá tak robí príležitostne alebo málokedy. Najvýznamnejšou je však skupina študentov, ktorí „nikdy“ nepresvedčujú ostatných o správnosti svojich vlastných politických názoroch (stredoškóláci cca 50% a vysokoškóláci cca 35%).

Graf 5 Pokúšate sa presvedčiť priateľov alebo príbuzných o svojich politických názoroch(stredoškóláci)

Graf 6 Pokúšate sa presvedčiť priateľov alebo príbuzných o svojich politických názoroch(vysokoškooláci)

Ako naznačujú výsledky v grafoch 5 a 6 naše výsledky môže ovplyvniť nielen skutočná politická situácia v rokoch 2005 a 2007 (Graf 6), ale aj odlišná možnosť predpísaných odpovedí(Graf 5).

II. Politická orientácia a jej polarizácia

Pri skúmaní politickej aktivity vysokoškolákov sme tiež zisťovali ich politickú orientáciu. Relatívne zaužívaný systém jej zisťovania je pomocou škály orientácie naľavo, stred a napravo. V politológii je možno definovať aj iné typy politickej orientácie (liberálny, konzervatívny), ale pre účely skúmania mladých ľudí v procese politickej socializácie je tento typ skúmania politickej orientácie najadekvátnejší vzhľadom na ich znalosti o fungovaní politického systému, o mediálne častom označovaní politických strán ako „ľavica“ a „pravica“, na strany „stredové“ či „od stredu na ľavo“ alebo opačne. Možno predoslať, že už aj mladí ľudia vo veku 16-18 rokov začínajú rozumieť skutočnému obsahu ľavicovej (sociálna, solidárna) alebo pravicovej (individuálna sloboda a zodpovednosť, výkonnosť a odbornosť) politiky.

Politickú socializáciu súčasnej generácie mládeže vystihuje skutočnosť, že stredovú pozíciu medzi lavicou a pravitou zastávali mladí respondenti v roku 2004 od 15 do 25 rokov (50%) najčastejšie. Pre mnohých z nich je príznačné, že v tejto neutrálnej pozícii zostanú celoživotne. Aj ich rodičia sa snažili držať zlatého streda: 40% matiek a 30% otcov zastávalo v roku 2004 stredovú pozíciu. Predsa však pokles stredovej pozície u matiek, ale najmä otcov naznačuje, že životné skúsenosti a zodpovednosť za rodinu vedú dospelých občanov k výraznejšej politickej orientácii jedným alebo druhým smerom podľa ich sociálnej situácie.

V roku 2004 sme identifikovali medzi mladými ľuďmi na oboch póloch pozoruhodne rovnako veľké zoskupenia ľavičiarov a pravičiarov (15%). Z nich bolo podľa vlastnej identifikácie iba 1 – 2% „ostrých“ alebo veľmi vyhranených či už smerom do ľava či do prava.

Otázkou vždy bolo, je a bude, či aj súčasní mladí ľudia sa budú v budúcnosti orientovať na ľavo-pravej škále politickej orientácie ako ich otcovia a dievčatá ako ich matky. Alebo nám stredová – pragmatická či pohodlná orientácia mládeže zostáva do budúcnosti ako nový generačný jav – mládež zlatého streda?

Moja politická orientácia

V roku 2006 sa uskutočnili predčasné parlamentné voľby, v ktorých sa nevedel plebiscit o „demokracii alebo totalitnej diktatúre“, ale o konkrétnej predstave o demokracii. Občania sa rozhodli, že by boli radšej, aby liberálnu demokraciu po rokoch 2002-2006 vystriedala demokracia sociálnejšia, aby sa uskutočnili po potrebnej finančnej a hospodárskej reforme aj zásadnejšie zmeny v sociálnej politike.

Z výsledkov výskumu vysokoškolákov (aj stredoškolákov) možno konštatovať, že relatívne veľká a stabilná skupina mladých ľudí sa odmieta na tejto škále zaradiť, nakoľko sa o politiku nezaujíma (35% stredoškoláci a 22% vysokoškoláci).

Celkové rozloženie politickej orientácie študentov je klasické s dominantnou „stredovou pozíciou“ (pokles u vysokoškolákov z 38% na 34%, pokles u stredoškolákov z 43% na 36%).

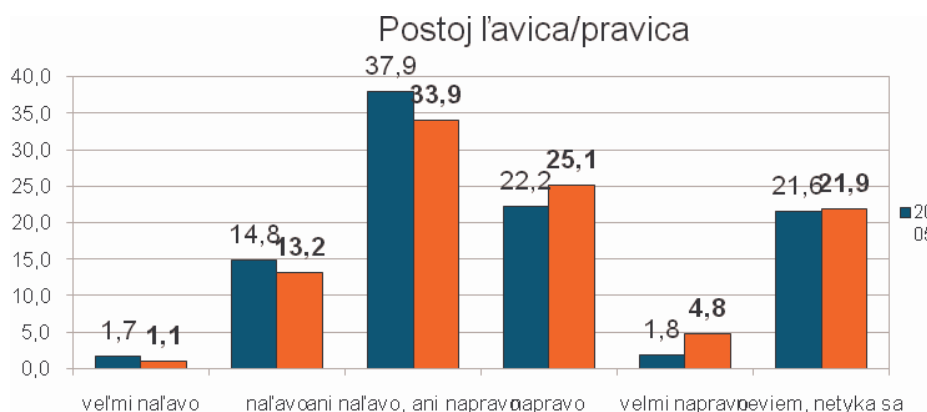
V roku 2007 sme zaznamenali

a/v prípade stredoškólkov vyprázdnovanie stredovej pozície a rovnomernú polarizáciu smerom „veľmi na ľavo“ (z 1,3% na 2,9%) a na ľavo (z 7,4% na 10,1%) ako aj „veľmi na pravo“ (z 2,1% na 3,8%) a na pravo (z 10,5% na 12,1%).

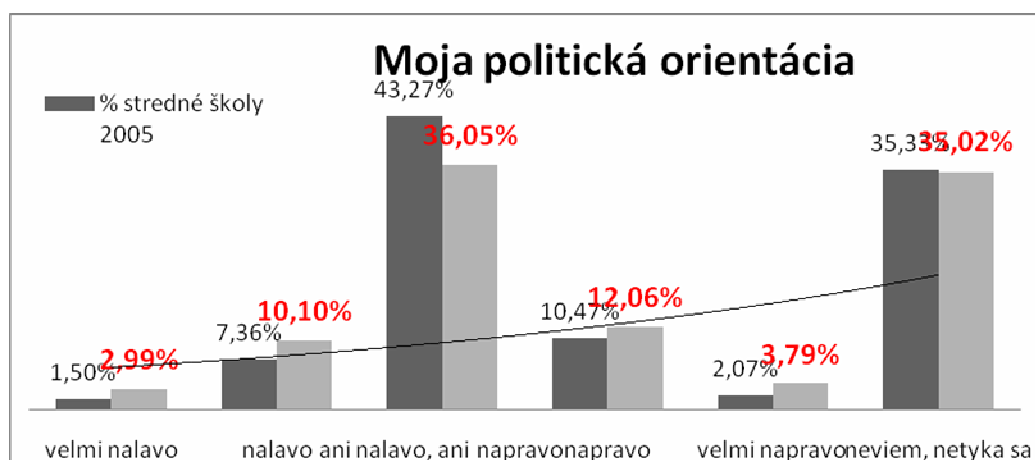
b/v prípade vysokoškólkov jednoznačné posilňovanie pravicovej orientácie nielen na úkor stredovej pozície, ale aj na úkor pôvodne ľavicovo orientovaných vysokoškólkov.

Celkovo sa na ľavej strane ocitlo v roku 2007 približne 13% a na pravej strane 16% stredoškólkov. Skutočnosť, že u vysokoškólkov je iba 14% na ľavej strane, ale až 30% na pravej strane už nemožno interpretovať ako relatívne rovnomerné rozloženie.

Graf 7 Moja politická orientácia -vysokoškóľáci

Graf 8 Moja politická orientácia-stredoškóľáci

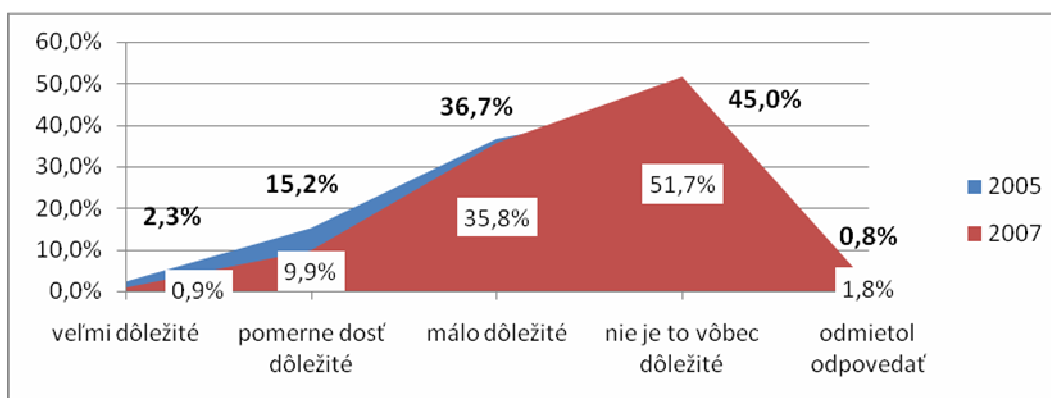

Dominanciu získava u študentov vysokých škôl pravicová orientácia. V oboch prípadoch má táto orientácia aj špecificky vyššie zastúpenie radikálnejších stúpcov (veľmi napravo -4% stredoškôláci a 5% vysokoškôláci).

Dôležitosť rovnakých politických názorov priateľov

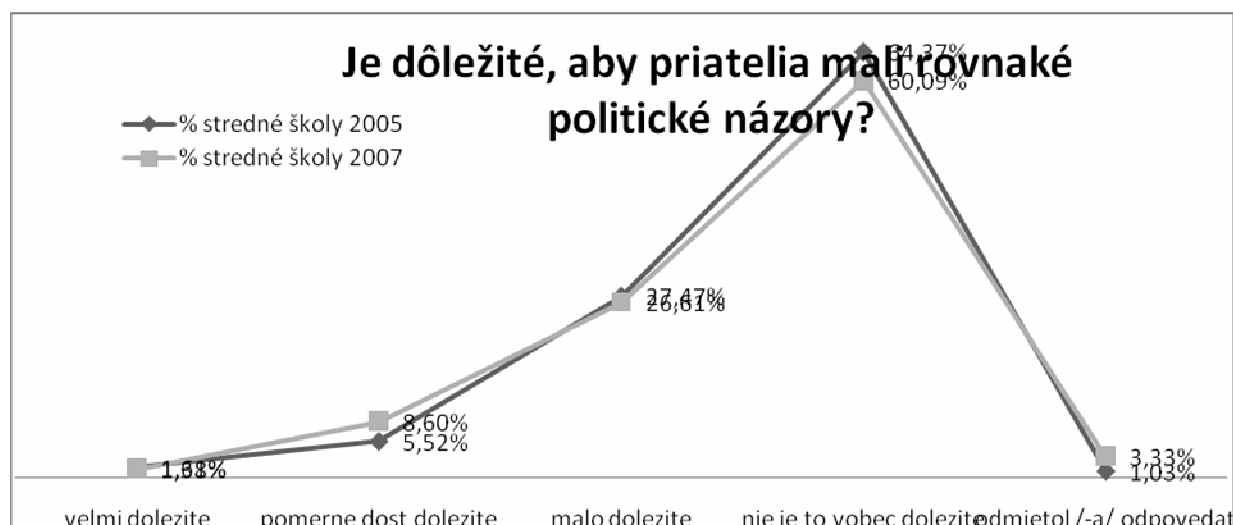
Na prvý pohľad vidno, že otázka politickej orientácie „priateľov“ nie je tak dôležitá. Rovnako u stredoškôlakov ako aj vysokoškôlakov prevažuje názor, že politická orientácia priateľov nie je vôbec (60% stredoškôlakov oproti 50% vysokoškôlakov) alebo iba málo dôležitá (37% stredoškôlakov oproti 36% vysokoškôlakov).

Graf 9 Dôležitosť rovnakých politických názorov u priateľov vysokoškôlakov

Zrejme však je to veľmi dôležité a dosť dôležité (10%) pre skupinku stredoškôlakov s veľkým záujmom o politiku a relatívne už s vyhranenou politickou orientáciou. V prípade vysokoškôlakov v roku 2007 došlo k pozoruhodnému poklesu najmä v prvých dvoch pozíciách pripisujúcich veľkú dôležitosť zhode politických názorov zo 17,5% na 11%.

Graf 10 Dôležitosť rovnakých politických názorov u priateľov stredoškóľakov

III. Dôvera v politické inštitúcie

Vo všetkých krajinách Európskej únie, kde sa uskutočnil výskum v roku 2004, mladí ľudia hovorili, že sú to mimovládne organizácie ako Greenpeace alebo Amnesty International, ktorým dôverujú najviac. Taktiež európske inštitúcie (napr. Európsky parlament a Európska komisia) sa tešili väčšej dôvere ako národné inštitúcie v príslušných krajinách. Najmenej dôvery mali politici a politické strany na národnej úrovni, národný parlament získal o niečo viac dôvery vo všetkých krajinách, s výnimkou Slovenska.

Nedôvera mladých ľudí k národným politickým inštitúciám na Slovensku bola vysoká. Začínala sa nedôverou k politikom (69%) a pokračovala nedôverou k politickým stranám (62%). Vláda SR vedená koalíciou SDKU KDH a SMK (56,7%) a Národná rada SR (55%) obstáli predsa len o niečo lepšie, nakoľko niektorí respondenti sa ešte nevedeli rozhodnúť či ich majú hodnotiť pozitívne alebo negatívne.

Hoci sme konštatovali, že dôvera v politické strany bola všeobecne veľmi nízka, väčšina opýtaných mala blízko k nejakej strane, najmä v Taliansku (71%) a Fínsku (68%). Oproti tomu mladí Briti mali najmenej blízko k nejakej politickej strane (23%).

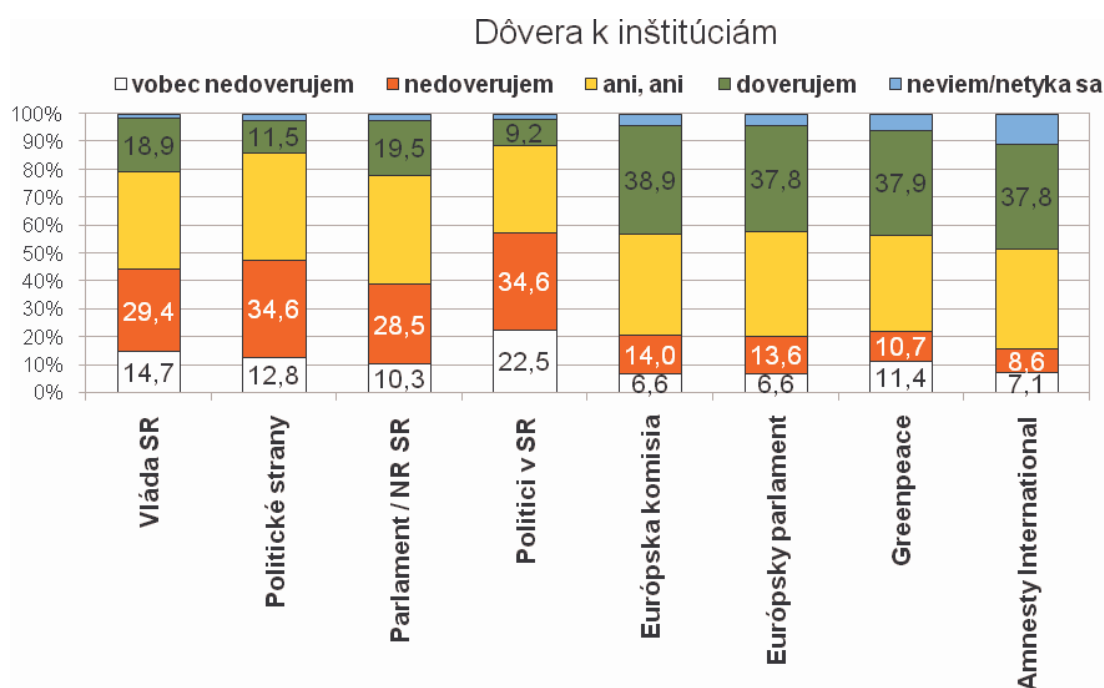
Vo všetkých krajinách existoval celkom idealistický pohľad na politiku. Politika sa spájala so spôsobom, ako riešiť medzinárodné problémy (68%) a sociálne problémy v krajine (67%). V Nemecku a Rakúsku (42%) mladí ľudia verili, že politici sú tu na to, aby budovali lepší svet.

To sme nemohli vtedy povedať o Slovensku. Treba priznať, že politika sa pre mladých ľudí na Slovensku spájala predovšetkým s takými tvrdeniami, ako sú „korupcia“ (70,4%) a „prázdne sľuby“ (53,5%). Tieto „cynické“ pohľady sú však všeobecne menej trvalé ako optimistické pohľady spomenuté vyššie. Politika sa všeobecne vníma ako niečo pozitívne. To, čo niekedy vedie k rozčarovaniu je jej realizácia na konkrétnej úrovni.

Vysokoškolská mládež na Slovensku v rokoch 2005 a 2007 mala vo výskume tiež možnosť prejaviť dôveru v politické inštitúcie na mnohých úrovniach – politickým stranám a politikom, vláde SR a Národnej rade SR, Európskej komisii a Európskemu parlamentu, ako aj Greenpeace a Amnesty International.

V zásade sa spomínaná štruktúra dôvery potvrdila aj v roku 2007. Najnižšiu dôveru mali politici (9,2%), potom politické strany (11,5%), vláda SR (18,9%) a Národná rada SR (19,5%). Nedôvera prevažuje vo všetkých prípadoch.

Graf 11 Dôvera a nedôvera k politickým inštitúciám u vysokoškolákov v roku 2007

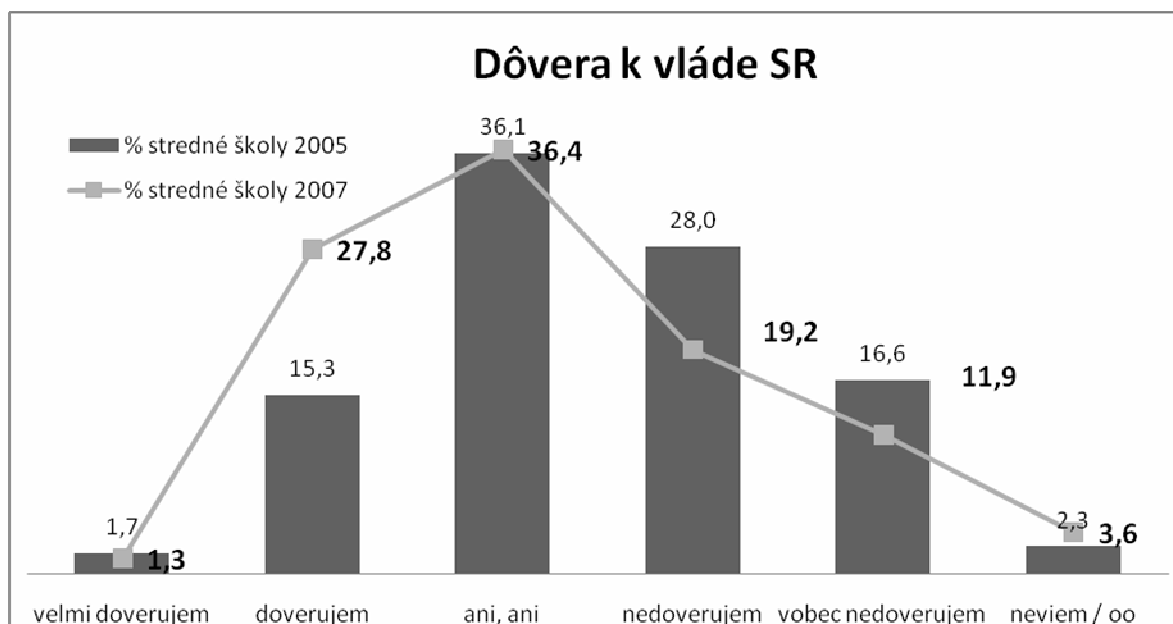
Iná je situácia v prejavenej dôvere k európskym inštitúciám (38%), ktorá významne prevažuje nad nedôverou.

Osobitnú pozornosť si zaslúži dôvera k vláde SR. V roku 2007 poskočila dôvera k vláde SR u stredoškóľákov až na úroveň 27,8%. Analýza údajov naznačuje, že ide o proces akejsi premeny nedôvery k vláde SR. Vyprázdňuje sa hodnota „vôbec nedôverujem“ z pôvodných 16,6% na 11,9%, ale najmä postoja „nedôverujem“ vláde z 28,0% na 19,2%.

Pozoruhodné je, že v oboch rokoch sa rezervovaný alebo vyčkávací postoj veľkej skupiny stredoškóľákov 36% v podstate nezmenil. Predsa však je zmena k rastu dôvery k vláde SR jednoznačná.

To neplatí pre vysokoškóľákov, kde sa v podstate nič nezmenilo na štruktúre dôvery (17,1% a 18,9%) a nedôvery (42,4% a 44,1%).

Graf 12 Dôvera vláde SR u stredoškóľákov

IV. Budúcnosť a jej chápanie mladými ľuďmi

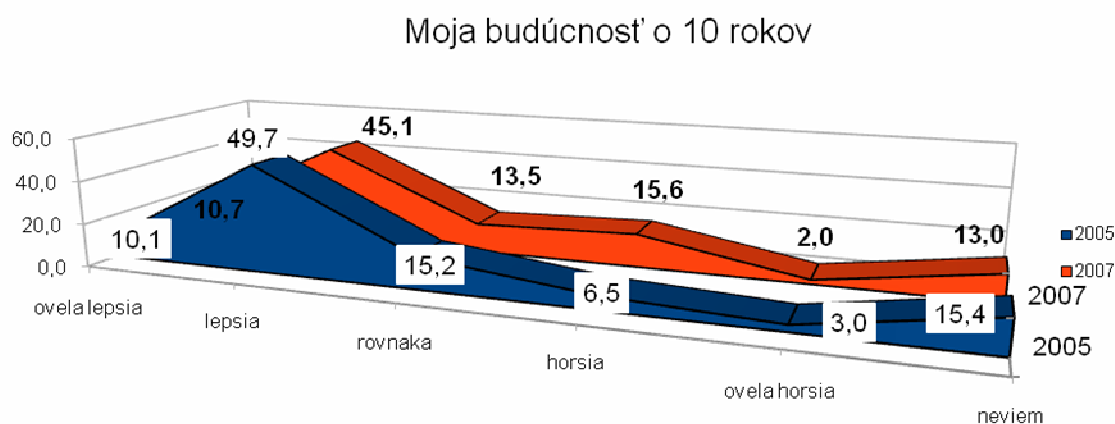
V roku 2004 medzinárodný sociologický výskum potvrdil, že mladí ľudia v Európe chápu svoju budúcnosť odlišne. Estónska mládež (nad 18 rokov) bola ohľadne svojej budúcnosti najoptimistickejšia: viac ako 80% očakávala oveľa lepšie alebo aspoň lepšie podmienky pre svoj život v budúcnosti ako generácia ich rodičov. Fínsko, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Írsko, ale aj Slovensko mali tiež všeobecne optimistickú mládež.

Mladí Francúzi mali optimistický pohľad na svoju prácu a platové perspektívy, ale obávali sa masívneho zníženia sociálnej istoty. Taliani boli podobne polarizovaní. Nemci a Rakúšania vyjadrovali najpesimistickejší postoj k budúcnosti: Ich mládež všeobecne očakávala, že bude čeliť horšej situácii, akej čelia teraz ich rodičia. Mysleli si, že odvtedy ako sa EÚ postupne rozširuje budú iba strácať.

Identickú otázku na skúmanie očakávaní v budúcnosti sme použili aj vo výskumoch vysokoškolákov na Slovensku.

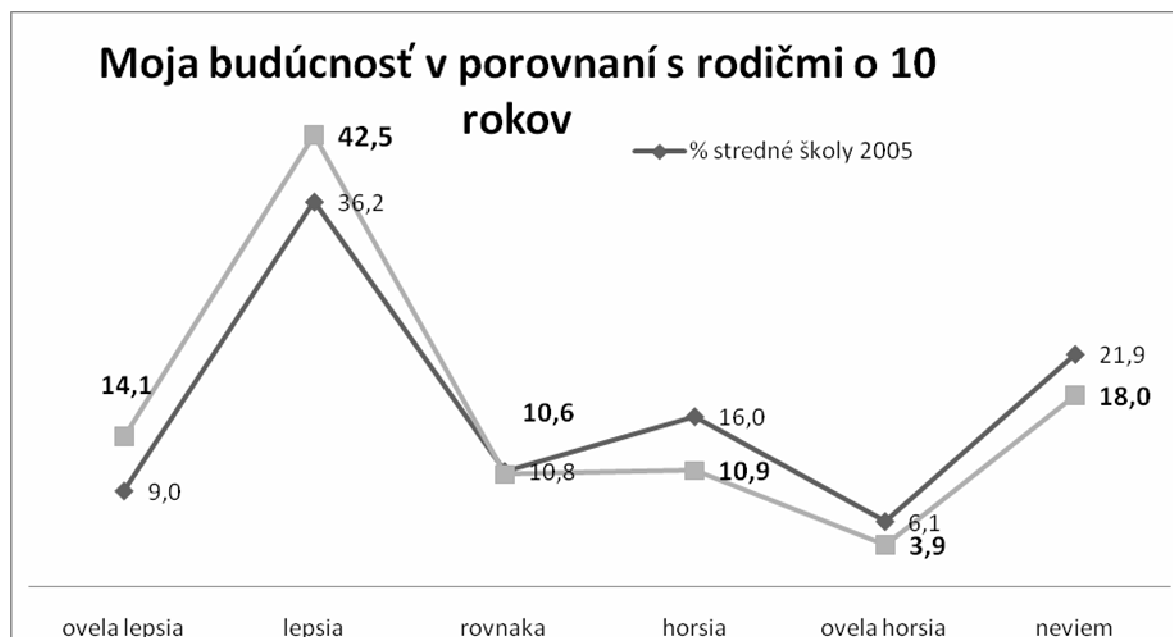
Treba konštatovať, že celkové očakávania študentov ohľadne ich budúcnosti boli optimistickéjšie v roku 2005 (60%) ako v roku 2007 (55%). Vcelku sa domnieva, že ich budúcnosť bude horšia (18%) v roku 2007 viac študentov ako v roku 2005 (10%). Pravda tento trend nemôže prekryť celkovo optimistickú pozíciu vysokoškolákov k ich budúcnosti v porovnaní s rodičmi.

Graf 13 Moja budúcnosť v porovnaní s rodičmi o 10 rokov u vysokoškolákov

Iná je pozícia stredoškôľakov/Graf 14). V roku 2007 sú očakávania stredoškôľakov ešte optimistickéjšie (56,6%) ako v roku 2005 (45,2%). Tento vzostup optimizmu sa uskutočnil nielen na úkor pesimistov, ale oslabila sa aj skupinka „neviem“(22% na 18%).

Graf 14 Moja budúcnosť v porovnaní s rodičmi o 10 rokov u stredoškôľákov

V. Hodnotová orientácia vysokoškôľákov

V demokratickej spoločnosti sú dôležité niektoré „hodnoty“, ktoré by mali zdieľať občania v záujme jej sociálnej súdržnosti a rozvoja bez sebazničujúceho politického zápasu, ktorý by mohol viesť k veľkým ekonomickým stratám alebo dokonca k prelievaniu krvi.

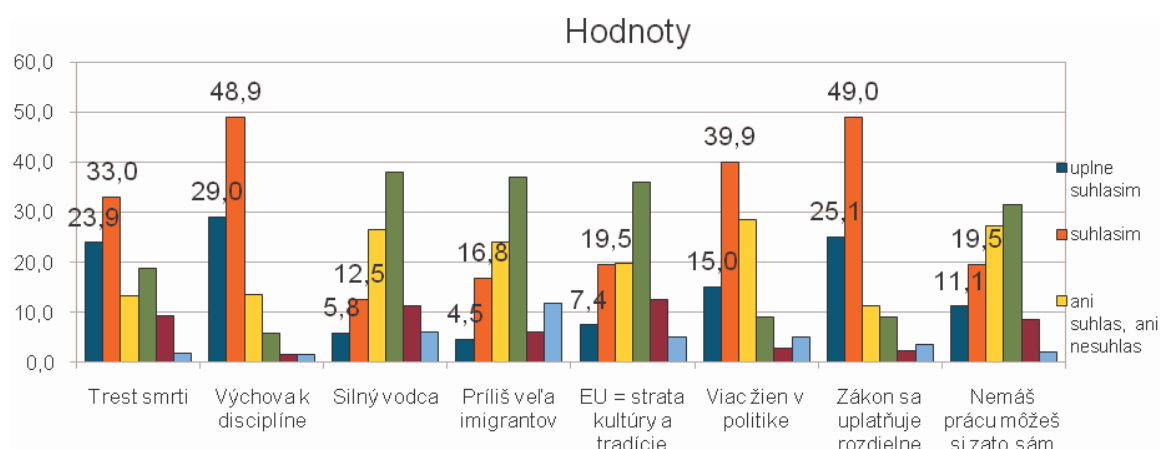
V našom výskume vysokoškôľákov sme už v roku 2005 pokladali za kľúčové tieto hodnoty: rovnosť, spravodlivosť, solidarita, tolerancia, pod.

Pri interpretácii získaných výsledkov môžeme postupovať podľa prirodzene sa utvárajúcej hierarchii štruktúry hodnotovej orientácie študujúcej mládeže na vysokých školách.

Najvýznamnejšia zhoda na úrovni 78% sa dosiahla v prípade orientácie vysokoškôľákov na väčší dôraz **pri výchove detí k disciplíne a poslušnosti v rodine a v škole**. V zásade priznávajú užitočnosť takejto výchovy aj stredoškôľáci (75,6% v roku 2007).

Je zrejmé, že „disciplína“ a „poslušnosť“ rezonuje nielen medzi rodičmi a učiteľmi, ale aj medzi študentmi v škole a deťmi v rodine. Medializované príklady násilia mladých ľudí voči rodičom a učiteľom signalizujú zvýšenú citlivosť k tejto problematike a pripravenosť na verejný diskurz všetkých zainteresovaných.

Graf 15 Preferencie hodnôt medzi vysokoškólákmi v roku 2007

Prekvapujúca je vysoká zhoda študentov vysokých škôl (75%) v prípade **hodnotenia kvality fungovania právneho štátu** v našej pluralitnej demokracii. Aj stredoškólači konštatujú, že „nerovnosť pred zákonom“ (rok 2005 až dokonca 72,2%) je vnímaná v zásade rovnako kriticky (rok 2007 už iba 69,4%).

Sociálna diferenciácia je už všadeprítomná v živote demokratickej spoločnosti budovanej na princípe meritokracie a trhového hospodárstva. Problém demokracie alebo aj trvalej udržateľnosti demokratickej spoločnosti nie je chudoba a bohatstvo, ale občianska rovnosť chudobných a bohatých občanov pred zákonom. Problematika eliminácie zo spoločenského života tých, ktorí prišli k „bohatstvu“ kratšou cestou, posudzovanie ich priestupkov a prečinov proti verejnému poriadku rovnakým metrom sa stáva tou oblasťou prostredníctvom ktorej sa študujúca mládež prepracúva k chápaniu demokracie a zodpovednému občianskemu správaniu.

Pre Slovenskú republiku po jej vzniku, ale ešte aj skôr po roku 1989 bola veľmi príznačná malá citlivosť k takým postmoderným hodnotám ako je **rovnosť príležitostí žien vo všetkých sférach spoločenského života**.

Súčasná mladá generácia študujúcej mládeže naznačuje, že sa utvára akýsi nový otvorenejší postoj aj k týmto otázkam. Približne 55% vysokoškóľakov odpovedá súhlasne, že by malo byť viac žien v politike. Aj stredoškólači preferujú túto myšlienku (viac ako 50%). Silných odporcov žien v politike nie je veľa, skôr je tu väčšia skupina s neujasneným postojom k tejto otázke.

Napokon je tu ešte jedna oblasť regulácie spoločenského života, v ktorej dosahuje študujúca mládež výraznú zhodu. Je to **podpora uplatnenia trestu smrti za niektoré obzvlášť zavrhnutiahodné trestné činy**. Vysokoškooláci prehlasujú, že takúto úpravu trestu by podporilo 56%.

Stúpenci „trestu smrti“ medzi stredoškoolákmi dosahujú ešte vyšší podiel, t.j. 59,6% v roku 2007. Pre dokreslenie iba uvedieme, že v roku 2005 to bolo iba 53,6% v prípade stredoškoolákov a 50,7% v prípade vysokoškoolákov.. Zmena sa udiala na úkor nerozhodnutých stredoškoolákov (z 21,3% na 11,5% v roku 2007). V tomto prípade však nedošlo k polarizácii, ale skôr k jednoznačnej radikalizácii stúpcov trestu smrti aj medzi vysokoškoolákmi, nakoľko sa posilnila skupinka jednoznačne podporujúcich tento konečný trest (z 20,4% v roku 2005 na 23,9% v roku 2007).

Relatívne s veľkým odstupom sa nachádza zhoda vysokoškoolákov ohľadne **príčin nezamestnanosti**. Iba 30,6% sa domnieva, že ide predovšetkým o osobné a nie tzv.štruktúrne faktory (40%).

V roku 2005 to bolo však iba 20,8% respondentov. V tomto období sa prevážna väčšina vysokoškoolákov(42%) ešte nevedela rozhodnúť kde je správne vysvetlenie tohto fenoménu. Osobnú vinu za nezamestnanosť pripisujú aj stredoškooláci už oveľa viac (30,2%) ako pred dvomi rokmi (21,7%) osobám, ktoré sa nachádzajú v tejto sociálnej situácii. „Nezamestnanosť“ sa rastom nových pracovných príležitostí často mení medializáciou na „nezamestnateľnosť“ niektorých špecifických skupín, čo v značnej miere mení postoje k tomuto fenoménu. Presadzuje sa presvedčenie o „osobnej vine“ za nezamestnanosť.

Európska integrácia prináša našej krajine mnohé výhody, ale aj nepríjemnosti. Všeobecne sa predpokladá, že mladá generácia je s európskou integráciou uzrozmenná a je je podporovateľom, nakoľko sa jej otváraú nové študijné i pracovné príležitosti. Je tu však aj otázka **nebezpečenstva ohrozenia národnej identity ako fenoménu kultúrnej svojbytnosti**.

Približne 27% vysokoškoolákov odpovedalo pozitívne na otázku či Európska únia značí pre nás trend straty národnej kultúry a tradícií. V roku 2005 ich bolo iba 21,6%.

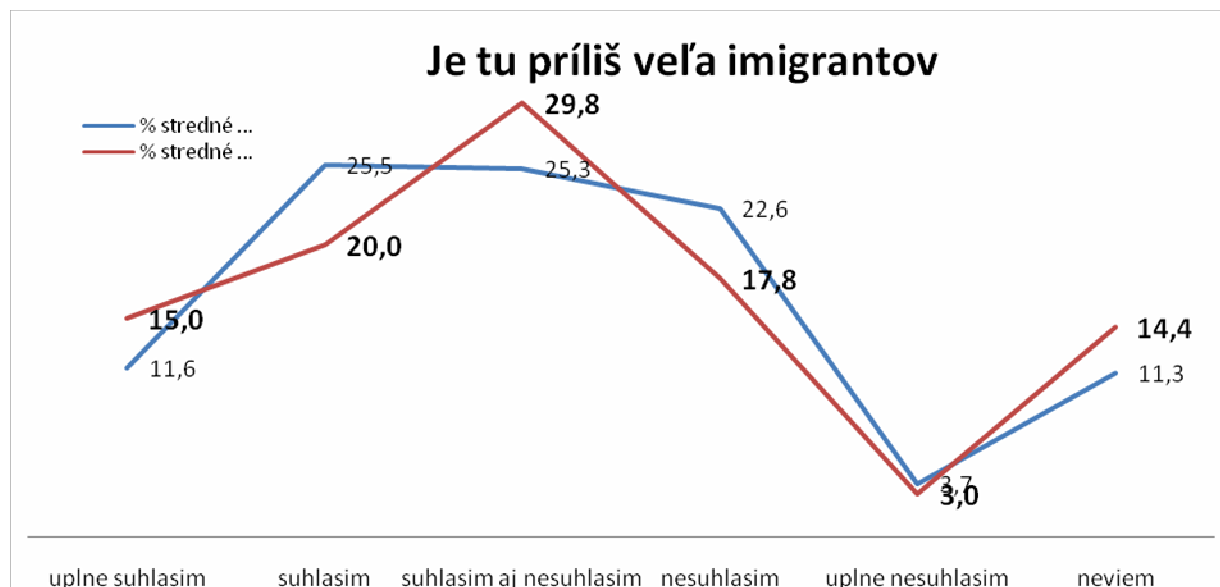
Nie procesy európskej integrácie, ale globalizačné procesy sa v nových krajinách EÚ ako je Slovensko spájali s **fenoménom imigrantov a azylantov** ako zdrojom nekalej konkurencie na trhu práce.

Zdá sa však, že sa postoj k ľuďom, ktorí prichádzajú na Slovensko z rozličných dôvodov, ale aj za prácou, mení. Nemožno ho charakterizovať ako iba pozitívny trend nejakej všeobecnej akceptácie alebo odmietania „Je tu príliš veľa imigrantov“ prehlásilo 21,6% vysokoškolákov v roku 2007 (20,9% v roku 2005).

Stredové, nerozhodné postoje ohľadne imigrácie sa menia, ale odlišne u stredoškolákov a vysokoškolákov .V roku 2005 sa priklonilo k postoju „ani,ani“ 24,7% ale v roku až 36,9% vysokoškolákov.

Iná je situácia u stredoškolákov, kde sa práve stredové pozície oslabujú. Ak v roku 2005 až 28,9% odpovedalo „ani,ani“, tak v roku 2007 ich bolo iba 25,3%. To umožnilo, aby sa prehĺbila polarizácia stredoškolákov v tejto tak citlivej otázke spájajúcej sa s rešpektovaním ľudských práv. Viac stredoškolákov akceptuje imigráciu (17,8% v roku 2005) 22,6% v roku 2007, ale aj ju odmietlo (20% v roku 2005) na 25,5% v roku 2007.

Graf 16 Je tu príliš veľa imigrantov podľa stredoškolákov v rokoch 2005 a 2007

Sklony občanov Slovenska k **utiekaniu sa k silnej osobnosti**, k „silnému mužovi“ alebo k autorite po roku 1989 sú relatívne známe a hodne popularizované v celej Európe.

Majú svoje historické korene v dlhoročnej tradícii „hnedej“ a „červenej“ diktatúry. Je tu však aj nezrelá „parlamentná demokracia“ po roku 1989 s najrozličnejšími politickými stranami, ktoré niekedy vznikajú a zanikajú počas jedného parlamentného obdobia. To spôsobuje neistotu občanov o kompetentnosti parlamentu rýchle a kvalitne rozhodovať, zaručiť demokratický rozvoj spoločnosti.

Výskum vysokoškolákov umožňuje konštatovať, že 18,3% z nich vyjadrili s týmto tvrdením svoj súhlas v roku 2007 a 20,3% v roku 2005. Priznačný je teda odklon od silnej politickej osobnosti, ktorá by riešila zložité problémy Slovenska rázne a kompetentne.

To platí aj pre stredoškolákov. Ak pred dvoma rokmi bolo stúpencom silného muža 31,1% , tak v roku 2007 to bolo už iba 26,3%. stredoškolákov

Posilnili sa odporcovia silného vodcu u vysokoškolákov z 40,6% v roku 2005 na 49,3% v roku 2007. To isté sa udialo medzi stredoškolákmi v roku 2007, keď sa presúvala váha hlasov priamo na nesúhlas s takýmto tvrdením (35,7%). V rámci tohto postoja dokonca najväčší nárast sa dá identifikovať v rozhodne odmietavom postoji“ úplne nesúhlasím“ (zo 6,9% na 10,3%).

Tradičné(organizované) a netradičné formy občianskej a politickej participácie vysokoškolskej mládeže

Volebné správanie vysokoškolákov

Občianska a politická participácia, ktorá sa prejavuje v rozličných formách (dialóg, verejné diskusie, petície, zhromaždenia, demonštrácie, združovanie, voľby do zastupiteľstiev rozličnej úrovne a pod.) - aj keď odlišnou silou - **legitimizuje** politický systém označovaný ako zastupiteľská alebo parlamentná demokracia. Politické strany a vlády, ktoré utvárajú tak získavajú oprávnenie rozhodovať v mene občanov.

Mladí ľudia aj po získaní volebného práva (18 rokov) sa nezúčastňujú na tomto procese v takom počte, ako by sa očakávalo. Klasickým problémom je volebná účasť prvovoličov, ale aj mladých ľudí po dosiahnutí volebného práva všeobecne.

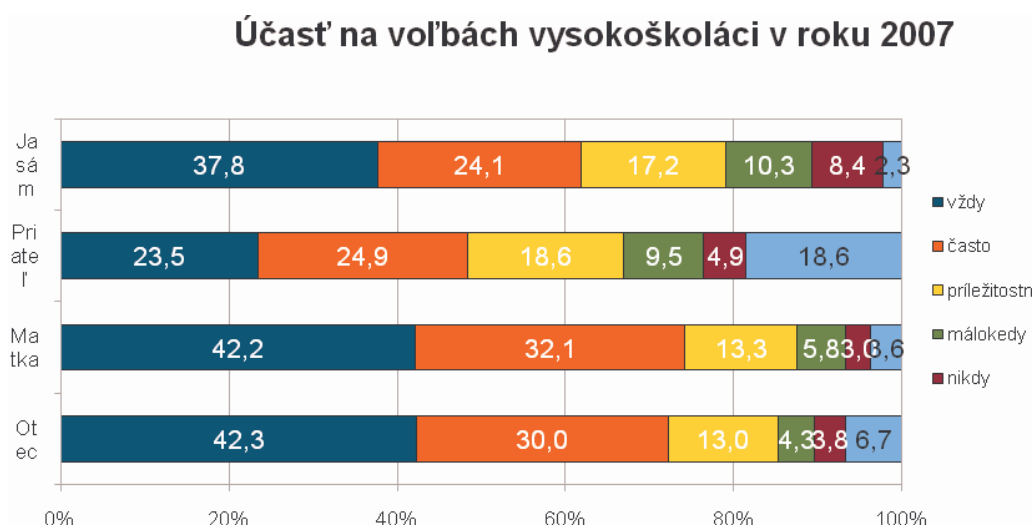
Voľby do zastupiteľstiev rozličnej úrovne sú jednou z najvýznamnejších prejavov vôle občana legitimizovať svojich zástupcov k výkonu zákonodateľskej alebo výkonnej činnosti. V našej otázke sme druh volieb nešpecifikovali, uviedli sme voľby prezidenta, voľby do európskeho a národného parlamentu, voľby do krajského a mestského zastupiteľstva.

Na rozdiel od stredoškolákov majú študenti vysokých škôl reálnu šancu zúčastniť sa niektorého volebného aktu. Tým skôr, že v našich výberových súboroch sú vždy študenti druhého, tretieho a štvrtého ročníka.

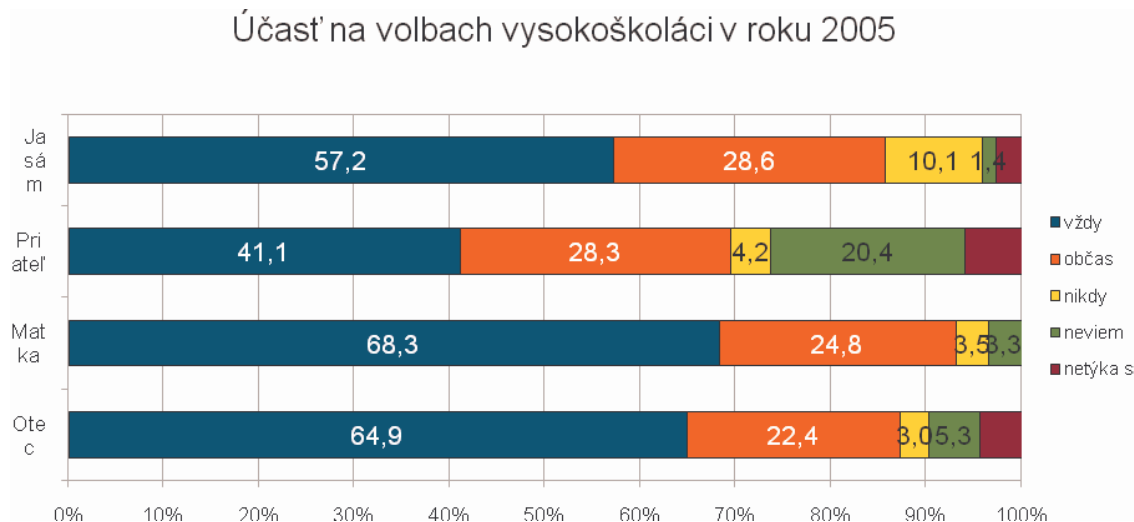
V súbore roku 2005 sa mohli teda niektorí študenti zúčastniť dokonca parlamentných volieb v roku 2002. V súbore roku 2007 sa predčasných parlamentných volieb mohli zúčastniť aj študenti druhého ročníka ako prvovoliči.

Ak budeme porovnávať rok 2005 „vždy“(57%) a rok 2007 „vždy a často“(61%) máme tu približne rovnaké skupiny študentov, ktorí sa zúčastnili nejakého volebného procesu. Obdobne zhodné údaje sme získali o ich priateľoch, ktorí sa podľa vyjadrenia našich respondentov zúčastnili volieb v roku 2005 na úrovni 40% a v roku 2007 na úrovni 45%.

Graf 17 Účasť vysokoškolákov na volebnom procese 2007

Graf 18 Účasť vysokoškolákov na volebnom procese 2005

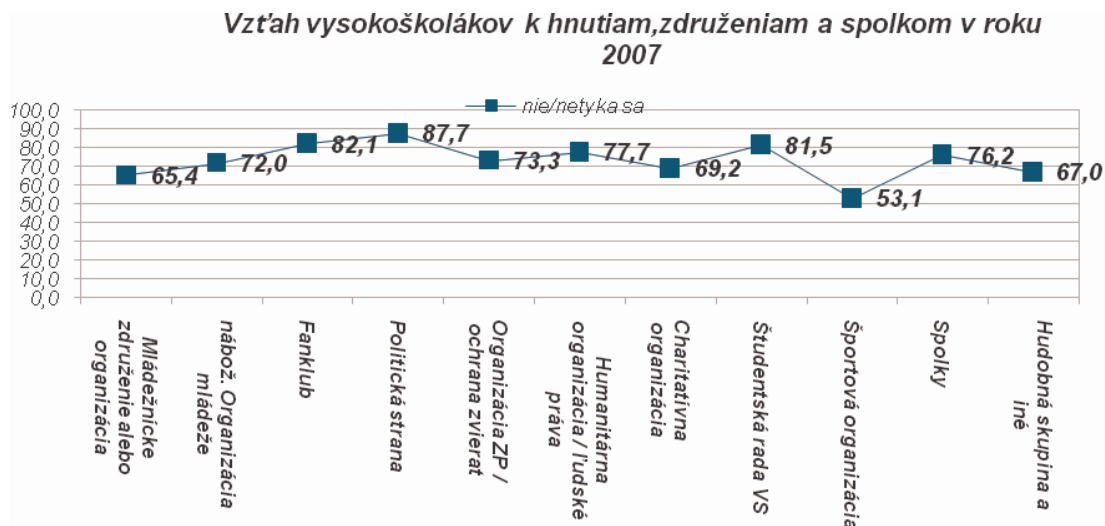
Rodičia, podľa odpovedí študentov, patria k riadnym poctivým občanom v roku 2007, kedy ich účasť dosahovala viac ako 70%.(v roku 2005 obdobne 65%).

Občianske združovanie mládeže

Volebné správanie mladých občanov sa dáva do súvislosti aj s celkovým záujmom mladých ľudí o prácu v tradičných občianskych alebo politických združeniach mládeže najrozličnejších orientácií v ostatných desiatich rokoch. Očakáva sa, že participácia na činnosti rozličných hnutí a združení mládeže má svoj výsledok v pozitívnejšej orientácii vo verejnom živote a ujasnení si možností občanov ovplyvňovať spoločenské procesy voľbou politických strán a osobností.

Výsledky výskumu potvrdili tradičné poznatky o tom, že mladí ľudia, aj vysokoškoláci, uprednostňujú najmä športové a kultúrne združenia. Pozoruhodnou zmenou prešli aj mládežnícke združenia. Získali si nielen nových členov/5,6% a 4,7%/, ale aj nových sympatizantov. Ako vždy je medzi ich členmi isté aktívne jadro členov -organizátorov a jeho pasívnejšie okolie členov-účastníkov. Okolo každej organizácie „krúžia“ aj mladí ľudia, ktorí nie sú jej členmi, ale sa radi zúčastňujú jej otvorených podujatí a programov či už pravidelne alebo iba občas podľa svojho záujmu. V roku 2007 ich bolo už 24,3 percent.

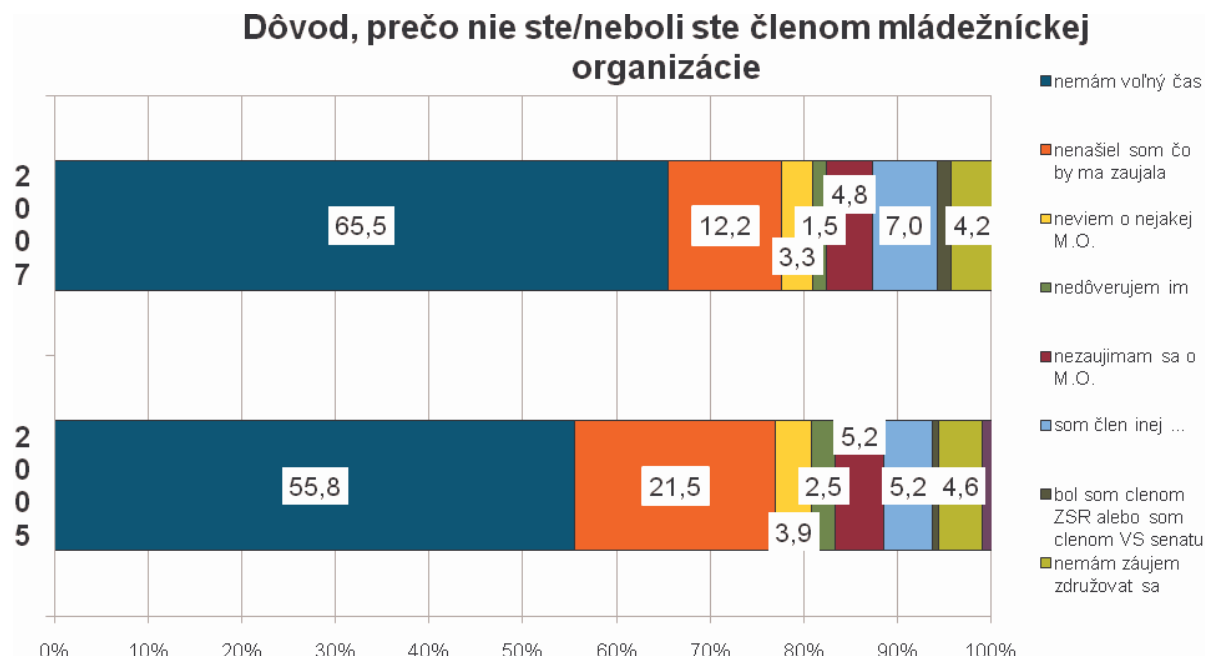
Graf 19 Vysokoškooláci a mládežnícke združovanie

To isté sa udialo aj na stredných školách na Slovensku, kde o oveľa viac stredoškoolákov ako v roku 2005 (7,2%) uviedlo, že ich činnosť mládežníckych združení zaujala a dokonca sa stali aj ich členmi(15,1%).

Ak porovnáme „mládežnícke“ združovanie v kontexte rozmanitých a dokonca vzájomne si konkurujúcich možností združovania a iných participačných aktivít tak je zrejmé, že za **zmenou sú** všeobecnejšie spoločenské faktory. Pre vysokoškoolákov je to jednoznačne nedostatok voľného času. Mnohí nevnímajú združenie mládeže ako možnosť kreativity a osobnej sebarealizácie, ale skôr ako miesto, kde sa ponúka nejaká možnosť niečo „spotrebovať“(nenašiel som, neviem). Iní môžu byť členmi iných ako mládežníckych združení a dokonca sme našli i takých, ktorí zásadne odmietajú združovanie ako cestu alebo spôsob ako dosiahnuť nejaký cieľ.

Graf 20 Dôvody nezájmu o mládežnícke organizácie

Najprekvapujúcejšie je zistenie, že aj politické strany zaznamenali súčinnosť s vysokoškólákmi, aj keď patrí k najmenej frekventovaným subjektom s ktorým spolupracujú..

To nesporne súvisí s parlamentnými voľbami v roku 2006, kde je vždy veľa agitačnej práce, na ktorú sa hodia šikovné ruky a rýchle nohy mladých ľudí.

Okrem účasti na volebných procesoch, či už sa to týka volieb prezidentských alebo parlamentných, alebo volieb poslancov do krajských a miestnych zastupiteľstiev , napokon aj volieb poslancov do európskeho parlamentu, majú študenti možnosť participácie na politickom procese tvorby nejakej sociálnej zmeny aj inými spôsobmi.

Participácia študentov na netradičných formách participácie

1. Zúčastnil som sa nejakeho občianskeho zhromaždenia na politickú tému
2. Zbieral som podpisy občanov alebo podpísal petíciu

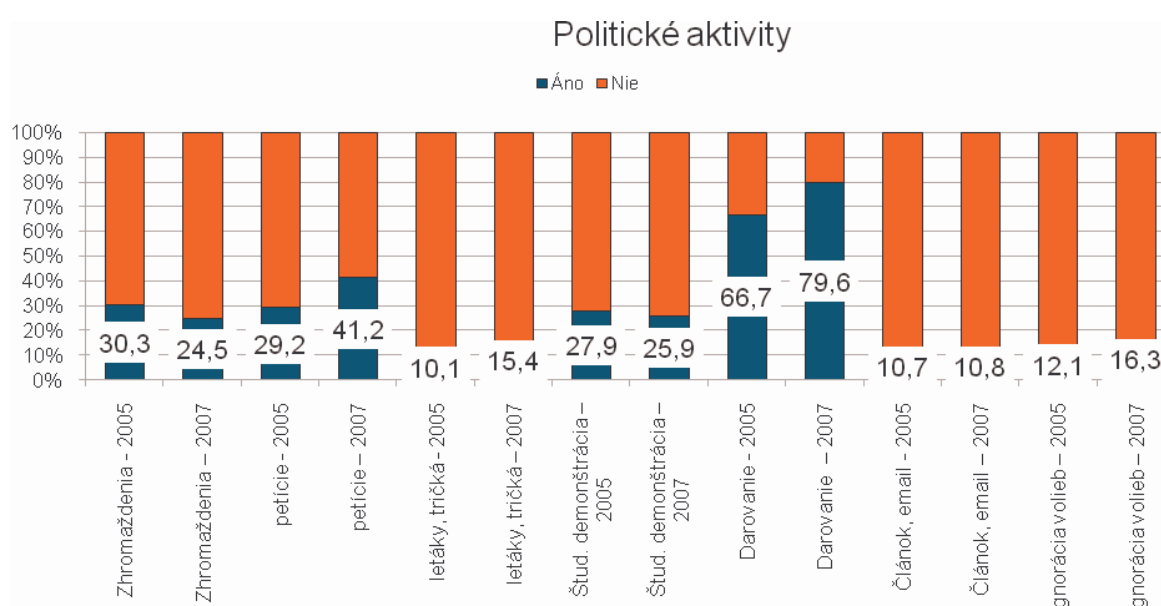
3. Rozdával som letáky, písal politické heslá, nosil na tričku nejaký politický symbol

4. Zúčastnil som sa na študentskejdemonštrácii

5. Dal som peniaze na charitu, onkológiu, ekológiu, bezdomovcov

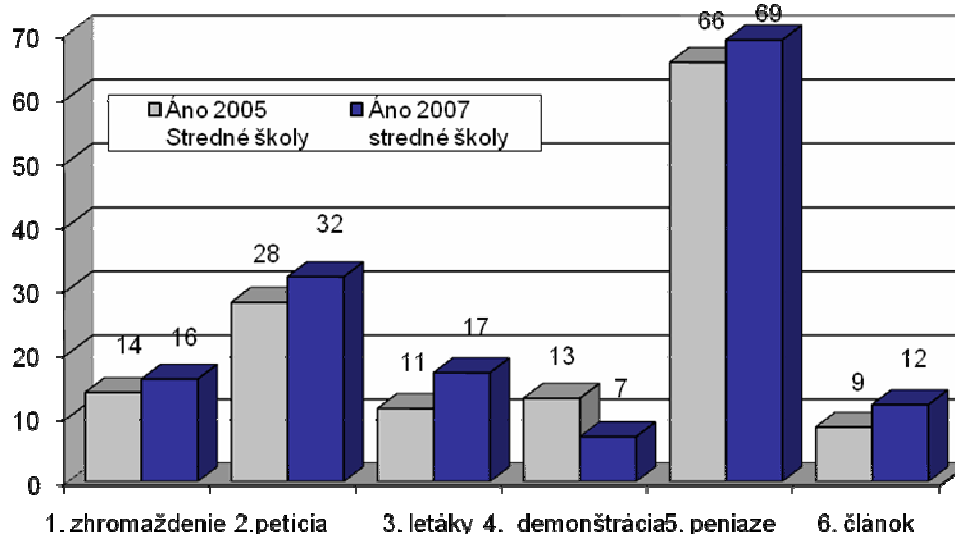
6. Napísal som článok napr. do študentských novín, časopisu, preposlal e-mail s politickým obsahom

Graf 21 Participácia vysokoškolákov na netradičných občianskych a politických aktivitách

Výsledky naznačujú, že relatívne najfrekvencovanejšou formou sú finančné príspevky alebo dary na rozmanité aktivity ekologického alebo charitatívneho charakteru. Výsledky v roku 2005(66.7%) a v roku 2007(79,6%) naznačujú, že ide o neobyčajne významnú formu občianskej participácie, ktorou sa môže vyjadrovať nielen občianska solidarita. Podpora ekologických hnutí finančnými prostriedkami umožňuje ich efektívnu protestnú alebo podpornú aktivitu na adekvátnej a mediálne prítlačivej podobe.

Graf 22 Participácia stredoškôľakov na netradičných občianskych a politických aktivitách

V rokoch 2005(30%) a 2007(40%) si upevnila svoju pozíciu „petícia“ umožňujúca vyjadrenie občianskeho alebo politického postoja. Môže sa tak udiať formou získavania podpisov iných občanov alebo podporou petície vlastným podpisom. Vzostup môže byť spôsobený nielen aktivitou tvorcami petícií, ale aj skutočnosťou, že uznáva sa aj podpora petície ak je sprostredkovaná elektronickou formou.

Rovnako účasť študentov na zhromaždeniach občanov s aktuálnym obsahom dotýkajúcich sa najrozličnejších otázok spoločenského života v rokoch 2005(30%) a 2007(24,5%) je v súlade s občianskymi právami a patrí k dôležitým formám artikulácie a legitimizácie nejakého sociálneho záujmu nejakej špecifickej spoločenskej skupiny.

Osobitou formou sú zhromaždenia - demonštrácie, ktoré môžu byť na verejnom mieste a nadobudnúť podobu pochodu k nejakému symbolu establishmentu alebo k budove reprezentujúcej vládnu moc (parlament). Podľa vyjadrenia študentov študentské demonštrácie poznajú a zúčastnilo sa ich aspoň jeden raz v uplynulom období približne 25% respondentov.

Okrem vyššie vymenovaných foriem občianskej a politickej participácie, z ktorých petície a zhromaždenia patria k základným právne regulovaným občianskym právam, môžu najmä mladí ľudia vyjadriť svoj názor alebo postoj aj menej tradičnými formami. Klasickým netradičným spôsobom prezentácie nejakého názoru je nosenie nejakého oblečenia so

symbolom alebo politickým heslom, ktorú formu pozná a hlási sa k nej približne 10-15% študentov.

Napokon nemožno opomenúť najmodernejšie formy komunikácie mobilným telefónom alebo internetom (chat), ktoré sú pre študentov normálnejšou formou ako sú tradičné. Napísanie alebo preposlanie nejakého textu s politickým a občianskym posolstvom sa vyskytuje v našich súboroch už na obdobnej úrovni(10%) ako fyzická účasť na študentských demonštráciách.

Rozdiely medzi stredoškólákmi(Graf 22) a vysokoškólákmi/Graf 21) sme zaznamenali v mnohých formách netradičných formách politických aktivít, ale ich štruktúra je v zásade obdobná. Finančné dary jednoznačne dominujú, nasleduje petičná aktivita a participácia na rozličných zhromaždeniach.

Zhrnutie

Politická a občianska orientácia študujúcej mládeže, vysokoškólákov a stredoškólákov na Slovensku sa v súčasnosti dosť značne mení. Skutočnosť, že celkový záujem o politiku dosahuje u stredoškólákov (25%) nižšiu úroveň ako u vysokoškólákov (38%) však tomu ešte nenasvedčuje. Obdobne sa nedá zmena konštatovať z toho, že sa u vysokoškólákov stabilizoval počet tých, ktorí prehlasujú, že nemajú žiadny záujem o politiku (20%).

Prekvapuje až to, že tí, ktorí majú záujem o politiku sa politicky polarizujú. Z pôvodne veľkej skupiny zastávajúcej pozíciu „zlatého streda“ na škále „ľavica a pravica“ v roku 2005 sa v roku 2007 presúva relatívne veľká skupina študentov smerom od streda na ľavo i na pravo. Môžeme teda hovoriť **o výraznejšej politickej polarizácii študujúcej mládeže** na stredných školách i vysokých školách. Na rozdiel od stredoškólákov, kde ide o celkovo rovnomerné posilnenie ľavej i pravej orientácie, dochádza na vysokých školách k výraznejšiemu posilneniu práveho krídla politických preferencií. V prípade vysokoškólákov je jednoznačné posilňovanie pravicovej orientácie nielen na úkor stredovej pozície, ale aj na úkor pôvodne ľavicovo orientovaných vysokoškólákov.

Pre vysokoškolákov platí, že **dôvera k politikom, politickým stranám, vláde SR i parlamentu v roku 2007 je relatívne nízka (10-15%)** a nedôvera je oveľa väčšia. V prípade stredoškolákov sme konštatovali, že stúpila dôvera k vláde SR. Analýza údajov naznačuje, že znížil sa podiel tých, ktorí vláde nedôverujú. Analogicky stúpila dôvera v slovenský parlament. Aj v tomto prípade sa presun hlasov smerom k dôvere udial na konto oboch úrovní nedôvery: silná nedôvera poklesla o 4% a nedôvera poklesla o 8% v roku 2007.

To neplatí pre vysokoškolákov, kde sa v podstate nič nezmenilo na štruktúre dôvery (17,1% a 18,9%) a nedôvery (42,4% a 44,1%).

Mierne strácajú na pôvodne vysokej dôvere európske inštitúcie (Európska komisia a Európsky parlament) i mimovládne organizácie (Greenpeace, Amnesty International), ale dôvera k európskym inštitúciám (38%) významne prevažuje nad nedôverou.

Očakávania mladých ľudí **ako sa im bude dariť v budúcnosti v porovnaní s ich rodičmi** boli v roku 2005 celkovo optimistické, ale v roku 2007 **sú ešte optimistickejšie (56,6%) u stredoškolákov**. Treba konštatovať, že celkové očakávania vysokoškolákov ohľadne ich budúcnosti boli optimistickejšie v roku 2005 (60%) a nie v roku 2007 (55%). Svoju budúcnosť hodnotí aj tak, že „bude horšia“ (18% v roku 2007, v roku 2005 iba 10%). Pravda, tento jav nemôže prekryť celkovo optimistickú pozíciu vysokoškolákov k ich budúcnosti v porovnaní s rodičmi.

Istou zmenou prechádzajú aj hodnotovo-politické orientácie študentov, ktorými reagujú na najaktuálnejšie spoločenské problémy. **Osobnú vinu za nezamestnanosť** v súčasnosti pripisujú vysokoškoláci už oveľa viac ako pred dvomi rokmi samotným ľuďom bez zamestnania.

Polarizuje sa postoj k imigrantom, ktorí prichádzajú na Slovensko. Stredové, nerozhodné postoje ohľadne imigrácie sa posilnili u vysokoškolákov. V roku 2005 sa priklonilo k postoju „ani,ani“ 24,7% , ale v roku až 36,9% vysokoškolákov. U stredoškolákov sa posilnila nielen ich akceptácia alebo tolerantnosť k nim (22,6% v roku 2007), ale aj ich odmietanie (na 25,5%).

V hodnotení **rovnosti chudobných a bohatých občanov pred zákonom** sa v podstate nič nezmenilo. „Nerovnosť pred zákonom“ na Slovensku konštatuje v roku 2007 (u stredoškolákov 72,2%). 75% študentov vysokých škôl.

Dochádza k **radikalizácii stúpecov trestu smrti**. Vysokoškooláci prehlasujú, že takúto úpravu trestu by podporilo 56%. Stúpecov „trestu smrti“ medzi stredoškoolákmi je ešte viac (59,6% v roku 2007). V roku 2005 to bolo iba 53,6% stredoškoolákov a 50,7% vysokoškoolákov..

Priznačný je odklon od silnej politickej osobnosti, od tzv.silného muža, ktorý by riešil zložité problémy Slovenska rázne a kompetentne. Posilnili sa odporcovia silného vodcu u vysokoškoolákov z 40,6% v roku 2005 na 49,3% v roku 2007. To isté sa udialo medzi stredoškoolákmi v roku 2007 (35,7%).

Približne 55% vysokoškoolákov odpovedá súhlasne, že by malo byť **viac žien v politike**. Aj stredoškooláci preferujú túto myšlienku (50%). Silných odporcov žien v politike nie je veľa. Skôr možno konštatovať,že je tu väčšia skupina s neujasneným postojom k tejto otázke.

Približne 27% vysokoškoolákov odpovedalo pozitívne na otázku či Európska únia značí pre nás trend straty národnej kultúry a tradícií. V roku 2005 ich bolo iba 21,6%.

Orientácia vysokoškoolákov na **výchovu detí k disciplíne a poslušnosti v rodine a v škole patrí k tej hodnote, s ktorou je najvšeobecnejší konsenzus medzi študujúcou mládežou (78%)**

Volebná participácia vysokoškoolákov je relatívne vysoké. To nesporne súvisí s predčasnými parlamentnými voľbami v roku 2006. Nepriamo to potvrdzuje aj ich účasť v tzv. netradičných formách občianskej participácie mládeže v uvedenom období: účasť na zhromaždeniach občanov, získavanie podpisov, rozdávanie letákov, písanie článkov na internete a pod.

Výsledky výskumu potvrdili tradičné poznatky o tom, že mladí ľudia, aj vysokoškooláci, uprednostňujú najmä športové a kultúrne združenia. **Pozoruhodnou zmenou prešli aj mládežnícke združenia**. Získali si nielen nových členov/5,6% a 4,7%/ , ale aj nových sympatizantov. Ako vždy je medzi ich členmi isté aktívne jadro členov -organizátorov a jeho pasívnejšie okolie členov-účastníkov. Okolo každej organizácie „krúžia“ aj mladí ľudia, ktorí nie sú jej členmi , ale sa radi zúčastňujú jej otvorených podujatí a programov či už pravidelne alebo iba občas podľa svojho záujmu. V roku 2007 ich bolo už 24,3 percent.

Poznámka

Reprezentatívny sociologický výskum vysokoškoolákov na Slovensku sa uskutočnil v roku 2005 (870 respondentov) a 2007 (934 respondentov) technikou sociologického dotazníka face to face. Termín zberu dát od 2.10. do 25. 10.

2005 a od 22.11.2007 do 12.12.2007. Uskutočnili sme ho s podporou MŠ SR (odbor mládeže) prostredníctvom grantu IUVENTA. Výskumné súbory sú reprezentatívne voči základným súborom z hľadiska pohlavia a veku. Osobitosťou je skutočnosť, že študenti prvého ročníka nie sú zahrnutí do výberového súboru nakoľko nemohli mať v čase výskumu skúsenosti zo samosprávneho života vysokej školy. Terénny zber dát uskutočnila anketárska sieť Agentúry sociálnych analýz „ASA“, s.r.o. Na zbere dát 2005 sa podielalo 202 anketárov a v roku 2007 to bolo 167 anketátov. Pozri podrobnosti www.vyskummladeze.sk a publikáciu Macháček, L. (IUVENTA, Bratislava 2005).

LITERATÚRA

1. Bošňáková, M.-Macháček, L.: Aj nás sa to týka. IUVENTA, Bratislava 2005, 12 s.
2. Bošňáková, M.-Miháliková, J.: Tretia vlna. Profesionálna podpora žiackych školských rád. IUVENTA, Bratislava 2006, 26 s.
3. Participácia študentov na samospráve školy. Zost. L. Macháček, IUVENTA, Bratislava 2006
4. EUYOPART Politická participácia mladých ľudí v Európe. L. Macháček. UCM Trnava 2005, 64 s.
5. Macháček, L. 2005: Political knowledge and the political attitudes of youth in EU. In: The Central European Dimension of Youth Research. Ed. By L. Macháček, UCM Trnava 2005, s.36-46s.
6. Macháček, L.: Participácia študentov na samospráve stredných a vysokých škôl Slovenska. IUVENTA, Bratislava 2005, 58 s.
7. Orientácia mladých mužov a žien na európske občianstvo a európsku identitu. Zost. L. Macháček, SÚ SAV, Bratislava 2004, 44 s.
8. Participácia, občianstvo, demokracia. Zost. L. Macháček. Slovenská pedagogická spoločnosť a Katedra pedagogiky FF UCM v Trnave, Trnava 2003, CD ROM ISBN 80-89031-48-9.

II. Formálna a neformálna edukácia k demokratickému občianstvu vysokoškolákov na Slovensku

Ladislav Macháček
CERYS FF UCM v Trnave

Formálna edukácia k demokratickému občianstvu v škole

Po roku 1989 sa uskutočňuje komplikovaný zápas politických síl o podobu občianskej výchovy mládeže v škole i mimo nej.¹ Na pôde základnej a strednej školy navonok išlo o existenciu špecializovaného predmetu „občianska výchova“, aj keď skôr problém spočíval v nedôvere k jeho učiteľom a k tomu čo bolo jeho pôvodným obsahom.

Napokon sa predmet zachoval aj pod vplyvom európskych inštitúcií (Eurydice), ktoré sa zaujímali o výchovu k demokratickému občianstvu v takých krajinách ako je Slovensko, Česko, Poľsko, Slovinsko, Estónsko. Postupne sa uskutočnila jeho vnútorná prestavba, stanovili sa nové štandardy ako pre občiansku výchovu na základných školách, občiansku nauku na stredných odborných školách a učilištiach tak aj nauky o spoločnosti na gymnáziách².

Osobitne pripomínáme, že na vysokých školách sa uskutočňuje príprava učiteľov ako pre občiansku výchovu na základných školách (PF UK v Bratislave), tak aj pre nauku o spoločnosti na stredných školách (FF UCM v Trnave).

Súčasne sa postupne obnovuje obsah vyučovania dejepisu, ktorý má potenciál ovplyvňovať formovanie dospelujúcej mládeže najmä v oblasti národného povedomia, identity a vlastenectva.

Neskoršie sa odohral aj zápas o existenciu (voliteľnosť) etickej výchovy a náboženskej výchovy, čoho vedľajším produktom bolo, že v značnej miere sa znížila hodinová kapacita pôvodne určenú pre širšie koncipovanú občiansku výchovu. Zdá sa, že politické strany prinášajú do tejto oblasti svoje špecifické predstavy a vklady v podobe rozličných čiastkových zmien.

Reflexia vyučovacích predmetov na strednej škole vysokoškolákmi

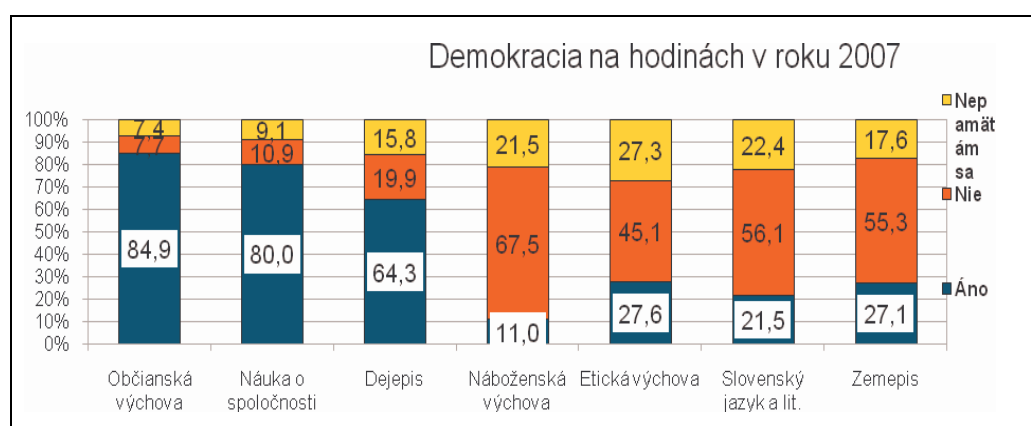
¹ Orientácia mladých mužov a žien na európske občianstvo a európsku identitu. Zost.L.Macháček, SÚ SAV, Bratislava 2004, 44 s.

² **VZDELÁVACÍ ŠTANDARD S EXEMPLIFIKAČNÝMI ÚLOHAMI Z NÁUKY O SPOLOČNOSTI PRE GYMNÁZIÁ** štvorročné štúdium Vypracovali: *PhDr. Anna Bocková, PhDr. Daniela Ďurajková, PhDr. Zdenka Janasová* Ministerstvo školstva SR schválilo vzdelávacie štandardy s exemplifikačnými úlohami pre gymnáziá so štvorročným štúdiom dňa 11. januára 2002 pod číslom 045/2002-4. Štátny pedagogický ústav, Pluhová 8, 830 00 Bratislava

V našom výskume študentov vysokých škôl³ sme museli predovšetkým konštatovať, že občianska výchova, ale aj nauka o spoločnosti zaujali dôležité a zdá sa, že aj nezastupiteľné miesto medzi vyučovacími predmetmi ak sa zaujímame o klasické otázky parlamentnej demokracie, fungovania politického systému, volieb do zastupiteľských orgánov na rozličných úrovniach, prezidentských volieb, referenda, občianských práv na zhromažďovanie a združovanie, petičného práva a pod.

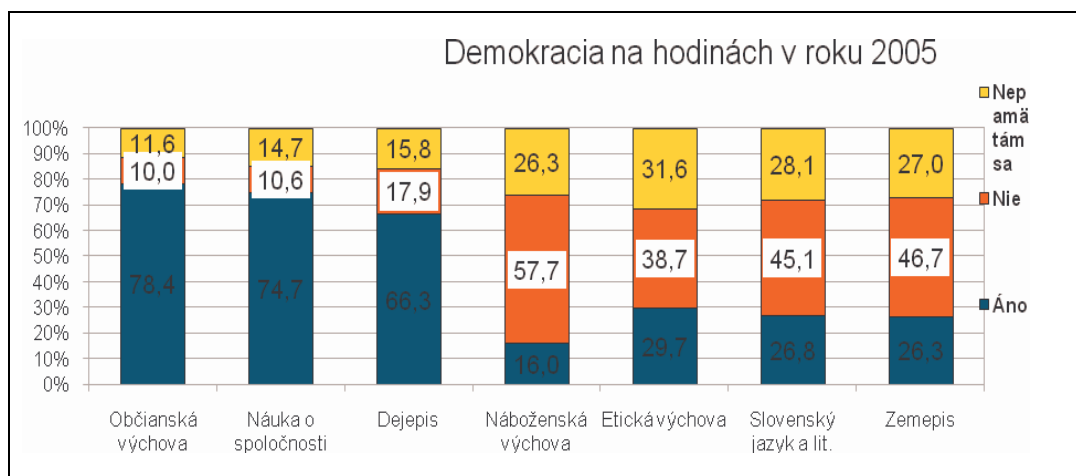
Rovnako občianska výchova ako aj nauka o spoločnosti v roku 2007 si vylepšila svoju pozíciu oproti roku 2005 približne o 5%.(pozri graf 1)

Graf 1 Demokracia na hodinách podľa vysokoškolákov v roku 2007

Graf 2 „Demokracia“ na hodinách podľa vysokoškolákov v roku 2005

³ Reprezentatívny sociologický výskum vysokoškolákov na Slovensku sa uskutočnil v roku 2005 (870 respondentov) a 2007 (934 respondentov) technikou sociologického dotazníka face to face. Termín zberu dát od 2.10. do 25. 10. 2005 a od 22.11.2007 do 12.12.2007. Uskutočnili sme ho s podporou MŠ SR (odbor mládeže) prostredníctvom grantu IUVENTA. Podrobnosti o výsledkoch výskumov najdete na www.vyskummladeze.sk Výskumné súbory sú reprezentatívne voči základným súborom z hľadiska pohlavia a veku. Osobitosťou je skutočnosť, že študenti prvého ročníka nie sú zahrnutí do výberového súboru nakoľko nemohli mať v čase výskumu skúsenosti zo samosprávneho života vysokej školy. Terénny zber dát uskutočnila anketárska sieť Agentúry sociálnych analýz „ASA“, s.r.o. Na zbere dát 2005 sa podieľalo 202 anketárov a v roku 2007 to bolo 167 anketátov. Pozri podrobnosti www.vyskummladeze.sk a publikáciu Macháček, L. (IUVENTA, Bratislava 2005).

Na základe odpovedí vysokoškolákov na tú istú otázku (pozri graf 2) možno vysoko hodnotiť aj pozíciu dejepisu. Ako vidno jeho pozícia sa nemení a udržuje sa na vysokých 65%. Prekvapujúce je ako hodnotia študenti zemepis alebo slovenčinu. V oboch odborných predmetoch sú isté potencionálne možnosti, ktoré aj podľa výsledkov nášho výskumu niektorí učitelia dokážu využiť až tak, že študenti si spomínajú na preberanie alebo objasňovanie témy „demokracie“ najmä v slovenskej literatúre (26% v roku 2005 a 21% v roku 2007), ale aj v zemepise (26% v roku 2005 a 27% v roku 2007.)

Osobitnú zmienku si zaslúži hodnotenie predmetov „etická výchova“ a „náboženská výchova“. Aj keď tento výchovný predmet má dotáciu iba 1 hodinu týždenne a treba ju organizovať zoskupovaním žiakov z viacerých ročníkov (Podmanický, I., 2005) aj v reflexii vysokoškolákov si etická výchova v roku 2007 udržiava svoje miesto z hľadiska témy „demokracia“, ktorej dôkladné objasnenie nielen v politických a právnych, ale aj morálnych súvislostiach, môže mať vplyv na ich súčasnú a budúcu občiansku a politickú participáciu.

Pri hodnotení náboženskej výchovy si nemôžeme klásť obdobné otázky. Chápeme ho ako výchovný predmet s odlišným poslaním a špecifickými témami spojenými s takými hodnotami ako viera, láska, solidarita, úcta a pod. Vyjadrenia vysokoškolákov potvrdzujú (11%-16%), že ide skutočne o osobitný predmet, ktorý nemôže zastupovať iné predmety, ale môže mať k nim významnú komplementárnu povahu.

2. Politické vedomosti študentov vysokých škôl

Predpokladá sa, že záujem o politiku sprevádza aj istá úroveň vedomostí o politických faktoch a udalostiach. Je to nielen indikátor intenzity „záujmu o politiku“, ale aj indikátor „predpokladu“ občianskej a politickej participácie.

Fenomén „vedomosti“ skúmame s rovnakou metodikou už od roku 2004. Vo výskume EUYOUPART⁴ sme tento smer výskumu rozpracovali prostredníctvom

⁴ EUYOUPART Politická participácia mladých ľudí v Európe. L. Macháček. UCM Trnava 2005, 64 s.

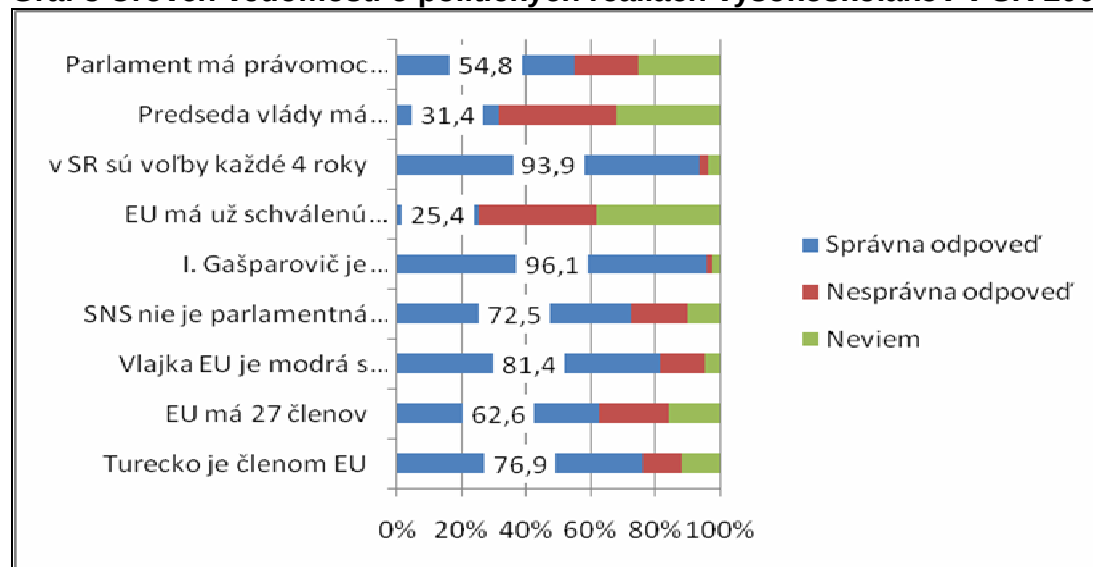
systemu testu elementárnych znalostí (4 otázky) o európskej a (4 otázky) o národnej politike v participujúcich krajinách výskumu EUYUPART (Francúzsko, Rakúsko, Estónsko, VB, Slovensko, Taliansko).

Výsledky na Slovensku vtedy ukázali značnú orientáciu mladých ľudí vo veku od 18 do 26 rokov v politických reáliách s výnimkou prebiehajúcej výmeny R. Prodiho J.Barrosom na pozícii vedúcej osobnosti Európskej komisie. Tu boli odpovede „neviem“ najvyššie. V roku 2005 sme uskutočnili prvý výskum vysokoškolákov na Slovensku s tým, že sme otázky aktualizovali v súlade s diskutovanými skutočnosťami v európskej a národnej politike.

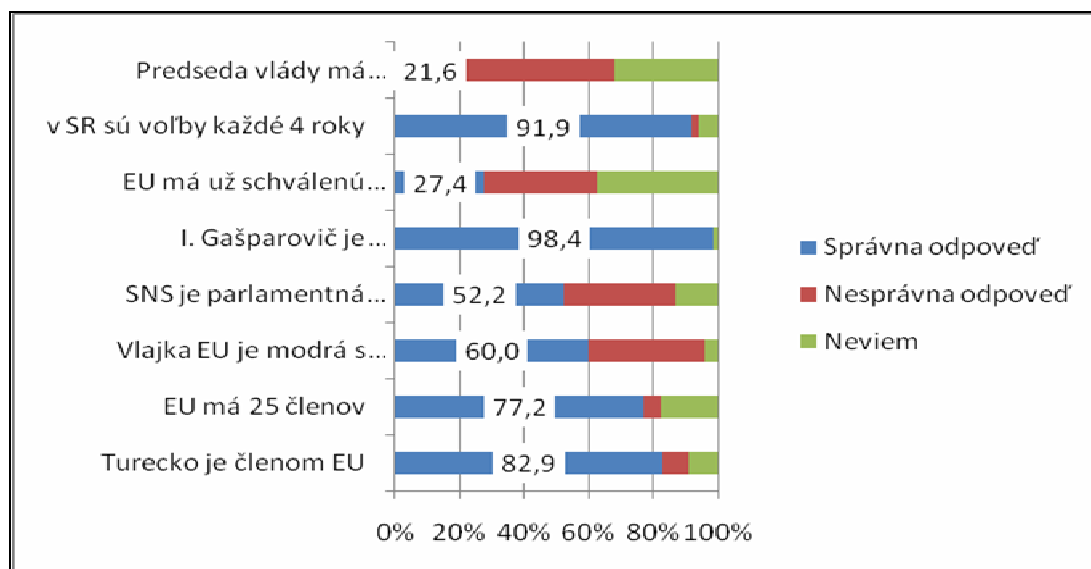
Takže Srbsko sme nahradili Tureckom a pozmenili sme počet členov EÚ z 25 v roku 2005 na 27 v roku 2007 a podobne.

- 1.Turecko je člen Európskej únie
- 2.EÚ má 25/27 členských štátov
- 3.Vlajka EÚ je modrá s bielymi hviezdikami
- 4.EU má schválenú tzv.ústavnú zmluvu
- 5.SNS je/nie je parlamentnou stranou?
- 8.Na Slovensku sa konajú parlamentné voľby každé 4 roky
- 7.Prezident SR je ?
8. Premier má právomoc rozpustiť parlament
- 9.Parlament má právomoc odvolať premiéra (len v roku 2007)

Graf 3 Úroveň vedomostí o politických reáliách vysokoškolákov v SR 2007

Graf 4 Úroveň vedomostí o politických reáliách vysokoškolákov v SR 2005

Test dokumentuje (pozri Graf 3 a 4), že vysoké znalosti dosahujú študenti v prípade najelementárnejších politických skutočností na Slovensku, ku ktorým sme zaradili poznanie prezidenta SR ako aj skutočnosť, že parlamentné voľby sa na Slovensku sa uskutočňujú každé 4 roky.

Relatívne dobré výsledky dosiahli študenti v prípade otázky o vlajke EU alebo otázky o krajine nepatriacej medzi jej členov (Turecko). Diskusia o Turecku ako aj pristúpenie Bulharska a Rumunska za členov EU zvláštnym spôsobom zneistili študentov v roku 2007. Európske reálie identifikuje súčasná generácia vysokoškolákov v roku 2007 menej úspešne ako to dokázali jej rovesníci v roku 2005.

Najobťažnejšou sa ukázala otázka či má EU schválenú tzv. ústavnú zmluvu. V roku 2005 práve tak ako v roku 2007 odpovedalo správne málo študentov (teda že nie). Iba pre zaujímavosť uvedieme, že zber údajov pre výskum v roku 2007 sa uzavrel tesne pred stretnutím EK v Lisabone, na ktorom sa dosiahla istá pozitívna dohoda o tejto skutočnosti aj keď jej pomenovanie je odlišné (nehovorí sa o ústave EÚ).

Z oblasti národnej politiky sme v roku 2005 predložili respondentom tvrdenie, že SNS je parlamentnou stranou a vtedy správnu odpoveďou bolo, že nie je takouto politickou stranou (52%). V roku 2007, aby sme dodržali dikciu pôvodnej otázky sme tiež tvrdili, že SNS nie je parlamentnou stranou, napriek tomu že od roku 2006 sa takouto stranou stala a dokonca je súčasťou vládnej koalície. Respondenti mali teda „správne“ odpovedať, že nemáme pravdu. Dokázali to ešte úspešnejšie ako v roku 2005 a správne identifikovali, že SNS je parlamentnou stranou (72,5%).

Tradične najproblémovejšou otázkou z hľadiska úspešnosti respondentov vo vedomostnom teste je už od počiatku otázka skúmajúca vzťah dvoch mocí v demokracii – exekutívnej (vláda na čele s predsedom vlády, t.j.premiér) a zákonodárnej (parlament). V zásade sme vždy položili identickú výskumnú otázku „Premier môže rozpustiť parlament“ a respondent mal možnosť štandardne odpovedať neviem, správne, nesprávne. V tomto prípade úlohou respondentov bolo odpovedať, že je to nesprávne.

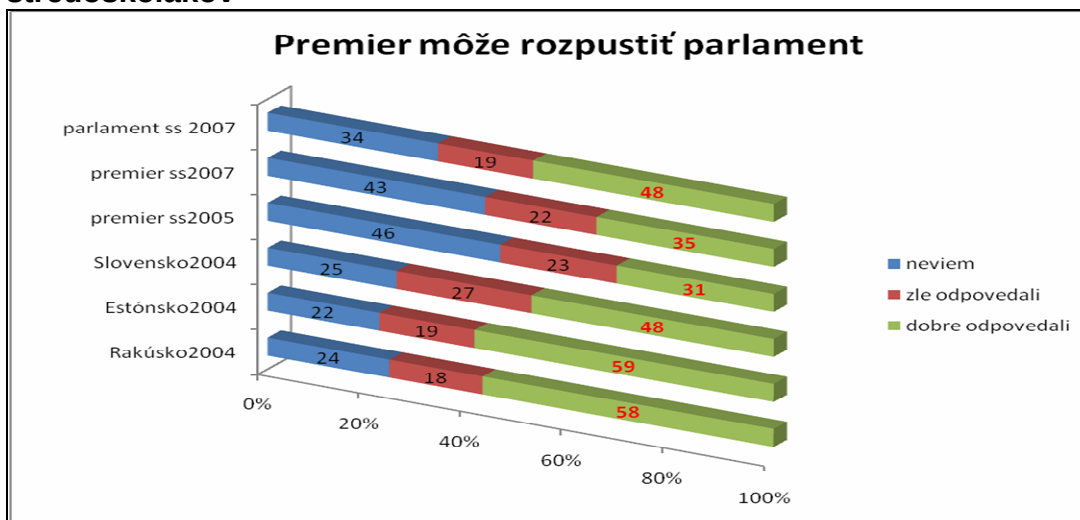
Pokiaľ sa to týka vysokoškolákov (Graf 3 a 4) v roku 2005 správne odpovedalo iba 21,6%, ale v roku 2007 už 31,4%. Ostatní odpovedali neviem alebo dali nesprávnu odpoveď.

Vysokoškoláci však nedosiahli lepšie výsledky ako stredoškóoláci.

V roku 2004 dokázali 18 až 25 roční mladí ľudia⁵ v Rakúsku a Estónsku odpovedať správnejšie o 10% viac ako na Slovensku (58%-48%).

Stredoškóoláci na Slovensku v roku 2005 a 2007 (pozri graf 5) boli na tom podstatne horšie. Ich úspešnosť klesla na úroveň 31-35%. V prípade žiakov a študentov vo veku 16,17 i 18 rokov môže byť akceptovateľnou odpoveď „neviem“, ktorá sa dostala na prvé miesto (43%-46%) v oboch prípadoch výskumu.

Graf 5 Predseda vlády môže rozpustiť parlament a opačne podľa stredoškóolákov

Dôležitý je však aj podiel odpovedajúcich, ktorí vyjadrujú súhlas s možnosťou, aby predseda vlády rozpustil parlament. V tomto prípade možno usudzovať, že „neznalosť“ právnej regulácie dvoch mocí možno interpretovať aj ako vlastný postoj vyjadrujúci tendenciu k naivnému autoritarizmu, teda akémusi hľadaniu rýchlejšieho riešenia problémov, v horšom prípade k hľadaniu „silného muža“, ktorý by nahradil pri rozhodovaniach o veciach verejného záujmu chaosom sa zmietajúci parlament ak napr. nedokáže dlhodobo prijať (odhlasovať primeranou väčšinou) akékoľvek rozhodnutie vo veci.

Tu možno konštatovať, že všetky výskumné skupiny prezentované na grafe 5 majú takýchto mladých občanov na úrovni 20-25%. Teda každý piaty mladý občan by prípadne akceptoval, ale dokonca aj podporil nejakého silného muža pri hľadaní riešení

⁵Macháček, L. 2005: Political knowledge and the political attitudes of youth in EU. In: The Central European Dimension of Youth Research. Ed. By L. Macháček, UCM Trnava 2005, s.36-46s.

spoločenských problémov. Týka sa to však aj slovenských vysokoškolákov nakoľko podľa grafu 3 a 4 v roku 2005 to bolo 46,4% a v roku 2007 iba 36,6% z ich celku.

Napokon v grafe 3 a 5 nájdeme aj novú otázku pripravenú pre výskum stredoškolákov a vysokoškolákov v roku 2007: **môže parlament odvolať premiera ?** Výsledky ukazujú, že klesla úroveň nesprávnych odpovedí ako aj odpovede neviem. Správne odpovede poskočili u stredoškolákov o viac ako 10% (t.j. na 48%) a u vysokoškolákov o 20% (t.j. na 54,8%).

Túto otázku sme zaradili z „didaktických“ dôvodov ako prvú, aby sme umožnili študentom uvedomiť si podstatu problému vzťahu dvoch mocí s očakávaním, že ich to ovplyvní aj pri hľadaní správnej odpovede na otázku o premierovej možnosti rozpustiť parlament. Výsledky nás nepotešili. Didaktický experiment v roku 2007, teda akási „barlička“ so správnou odpoveďou v jednej predchádzajúcej otázke zásadnejšie nezmenila štruktúru odpovedí stredoškolákov i vysokoškolákov na otázku o právomoci premiera ani v porovnaní s rokom 2005.

To možno interpretovať aj tak, že otázka respondentov podnecuje k vyjadreniu nie toho, čo o veci vedia alebo čo vedia, že je správne z hľadiska politologických teórií o demokracii, ale snažia sa prezentovať svoj postoj alebo presvedčenie ako by to malo byť podľa konkrétnej spoločenskej situácie v ich krajine. Je tu ešte možnosť interpretácie týchto výsledkov, ktorá sa spája s čitateľskou gramotnosťou (najmä študentov stredných odborných učilíšť), teda s neporozumením otázky nakoľko obsahuje neznáme pojmy a ich súvzťažnosti. To však nemožno tolerovať u vysokoškolákov.

V každom prípade je vedomostný test prínosný z hľadiska poznania, že študenti vedia správne odpovedať predovšetkým na otázky týkajúce sa elementárnych a v dlhšom časovom období nemeniacych sa politických faktov (prezident, parlamentné voľby). Problémy im nerobia akékoľvek zmeny, alebo iba rýchlo sa meniace politické reálie a ich pomenovania. Problémy predstavujú „jadrové“ problémy zastupiteľskej demokracie, fungovanie politického systému, súvzťažnosť zdrojov mocí –zákonodarnej, výkonnej a súdnej. Výskum potvrdil, že študenti majú v tejto oblasti politických znalostí relatívne veľké medzery alebo „manká“.

Ako sa ukazuje v poslednom období sa situácia ani nezlepšuje. Je to oblasť, ktorá by si zaslúžila systematickejšiu a aj väčšiu pozornosť v špecializovaných predmetoch akými sú občianska výchova a nauka o spoločnosti, či dokonca v neformálnej edukácii k demokratickému občianstvu.

3. Čitateľské kompetencie vysokoškolákov

Otázke čitateľskej gramotnosti študentov sme sa venovali v danej oblasti aj preto, že Slovensko sa v testoch PISA ocitlo na najhorších pozíciách nielen v roku 2002, ale aj 2006. Zhodou okolností sme práve v čase príprav na výskum v roku 2005 dostali k dispozícii aj sadu 5 otázok, ktoré sa použili vo výskume Civic education study aj na Slovensku (ŠPU v Bratislave) na súbore 14 ročných žiakov v roku 1998.

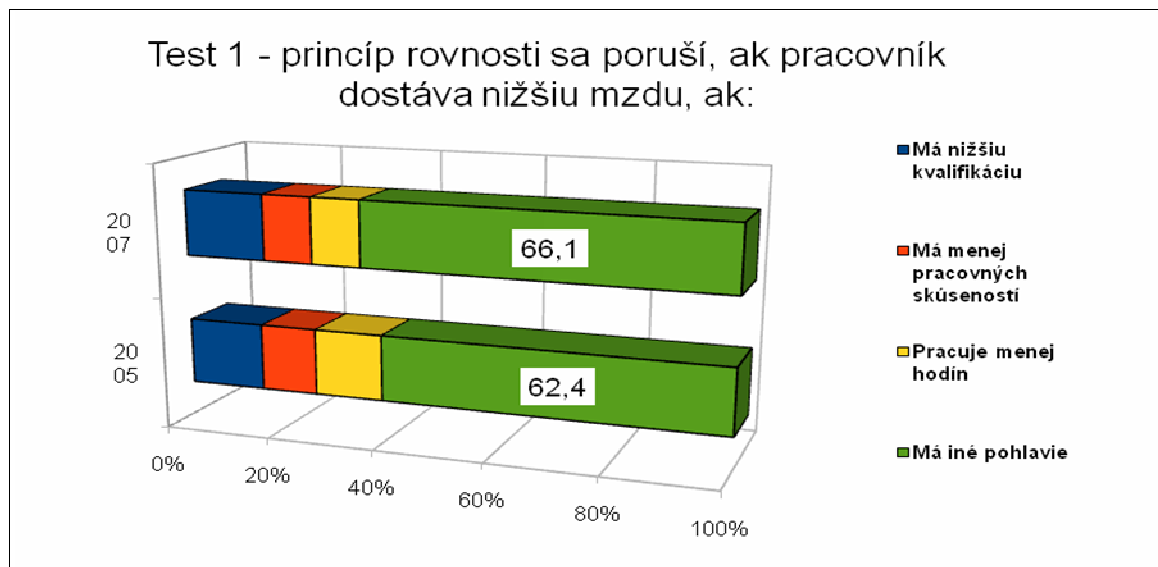
Vo výskume vysokoškolákov na Slovensku sme tento blok uviedli osobitným príhovorom:

*Správne pochopiť a rozumieť čo sa deje v politickom živote značí mať isté **vedomosti o tom ako funguje parlamentná demokracia** v našej spoločnosti, ako sa uplatňujú záujmy rozličných zoskupení občanov, čo je dovolené a čo je protizákonné, a pod.*

Test 1

Dvaja ľudia vykonávajú tú istú prácu. Jeden z nich dostáva nižšiu mzdu. Podľa vás sa **PRINCÍP ROVNOSTI** poruší a takýto postup zamestnávateľa **je nesprávny** iba v prípade, ak pracovník, ktorý dostáva nižšiu mzdu

- A) má nižšiu kvalifikáciu
- B) má menej pracovných skúseností
- C) pracuje menej hodín
- D) má iné pohlavie

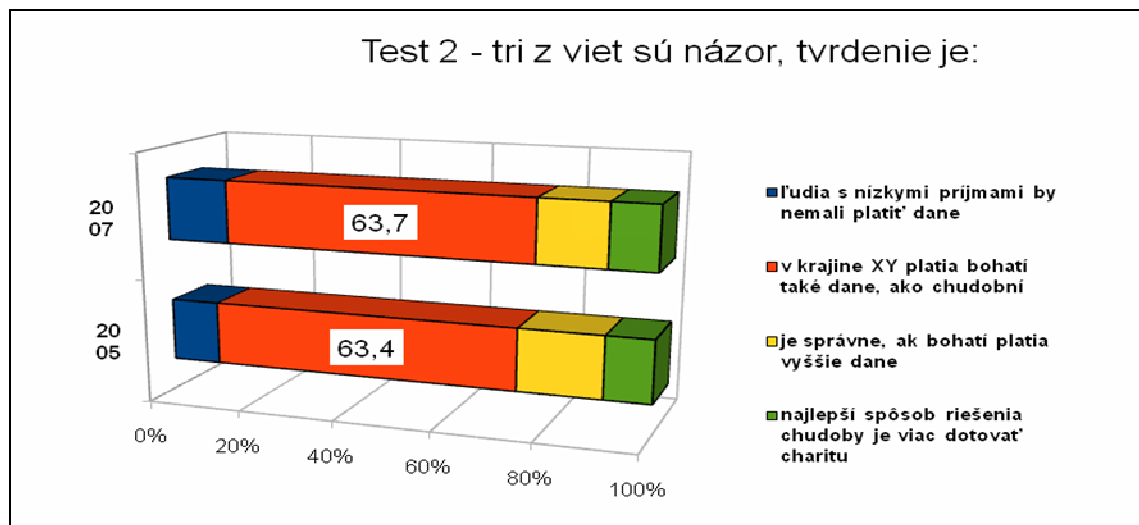
Výsledky ukazujú, že správnu odpoveď "má iné pohlavie" si zvolilo 62,4% v roku 2005 a 66,1% respondentov v roku 2007. Takže platí, že niečo sa udialo v škole alebo mimo nej čo o niečo viac posunulo študentov k správnej odpovedi.

Test 2

Z nasledujúcich 4 stručných viet tri z nich vyjadrujú nejaký **NÁZOR** a iba jedna z nich má podobu **TVRDENIA**. Pokúste sa nájsť túto vetu. Je to veta?

- A) ľudia s nízkymi príjmami by nemali vôbec platiť dane
- b) v krajine XY platia bohatí ľudia rovnaké dane ako chudobní,
- c) je správne ak bohatí platia vyššie dane ako tí ostatní
- d) najlepší spôsob ako riešiť problém chudobných je zvýšiť dotácie charitatívnym organizáciám

Test 2 - tri z viet sú názor, tvrdenie je:

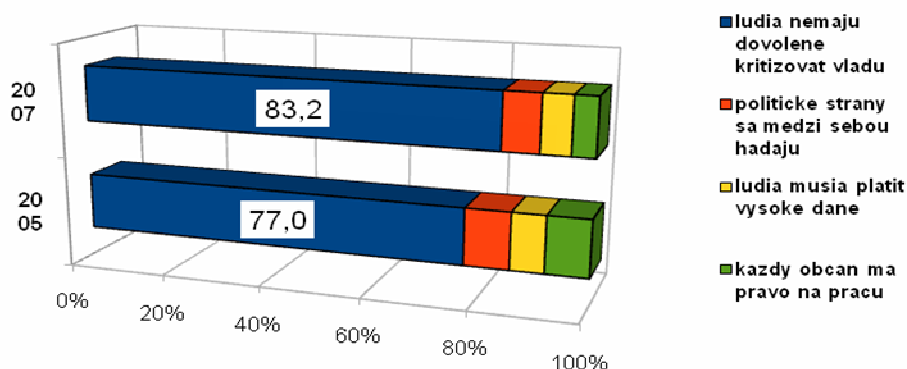
Ide o veľmi špecifickú testovú otázku, ktorej úlohu je preskúmať schopnosť logického myslenia a kompetenciu porozumieť formulácii mnohých otázok vo výskumoch verejnej mienky. V tomto prípade preukázali študenti relatívne lepšie porozumenie otázke a našli medzi 4 možnosťami odpovedí tú, ktorá predstavuje „tvrdenie“, pričom znovu sme potvrdili, že v roku 2005 (63,4%) sme zaznamenali rovnaké výsledky ako v roku 2007(63,7%) .

Test 3

Ktorá z nasledujúcich situácií by najviac spôsobila, že VLÁDA BUDE OZNAČOVANÁ AKO NEDEMOKRATICKÁ?

- A) ľudia nemajú dovolené kritizovať vládu
- B) politické strany sa často medzi sebou hádajú
- C) ľudia musia platiť vysoké dane
- D) každý občan má právo na prácu

Test 3 - Vláda bude nedemokratická keď:

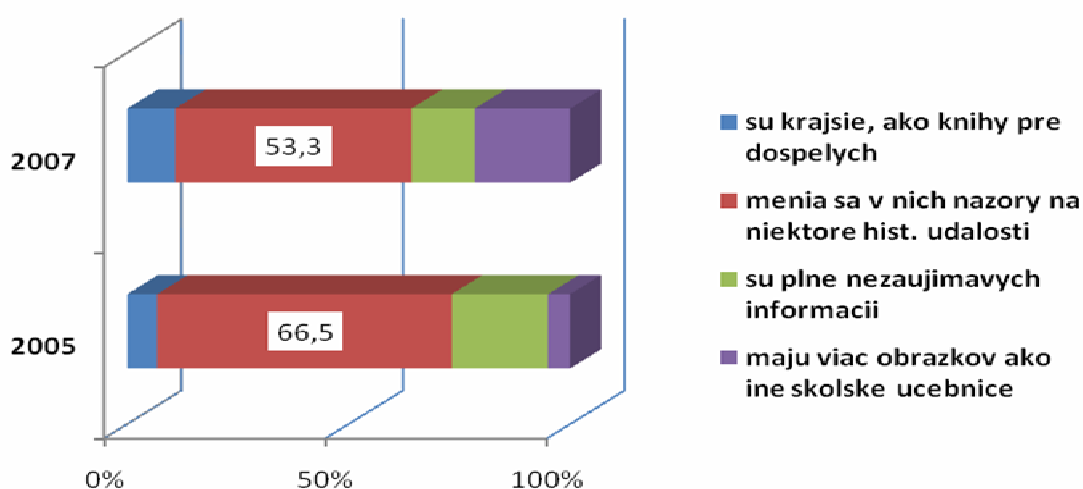

Testová otázka predložila študentom niekoľko možností odpovedí, ktoré predstavujú možné odpovede, keď sa hovorí o tom, že vláde je alebo nie je demokratická. Pochopiteľne správnu je iba jedna z nich. V tomto prípade išlo o odpoveď „ľudia nemajú právo kritizovať vládu“ a vysokoškooláci dokázali identifikovať správnu odpoveď v roku 2007(83,2%) viac aj v porovnaní s rokom 2005(77%).

Test 4

Keď sa pozrieš na NAJNOVŠIE UČEBNICE DEJEPISU, zdá sa, že v súčasnosti najpodstatnejšie čo sa s nimi deje by mohlo byť to, že

- A) knihy pre žiakov musia byť krajšie ako pre dospelých
- B) sa menia v nich názory na niektoré historické udalosti**
- C) knihy o histórii sú plné nezaujímavých informácií
- D) knihy o histórii by mali mať viac obrázkov ako iné učebnice

Testová otázka zisťuje schopnosť žiakov stredných škôl zaznamenať dôležitý proces permanentného prehodnocovania historických udalostí v školských učebniciach v porovnaní so zmenami, ktoré sa týkajú formálnych, vonkajších a teda nepodstatných zmien v učebniciach. V tomto teste dosiahli študenti relatívne vysokú úroveň v oboch rokoch, ale v roku 2007 je podstatne nižšia (53%) na úkor tých odpovedí, ktoré si povšimli, že v učebniciach dejepisu by malo byť viac obrázkov a mali by byť celkovo krajšie ako iné učebnice.

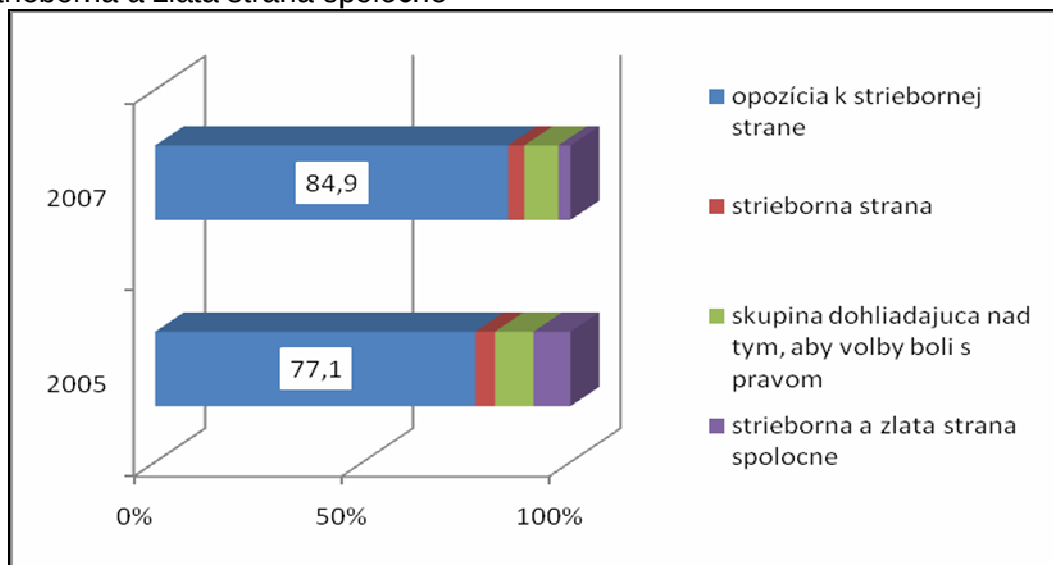
Test 5

Dostal si do rúk PREDVOLEBNÝ LETÁK nejakej politickej strany. Je na ňom nasledujúci text:

MY OBČANIA MÁME TOHO UŽ DOSŤ
Nevoľte striebornú stranu
 znamená to vyššie dane, ekonomickú stagnáciu a mrhanie národnými zdrojmi!
Voľte zlatú stranu
 znamená to ekonomickú prosperitu, voľnú súťaž, hlasujte pre viac peňazí v každej
 peňaženka, nepremárnite ďalšie 4 roky.

Tento letáčik napísala a vám pravdepodobne poslala

- A) strieborná strana
- B) strana, ktorá je v opozícii k striebornej strane**
- C) skupina, ktorá sa dohliada nad tým, aby voľby boli v súlade s právom
- D) strieborná a zlatá strana spoločne

V ostatnej testovej otázke sa skúmala schopnosť študentov identifikovať správnu odpoveď, ktorou je, že jedna z politických strán sa snaží získať hlasy voličov na úkor inej. Aj keď z letáčku je odpoveď celkom zrejmá je v prípade rozličných

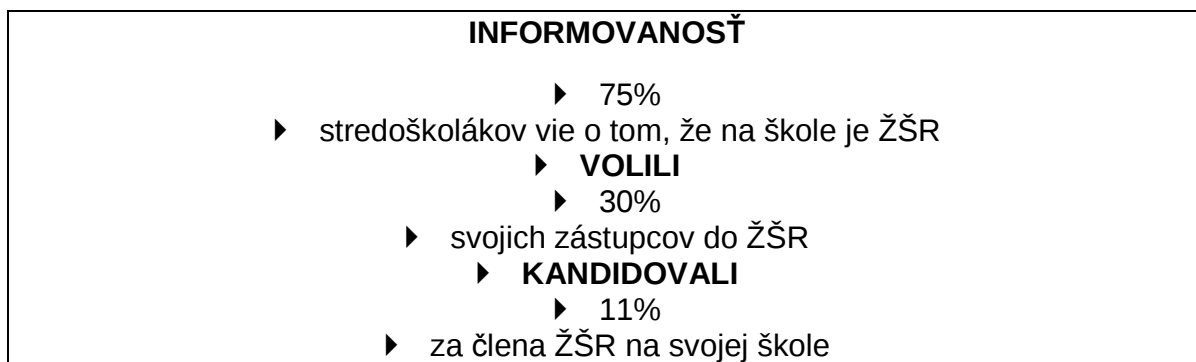
predvolebných aktivít politických strán v masovokomunikačných prostriedkoch, na verejných priestranstvách (plagáty, billboardy), ale aj prostredníctvom letákov vhadzovaných do poštových schránok občanov nie vždy jasné v prospech koho je poskytovaná informácia a či politický subjekt postupuje v duchu fair play. .

Nielen mladší, ale aj starší ľudia nedokážu niekedy správne identifikovať program politických strán a správne sa rozhodnúť koho budú voliť. Aj v tomto prípade ide v testovej otázke o to, ako študenti porozumeli textu na predvolebnom letáku. Kompetencia čitateľa „odhaliť“ autora predvolebného letáku sa podľa týchto výsledkov v odstupe dvoch rokov zlepšila z 77,1% až na 84,9%.

B. Neformálna edukácia vysokoškolákov k demokratickému občianstvu

1. Participácia študentov na samospráve vysokej školy

Zisťovanie rozličných úrovní participácie stredoškolákov na samosprávnom živote školy v roku 2005 a 2007 potvrdilo, že sa už utvára akási **participačná pyramída, ktorá vyjadruje logiku zastupiteľskej demokracie**. V oboch výskumoch stredoškolákov sa potvrdili tie isté výsledky . Pripomenieme si ich na tomto mieste.

Participácia študentov na činnosti samosprávnych orgánov škôl nadobúda klasickú hierarchickú podobu – najviac študentov je informovaných o ich existencii, podstatne menej sa zúčastňuje na voľbách, ešte menšia časť sleduje ich činnosť a výsledky aj prípadnou osobnou účasťou na rokovaní, najmenej z nich sa uchádza o kandidatúru vo voľbách a napokon skutočne aj po voľbách pracuje v žiackych samosprávnych orgánoch.

V tom je však podstata zastupiteľskej demokracie. Nakoľko nemôžeme a nechceme byť všetci permanentne na uliciach, demonštrovať na námestiach alebo pred školou, či

inak prejavovať svoju občiansku vôľu na verejnosti, volíme si svojich zástupcov. Očakávame od nich, že sa postarajú o to, aby sa odstraňovali drobné prekážky a nedostatky pri štúdiu, aby sme sa mohli tešiť s priateľmi a v kruhu rodiny z každého zmysluplne prežitého obyčajného dňa.

Rozloženie participácie študentov na stredoškolskej samospráve zaujímavým spôsobom potvrdzujú aj vysokoškoláci:

47,8% v roku 2005 a 48,5% v roku 2007 vysokoškolákov

prehlasuje, že na ich strednej škole fungovala žiacka školská rada

22,6% v roku 2005 a 22,7% v roku 2007 vysokoškolákov

prehlásilo, že kandidovali vo volebnom procese na miesto člena

v stredoškolskom študentskom parlamente

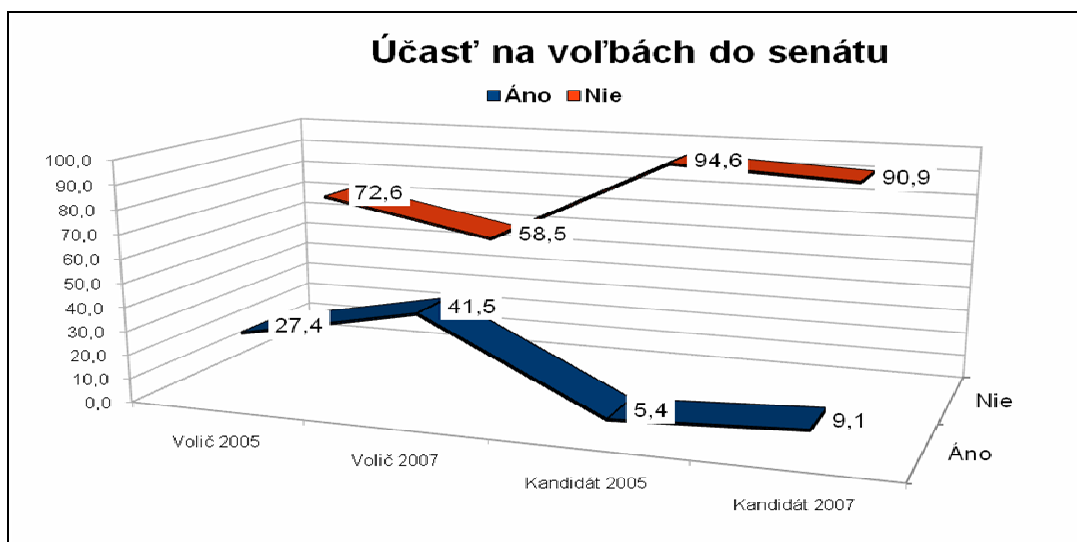
30,6% v roku 2005 a 32,6% v roku 2007 vysokoškolákov

prehlasuje, že aspoň jeden rok mali funkciu hovorcu triedy

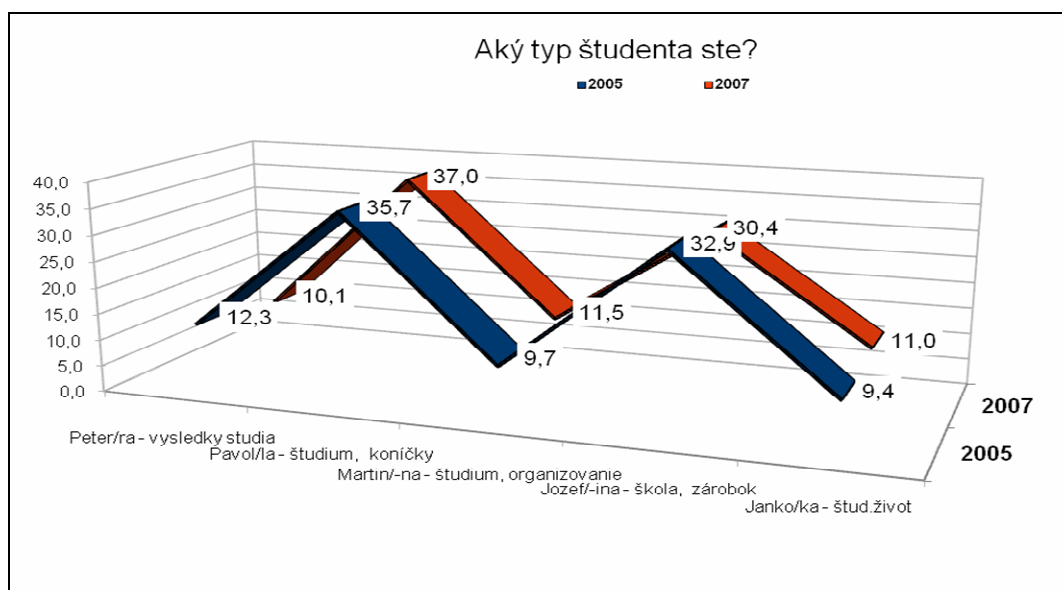
Z toho možno usudzovať, že mnohí vysokoškolskí študenti majú svoje osobné skúsenosti s činnosťou školskej samosprávy na stredných školách a svoje skúsenosti môžu uplatniť na vysokých školách. Avšak aj na vysokých školách platí, že tvorba zastupiteľskej demokracie má svoje zákonitosti. Začína sa úrovňou informovanosti o existencii akademickej obce a jej akademického senátu, prejavuje sa aj nižšou volebnou účasťou, prípadne aj ochota kandidovať za člena akademického senátu zastupujúceho študentov.

Naše výsledky naznačujú, že v roku 2007 približne 80% študentov vedelo o existencii študentského parlamentu na svojej fakulte alebo univerzite. Ich účasť na voľbách sa v roku 2007 významne zvýšila (41,5%) a dokonca aj viac študentov kandidovalo vo voľbách do AS (9,1%).

Graf 6 Účasť študentov na voľbách do AS počas štúdia v roku 2007

Graf 7 Študentské typy podľa ich zamerania na štúdium a voľný čas

Dokazuje to i skutočnosť, že medzi študentmi je relatívne značné zastúpenie osobnostného typu označovaného ako Martin (9,7% v roku 2005 a 11,5% v roku 2007), u ktorého orientácia na dobré študijné výsledky sa spája s pripravenosťou venovať svoje voľnočasové kapacity svojim kolegom alebo členom študijného krúžku pri zabezpečovaní potrebných informácií, pri spolupráci s učiteľmi, či inými funkcionármi školy a dokonca pri organizovaní spoločných katedrových alebo fakultných akcií.

Mali by sme vychádzať z toho, že podiel skupiny študentov s preferenciou rozvíjania skupinového života a uplatnenie svojich schopností v prospech fungovania tejto skupiny, teda mladých ľudí zameraných na uplatnenie svojich bytostných síl aj v oblasti

politickej alebo občianskej je relatívne malý aj na strednej škole. To potvrdil opakované výskum v roku 2007: Martinov a Martiniek nie je až tak veľa(8-9%).

Kvantitatívne prevažujú dva typy, z ktorých jeden (Pavol) spája orientáciu na dobré študijné výsledky s najrozličnejšími voľnočasovými záujmovými aktivitami športového a kultúrneho zamerania a druhý (Jozef) skôr s takými, ktoré mu prinesú isté finančné prostriedky, aby mohol uhrádzať rastúce náklady na štúdium a študovať vôbec alebo aby si prílepil na dosiahnutie istej finančnej nezávislosti od rodičov a prípadne aj životného štandardu a štýlu ostatných študentov.

Jeho partnermi je totiž nielen typ (Peter), ktorého možno označiť za typického workoholika , ale aj typ (Janko), ktorý je skôr opak workoholika a jednoznačne uprednostňuje radosti študentského života pred študijnými povinnosťami. Ak Peter je pre Martina oporou, tak Janko je jeho zlomyselným kritikom, ktorému vadí, že participácia na samosprávnom živote mu prináša isté „výhody“ vyplývajúce z toho, že preniká do toho ako funguje škola, má kontakty s učiteľmi v riadiacich a kontrolných štruktúrach, má z toho aj isté reálne (napr. ubytovanie) alebo pomyselné (skúšky) výhody.

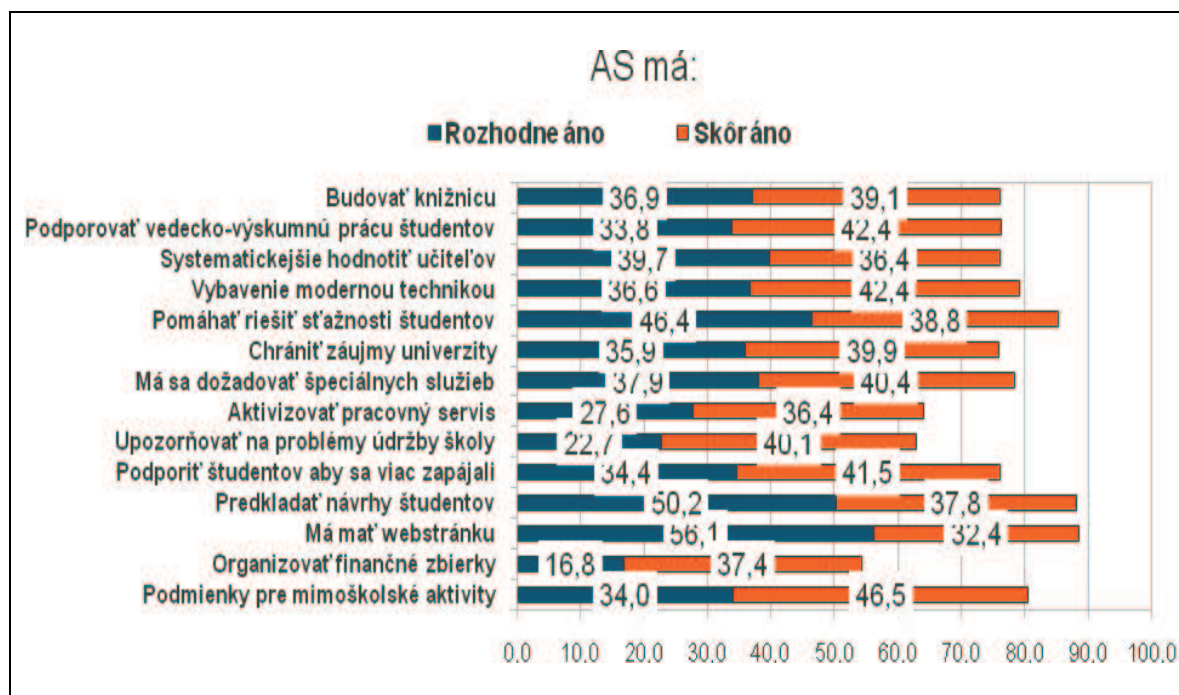
1.2. Očakávania vysokoškolákov od participácie na samospráve školy

Veľmi dôležitou otázkou teda je **aké očakávania spájajú študenti so samosprávnymi orgánmi na ich školách, ktoré úlohy by im vložili do vienka predovšetkým. (Graf 8)**

Na rozdiel od stredoškolákov, kde boli v popredí dve elementárne očakávania: **špeciálne služby pre žiakov a podmienky pre mimoškolskú záujmovú aktivitu** , sa očakávania vysokoškolákov rozmanitými spôsobmi spájajú viac so samotným edukačným procesom ako prípravou na výkon budúceho povolania:

- K. Do popredia sa dostáva *zlepšenie informovanosti študentov o činnosti AS, prípadne študentského parlamentu prostredníctvom jej vlastnej webstránky.*(60-70%)
- L. Študenti očakávajú, že na rokovaní AS budú ich zástupcovia predkladať ich návrhy a riešiť ich sťažnosti (rozhodne áno 45%-50%)
- M. Podpora vedeckej činnosti študentov, vybavenie školy didaktickou technikou, budovanie knižnice a pod. si udržiavajú svoju naliehavosť na takej istej úrovni ako je požiadavka hodnotiť systematicky a efektívne učiteľov (rozhodne áno 35%-40%).
- N. Problematika mimoškolských aktivít, pracovného servisu a údržby školy je na veľmi nízkej úrovni z hľadiska naliehavosti.(20-25%)
- O. Napokon ostatné miesto v tejto ponuke zaujíma organizovanie finančných zbierok (16,8%)

Graf 8 Očakávané aktivity študentov od akademických senátov (2007)

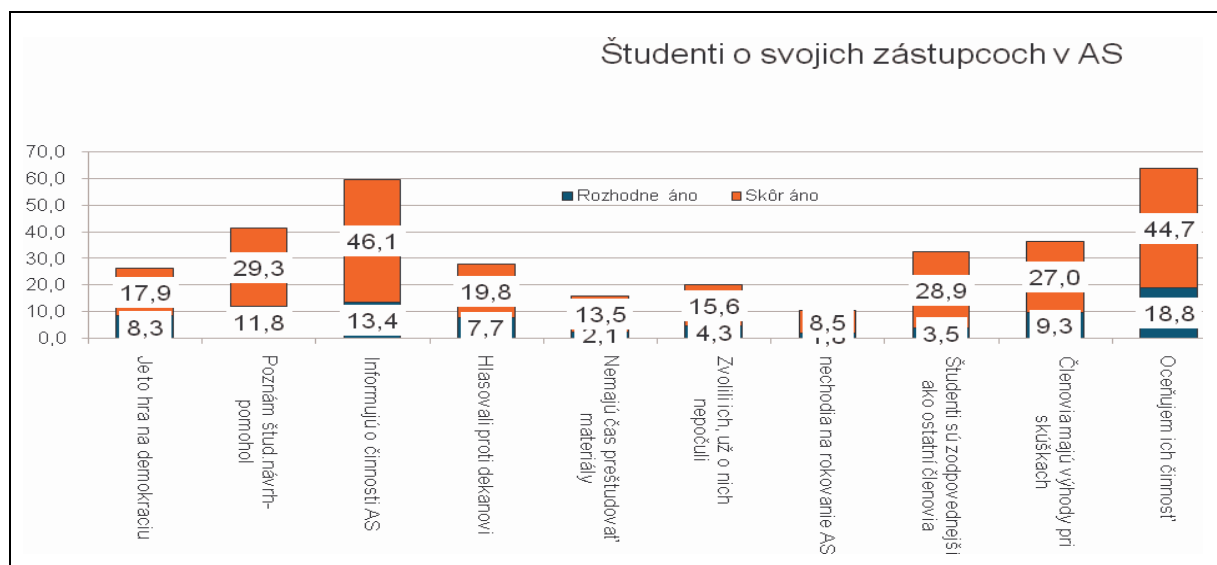
Je zrejmé, že táto hierarchia problémov spadajúca do „portfólia“ AS plne zodpovedá potrebám a záujmom nielen študentov, ale aj učiteľov, koordinátorov štúdia a poradcov, vedenia fakulty a školy.

K tým rozhodujúcim patrí urovnávanie a riešenie problémov a sporov medzi študentmi a príslušnými oddeleniami fakulty alebo univerzity, ktorých je neúrekom nakoľko postavenie študentov, ich práva a povinnosti nie sú vždy jasne definované a akceptované.

Druhým je okruh samotného učebného procesu, jeho kvality a intenzity, procesu hodnotenia jeho výsledkov formou písomných a ústnych skúšok.

1.3 Hodnotenie a spokojnosť študentov s prácou svojich zástupcov v AS

Graf 9 Študenti o svojich zástupcoch v AS

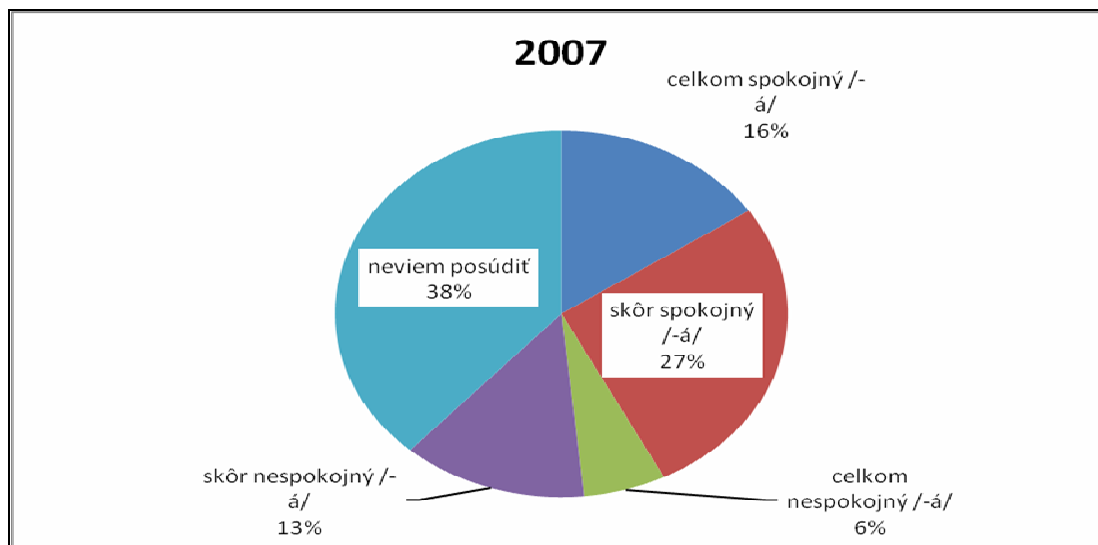

Študenti vysoko oceňujú činnosť svojich zástupcov v AS (skoro 70%). Naznačujú, že informovanie o tom, čo sa deje v AS a aké rozhodnutia prijíma patrí k dôležitým povinnostiam členov AS za študentskú časť akademickej obce. Vcelku sa zdá, že dokonca činnosť študentov-členov AS sa oceňuje vyššie ako ostatných členov v zmysle ich zodpovedného prístupu k úlohám. Niektorí študenti poznajú prípady, keď návrhy študentov-členov AS pomohli vysloviť a vyriešiť nejaký skutočný problém (30%) či dokonca sú známe prípady študentov-členov AS, ktorí hlasovali proti návrhu, ktorý predkladal dekan alebo vedenie fakulty (25%).

Na druhej strane, aj keď je ich oveľa menej ako v prvom prípade, sú prezentované prípady, ktoré členstvo študentov v AS nestavajú do najlepšieho svetla. Predovšetkým je tu dosť rozšírený názor o „výhodách“ členov AS pri skúškach, ktoré získavajú nakoľko ich učitelia poznajú a predpokladá sa kompenzovanie alebo bonifikovanie v tejto oblasti (36%). Iní študenti sa viac domnievajú, že účasť študentov v AS je vlastne iba hra na demokraciu (25%), keďže zákon stanovuje taký pomer hlasov študentov a učiteľov v AS, ktorý neumožňuje prijať rozhodnutie v prospech študentov bez súhlasu ostatných členov. Prípadne sa vie, že zo študentmi sa manipuluje pri hlasovaniach.

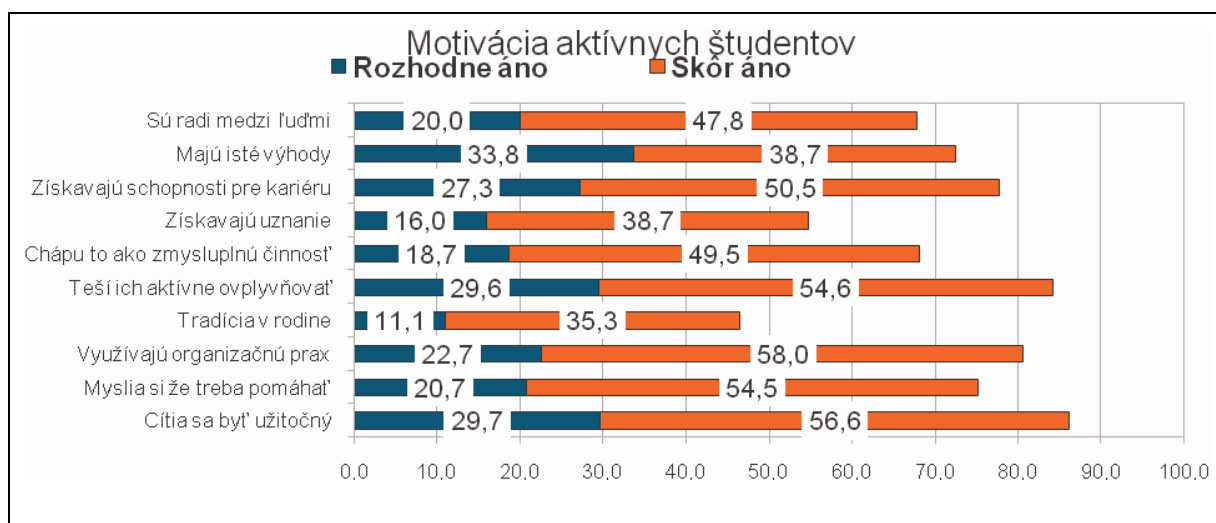
Napokon su tu i názory, ktoré reflektujú skutočnosť, že študenti nemajú príliš veľa času, aby sa oboznámili s príslušnými podkladmi na rokovania či vôbec s pravidlami fungovania senátov (15%). Je tu aj skúsenosť, že niektorí študenti sa nechajú zvoliť, ale potom sa už o nich ich voliči nič nedozvedeli, či vôbec pracujú v senáte a aké je prípadne ich argumentovanie v diskusii alebo ako hlasujú ak ide o prospech študentov (18%).

Graf 10 Spokojnosť študentov so svojimi zástupcami v AS

Graf 10 ukazuje, že najviac študentov pravdivo priznáva, že nevedia posúdiť činnosť študentov v AS lebo ich to nezaujíma a nevedia čo študenti v AS robia. Na druhej strane sú spokojní študenti (43%) v prevahe nad počtom nespokojných (19%), čo plne zodpovedá iným informáciám, ktoré máme k dispozícii.

Graf 11 Motivácia študentov-členov AS podľa študentov vysokých škôl

To sa týka napríklad aj motivácii, ktorú študenti pripisujú svojim kolegom ak si vyberajú členstvo v AS a nechajú sa zvoliť na príslušné obdobie. Pozitívna motivácia členov akademických senátov je oporou pri „zastupovaní“ študentov- členov akademickkej obce pri dôležitých rozhodnutiach, ktoré sa ich bezprostredne týkajú. Pre súčasných členov AS je dôležité poznanie, že ich kolegovia ich prácu uznávajú a dôverujú im:

V prvej skupine sú to motívy „byť užitočný“, „pomáhať iným“ „seberealizovať sa v zmysluplnej činnosti“, „nebyť sám“.,

V druhej skupine sa nachádzajú motívy ako „využívať svoje schopnosti“ a súčasne „získavať skúsenosti pre budúcu kariéru“, „ovplyvňovať chod vecí“ alebo „zažiť, že sa niečo mení“.

V tretej skupine motívov je aj možnosť „získať si uznanie“ a mať aj: „isté výhody“, ktoré z takejto práce vyplývajú.

To všetko sú motívy občianskej alebo dokonca politickej participácie, s ktorými môžu aktívni študenti zdôvodňovať svoju obetavú organizačnú prácu navyše a ktoré sa akceptujú aj v iných oblastiach spoločenského života ako legitímne.

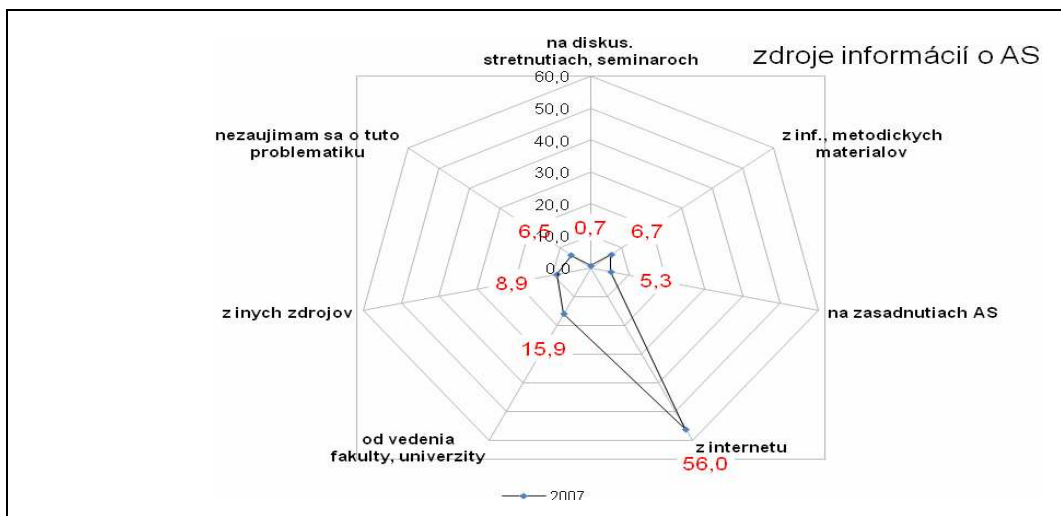
1.3. Informačné zdroje študentov o poslaní a činnosti AS na vysokých školách

Pokiaľ sa to týka, zdrojov vedomostí o poslaní a činnosti samosprávy na vysokej škole je to trochu odlišné ako v prípade ŽSR na stredných školách. Budeme musieť podrobnejšie analyzovať či vôbec a ak áno čo sa skutočne učí v nauke o spoločnosti o vysokej škole a fungovaní akademických senátov najmä na gymnáziách.

Isté informácie máme o propedeutike do vysokoškolského štúdia, v rámci ktorej sa na niektorých vysokých školách novoprichádzajúci študenti môžu niečo dozvedieť o samosprávnom charakter školy.

Inou je otázka ako sa dozvedajú o rokovaniach AS na fakulte prípadne ich rozhodnutiach. Jednoznačne je tu [www](#) konkrétnej školy, kde sú zväčša k dispozícii uznesenia ako verejne dostupné dokumenty pre všetkých členov akademickej obce (56%). O výsledkoch sa možno dozvedieť aj priamo na ich rokovaniach alebo z informácií vedenia fakulty.

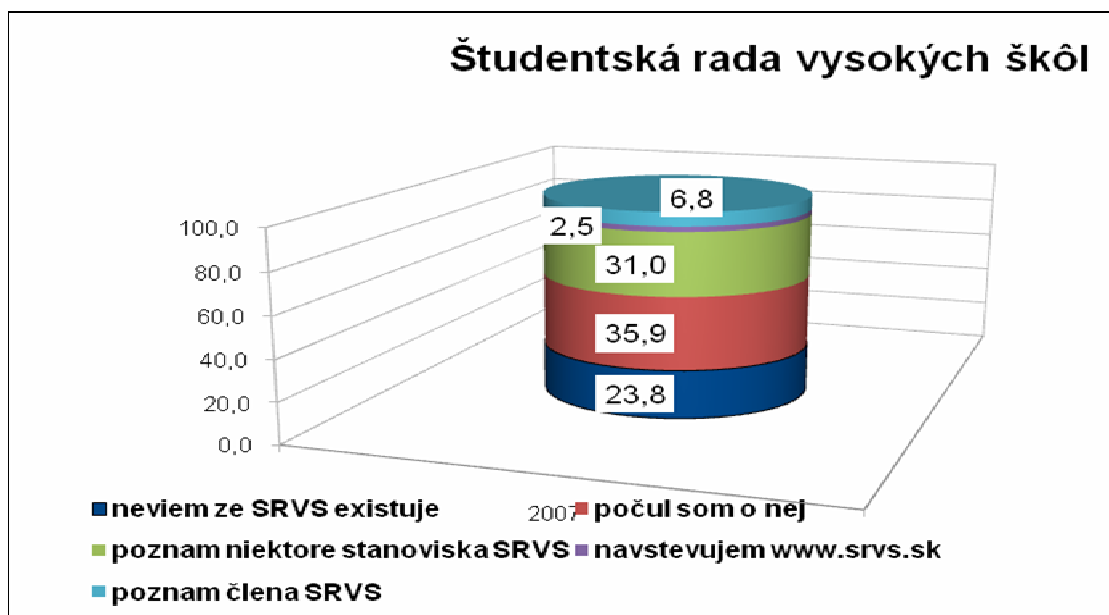
Graf 12 Zdroje vedomostí študentov o činnosti AS na vysokých školách

Špecifickým prípadom v štruktúre univerzitnej samosprávy je Rada študentov vysokých škôl, ktorá pôsobí podľa zákona o vysokých školách a predstavuje partnera štátnej správy v oblasti školstva.

Vo výskume sme získali predovšetkým orientačnú informáciu, že značná časť študentov nevedela o jej existencii(23,8%) a aj tá časť, ktorá niečo o nej počula nevie nič bližšie o jej poslaní a konkrétnej činnosti(35,9%)

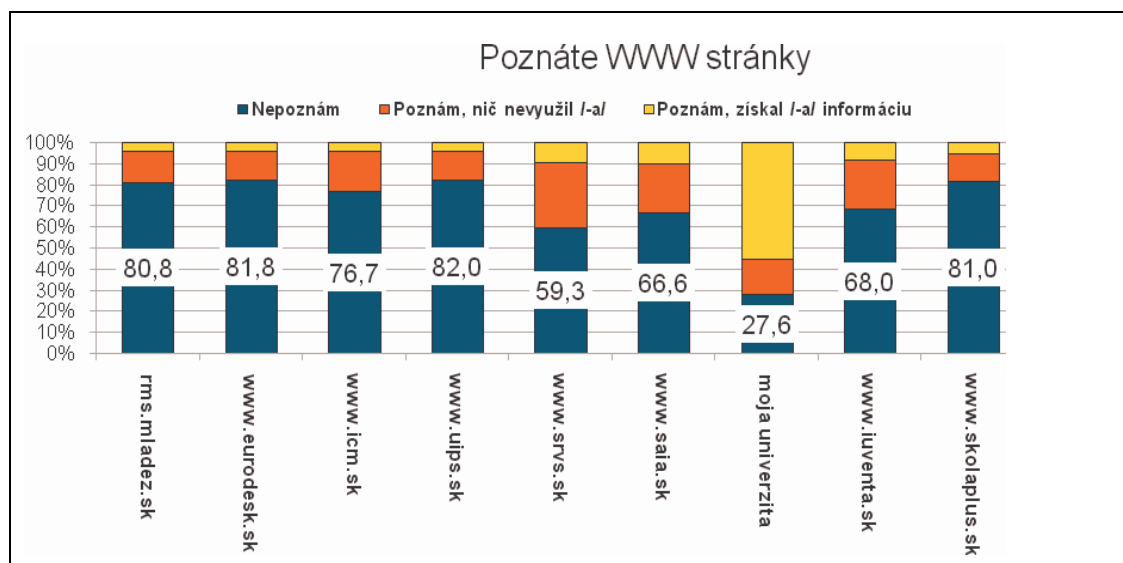
Graf 13 Študenti vysokých škôl o Rade študentov vysokých škôl

Ostatní študenti nielenže poznajú ŠRVS, ale zaznamenali jej stanoviská k niektorým aktuálnym problémom (31%) , navštevujú jej webovskú stránku (2,5%) a dokonca osobne poznajú jej člena(7%).

Relatívne vysokú znalosť o existencii jej www potvrdzuje aj iný údaj z výskumu, kde sa preukazuje ako v poradí druhý najznámejší portál po vlastnej univerzite.

Graf 14 Webové stránky, ktoré poznajú vysokoškooláci na Slovensku

Zhrnutie

Zisťovanie rozličných úrovní participácie stredoškoolákov na samosprávnom živote školy v roku 2005 a 2007 potvrdilo, že sa už utvára akási **participačná pyramída ktorá vyjadruje logiku zastupiteľskej demokracie**. Výsledky naznačujú, že v roku 2007 približne 80% študentov vie o existencii študentského parlamentu na svojej fakulte alebo univerzite. Ich účasť na voľbách sa v roku 2007 významne zvýšila (41,5%) a dokonca aj viac študentov kandidovalo vo voľbách do AS (9,1%).

Pre súčasných členov AS je dôležité poznanie, že ich kolegovia ich prácu uznávajú a dôverujú im:

V prvej skupine sú to motívy „byť užitočný“, „pomáhať iným“ „seberealizovať sa v zmysluplnej činnosti“, „nebyť sám“. V druhej skupine sa nachádzajú motívy ako „využívať svoje schopnosti“ a súčasne „získavať skúsenosti pre budúcu kariéru“, „ovplyvňovať chod vecí“ alebo „zažiť, že sa niečo mení“. V tretej skupine motívov je aj

možnosť „získať si uznanie“ a mať aj:“ isté výhody“, ktoré z takejto práce vyplývajú. To všetko sú motívy občianskej alebo dokonca politickej participácie, s ktorými môžu aktívni študenti zdôvodňovať svoju obetavú organizačnú prácu navyše a ktoré sa akceptujú aj v iných oblastiach spoločenského života ako legitímne.

Očakávania spájajúce so samosprávnymi orgánmi na ich školách alebo úlohy, ktoré by študenti radi uložili AS predovšetkým:

Do popredia sa dostáva zlepšenie informovanosti študentov o činnosti AS, prípadne študentského parlamentu prostredníctvom jej vlastnej webstránky.(60-70%)

Študenti očakávajú, že na rokovaní AS budú ich zástupcovia predkladať ich návrhy a riešiť ich sťažnosti (rozhodne áno 45%-50%)

Podpora vedeckej činnosti študentov, vybavenie školy didaktickou technikou, budovanie knižnice a pod.si udržiavajú svoju naliehavosť na takej istej úrovni ako je požiadavka hodnotiť systematicky a efektívne učiteľov (rozhodne áno 35%-40%).

Problematika mimoškolských aktivít, pracovného servisu a údržby školy je na veľmi nízkej úrovni z hľadiska naliehavosti.(20-25%)

Napokon ostatné miesto v tejto ponuke zaujíma organizovanie finančných zbierok (16,8%)

Študenti vysoko oceňujú činnosť svojich zástupcov v AS (skoro 70%). Vcelku sa zdá, že dokonca činnosť študentov-členov AS sa oceňuje vyššie ako ostatných členov v zmysle ich zodpovedného prístupu k úlohám. Niektorí študenti poznajú prípady, keď návrhy študentov-členov AS pomohli vysloviť a vyriešiť nejaký skutočný problém (30%) či dokonca sú známe prípady študentov-členov AS, ktorí hlasovali proti návrhu, ktorý predkladal dekan alebo vedenie fakulty (25%).

Predovšetkým je tu dosť rozšírený názor o „výhodách“ členov AS pri skúškach, ktoré získavajú nakoľko ich učitelia poznajú a predpokladá sa kompenzovanie alebo bonifikovanie v tejto oblasti (36%). Iní študenti sa viac domnievajú, že účasť študentov v AS je vlastne iba hra na demokraciu (25%).

Študenti nemajú príliš veľa času, aby sa oboznámili s príslušnými podkladmi na rokovania či vôbec s pravidlami fungovania senátov (15%). Niektorí študenti sa nechajú zvoliť, ale potom sa už o nich ich voliči nedozvedeli ako hlasujú ak ide o prospech študentov (18%).

Špecifickým prípadom v štruktúre univerzitnej samosprávy je Rada študentov vysokých škôl. Vo výskume sme získali predovšetkým orientačnú informáciu, že značná časť študentov nevedela o jej existencii(23,8%) a aj tá časť, ktorá niečo o nej počula nevie nič bližšie o jej poslaní a konkrétnej činnosti(35,9%). Ostatní študenti nielenže poznajú ŠRVS, ale zamenali jej stanoviská k niektorým aktuálnym problémom (31%), navštevujú jej webovskú stránku (2,5%) a dokonca osobne poznajú jej člena (7%).

Inou je otázka ako sa dozvedajú o rokovaniach AS na fakulte prípadne ich rozhodnutiach. Jednoznačne je tu [www](#) konkrétnej školy, kde sú zväčša k dispozícii uznesenia ako verejne dostupné dokumenty pre všetkých členov akademickej obce (56%). O výsledkoch sa dozvedajú aj priamo na rokovaniach AS alebo z informácií vedenia fakulty.

LITERATÚRA

9. Bošňáková,M.-Macháček,L.:Aj nás sa to týka. IUVENTA, Bratislava 2005, 12 s.
10. *Civic Education Study. Civic education survey among 14-years old students in SR. (M.Čapová, I.Sklenárová) State Paedagogical Institute, Bratislava 2002,156 p.*
11. Bošňáková,M.-Miháliková,J. Tretia vlna.Profesionálna podpora žiackych školských rád.IUVENTA, Bratislava 2006, 26 s.
12. Eurydice The information network on education in Europe, CITIZENSHIP EDUCATION AT SCHOOL IN EUROPE SLOVAKIA NATIONAL DESCRIPTION – 2004/05
13. Európska dimenzia v praxi školy. Zost. N.Ondrušková, EVYAN,Bratislava 2001,154 s.

14. EUYOUNG PART Politická participácia mladých ľudí v Európe. L. Macháček. UCM Trnava 2005, 64 s.
15. Kríž, M. a kol.: Stručný katalóg ľudských práv s námetmi na ich uplatnenie v škole. ŠPU, Bratislava 2005, 68 s.
16. Macháček, L. 2005: Political knowledge and the political attitudes of youth in EU. In: The Central European Dimension of Youth Research. Ed. By L. Macháček, UCM Trnava 2005, s. 36-46s.
17. Macháček, L.: Participácia študentov na samospráve stredných a vysokých škôl Slovenska. IUVENTA, Bratislava 2005, 58 s.
18. Orientácia mladých mužov a žien na európske občianstvo a európsku identitu. Zost. L. Macháček, SÚ SAV, Bratislava 2004, 44 s.
19. Participácia, občianstvo, demokracia. Zost. L. Macháček. Slovenská pedagogická spoločnosť a Katedra pedagogiky FF UCM v Trnave, Trnava 2003, CD ROM ISBN 80-89031-48-9.
20. Participácia študentov na samospráve školy. Zost. L. Macháček, IUVENTA, Bratislava 2006
21. Podmanický, I. Status učiteľa etickej výchovy v súčasnej školskej edukácii. In: Promeny pedagogiky. Ed. Prokop, J. a Rybičková, M.. UK v Praze a ČPS, Praha 2005, 231-237.
22. VZDELÁVACÍ ŠTANDARD S EXEMPLIFIKAČNÝMI ÚLOHAMI Z NÁUKY O SPOLOČNOSTI PRE GYMNÁZIÁ štvorročné štúdium Vypracovali: PhDr. Anna Bocková, PhDr. Daniela Ďurajková, PhDr. Zdenka Janasová Ministerstvo školstva SR schválilo vzdelávacie štandardy s exemplifikačnými úlohami pre gymnáziá so štvorročným štúdiom dňa 11. januára 2002 pod číslom 045/2002-4. Štátny pedagogický ústav, Pluhová 8, 830 00 Bratislava